

Pål Ketil Botvar, Elisabet Haakedal, Frode Kinserdal

NÅR PORTEN GJØRES VID

Evaluering av trosopplæringens breddetiltak

KIFO Rapport 2013:2

KIFO
Stiftelsen Kirkeforskning

Pål Ketil Botvar, Elisabet Haakedal, Frode Kinserdal

NÅR PORTEN GJØRES VID

EVALUERING AV TROSOPPLÆRINGENS BREDDETILTAK

KIFO Rapport 2013:2

KIFO Rapport 2013:2

Rapporten er utgitt av

KIFO Stiftelsen Kirkeforskning

Pb. 45 Vinderen, 0319 Oslo

www.kifo.no

kifo@kifo.no

ISBN 978-82-92972-32-8

ISSN 0807-7517

FORORD

Stiftelsen Kirkeforskning KIFO er tildelt et treårig oppdrag med evalueringsforskning om trosopplæringsreformen i Den norske kirke. Evalueringen er finansiert av Kirkerådet. Evalueringsforskningen er definert i en rammeavtale og omfatter fire ulike deloppdrag. Denne rapporten omfatter deloppdrag 2 om de nasjonale breddetiltakene i reformen. Syv tiltak er omtalt som breddetiltak i den årlige rapporten om trosopplæring til Fornyings- og administrasjonsdepartementet (Botvar, Agedal, Schmidt 2013). Tiltakene dåpssamtale, 4-års bok, breddetiltak for 6-åringer, Tårnagenthelg, Lys våken, konfirmasjon og breddetiltak året etter konfirmasjon danner grunnlag for beregning av gjennomsnittlig deltakerandel ved trosopplæringstilbud som rapporteres til departementet. Her retter vi fokus mot denne typen nasjonale breddetiltak.

Bak evalueringen står en forskergruppe satt sammen av forskerne Pål Ketil Botvar, Ida Marie Høeg, Olaf Agedal, og forskningsassistentene Sivert Urstad og Frode Kinserdal, KIFO; professor Elisabet Haakedal, førsteamanuensis Irene Trysnes, professor Pål Repstad, Universitetet i Agder; og professor Kåre Fuglseth, Universitetet i Nordland. Universitetslektor Elisabeth Nilsen, Universitetet i Nordland, har medvirket i feltarbeid og datainnsamling. Prosjektleder for oppdraget er forsker Ulla Schmidt, KIFO. Hele forskergruppa står bak utarbeidelsen av den grunnleggende oppbygningen av evalueringsforskningen med henblikk på deloppdrag, overordnede problemstillinger og opplegg for datainnhenting. Deretter har mindre forskergrupper ansvar for analyser og rapporter for de enkelte deloppdragene.

Denne rapporten er ført i pennen av Pål Ketil Botvar, Elisabet Haakedal og Frode Kinserdal. Irene Trysnes har bidratt med teksten til case-studien av Sletta menighet. Maria Aase ved KIFO har ferdigstilt rapportteksten med hensyn på formatering. Oppdragsgiver har hatt en foreløpig versjon av rapporten til gjennomsyn og for faktasjekk. Alt innhold i rapporten er oppdragstakers og forfatterens ansvar.

KIFO og forskergruppen vil benytte anledningen til å takke alle som har bidratt til evalueringsforskningen ved å besvare spørsmål, stille opp til intervjuer og gitt oss adgang til å observere tiltak og arrangementer. Uten denne velviljen fra ansatte i Den norske kirke, foreldre og deltakere hadde ikke dette prosjektet latt seg gjennomføre.

Takk til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste som har stilt data fra kirkelig årsstatistikk og kommunedatabasen til rådighet for analysene i denne rapporten. Takk også til oppdragsgiver Kirkerådet som velvillig og imøtekommende har besvart spørsmål og tilrettelagt ulike data for prosjektet.

En nærmere beskrivelse av evalueringsforskningen, inkludert kommende deloppdrag og fremdriftsplan, finnes på www.evaluator.no. Her legges alle rapporter ut for gratis nedlastning etter hvert som de offentliggjøres.

Oslo, 26. november 2013.

Ulla Schmidt, prosjektleder

INNHold

FORORD	3
INNHold	5
TABELLER	6
1 BAKGRUNN OG PROBLEMSTILLING	7
2 PERSPEKTIVER PÅ KIRKENS ARBEID FOR BARN OG UNGE	11
2.1 KIRKELIGE TILTAK I EN LIVSSYNSÅPEN SAMFUNNSKONTEKST	11
2.2 DEN FRIVILLIGE SEKTOREN - MELLOM STAT OG MARKED	13
2.3 «LÆRING GJENNOM OPPLEVELSE» - DET PEDAGOGISKE PERSPEKTIVET	16
2.4 OPPSUMMERING	18
3 DATA OG METODE	19
3.1 DATAMATERIALET	19
3.2 METODISK TILNÆRMING	20
4 KVANTITATIV ANALYSE: FAKTORER SOM VIRKER INN PÅ OPPSLUTNING	23
4.1 INNLEDNING	23
4.2 VARIASJON MELLOM MENIGHETER	23
4.3 BETYDNINGEN AV KONTEKSTUELLE FAKTORER	33
4.4 ANDRE KVANTITATIVE STUDIER SOM SER PÅ OPPSLUTNING	36
4.5 OPPSUMMERING AV DEN KVANTITATIVE ANALYSEN	39
5 EN CASE-STUDIE AV TILTAKET «LYS VÅKEN»	41
5.1 INNLEDNING	41
5.2 CASE 1: VIKEN	41
5.3 CASE 2: SLETTA	48
5.4 CASE 3: LIEN	54
5.5 CASE 4: SKOGEN	62
5.6 CASE 5: DALEN	72
5.7 CASE 6: ÅSEN	78
5.8 DRØFTING AV «FUNN» BASERT PÅ CASE-STUDIENE	80
6 SAMMENFATTENDE VURDERING AV TROSOPPLÆRINGENS BREDDETILTAK	85
LITTERATUR	91

TABELLER

Tabell 1 Andel som har deltatt i breddetiltak i prosent av målgruppen over tid.....	24
Tabell 2 Kirkelig deltakelse i sokn i driftsfasen / øvrige sokn. Gjennomsnittlig deltakertall.....	28
Tabell 3 Prosentandel av sokn som tilbyr tiltak, etter reformfase.....	29
Tabell 4 Antall barn som deltar i breddetiltak pr sokn, etter reformfase.....	30
Tabell 5 Prosentandel av sokn som i dag er i driftsfasen som tilbyr breddetiltak i 2010 og i 2012.....	30
Tabell 6 Gjennomsnittlig deltakertall i 2010/2012 blant sokn som i dag er i driftsfasen.....	31
Tabell 7 Prosentvis oppslutning i målgruppen, etter fase. Fellesrådsnivå (Oslo, Bergen og Trondheim utelatt).....	32
Tabell 8 Fellesråd fordelt på folketall (Oslo, Bergen og Trondheim utelatt).....	33
Tabell 9 Prosentvis oppslutning i målgruppen, fordelt på fellesrådsstørrelse (Oslo, Bergen og Trondheim utelatt).....	34
Tabell 10 Regresjonsanalyse med oppslutning om breddetiltak som analysevariabel. Fellesråd (Oslo, Bergen og Trondheim utelatt).....	34
Tabell 11 Kirkelig deltakelse blant medlemmer av Den norske kirke nå og da de var 11-12 år (1991, 1998 og 2008).....	37
Tabell 12 Konfirmanter deltakelse på kirkelige tiltak i 5-9 års alder og 10-14 års alder.....	37
Tabell 13 Har noe av det følgende påvirket ditt forhold til Den norske kirke på en positiv måte? Medlemmer 18-24 år/Alle medlemmer.....	38

1 BAKGRUNN OG PROBLEMSTILLING

Det har gått 10 år siden trosopplæringsreformen i Den norske kirke ble igangsatt. 27. mai 2003 vedtok Stortinget å finansiere en reform av dåpsopplæringen i Den norske kirke over statsbudsjettet. Den sentrale målsetting var å gi menighetene en mulighet til å utvikle et systematisk og omfattende tilbud om trosopplæring til alle døpte i alderen 0 – 18 år. Bakgrunnen for stortingsvedtaket var ønsket om at Den norske kirke fortsatt skulle være en bred folkekirke. Andre tros- og livssynssamfunn fikk en økning i sine tilskudd som tilsvarte trosopplæringsreformen. Når reformen er ferdig utviklet skal den ha en kostnadsramme på rundt 250 millioner per år (2003-kroner). Ferdig utviklet skal reformen samlet gi et veiledende tilbud på 315 timer trosopplæring for barn fra de er 0 til de blir 18 år (Kirkerådet 2013). I Stortingsvedtaket var det forutsatt at trosopplæringsreformen skulle trappes opp over en periode på 5-10 år og omfatte alle menigheter i Den norske kirke. Prosessen er blitt noe forsinket blant annet fordi Stortingets bevilgninger ikke har kommet opp på det forutsatte nivået.

Menighetene i Den norske kirke har drevet med dåpsopplæring lenge før trosopplæringsreformen ble satt i verk. Det nye består i at arbeidet utvides og settes inn i en planmessig ny ramme (jfr. Plan for trosopplæring, Kirkerådet 2009). Det skal utvikles og tilbys aldersspesifikke tiltak i menighetene over hele landet. Syv utvalgte tiltak danner utgangspunkt for beregning av gjennomsnittlig oppslutning om trosopplæringstilbud i den årlige rapporteringen til departementet¹. Disse er dåpssamtalen, 4-årsboka, breddetiltak for 6-åringer, Tårnagenthelg (8 år), Lys våken (11 år), konfirmasjon (15 år) og breddetiltak året etter konfirmasjonen. Det betyr ikke at alle menighetene som omfattes av reformen tilbyr akkurat disse syv breddetiltakene, men målet er å utvikle et sett av breddetiltak rettet inn mot de aktuelle aldersgruppene.

Siden starten i 2003 har stadig flere menigheten blitt omfattet av reformen. I 2012 hadde til sammen 291 menigheter fått vedtatt lokale planer og er dermed inne i reformens driftsfase. I 2013 omfatter dette 468² menigheter. Selv om altså ikke alle menigheter har kommet like langt i gjennomføringen av reformen anslår Kirkerådet at 80 prosent av alle døpte barn og unge per 2013 er bosatt i menigheter som mottar tilskudd til trosopplæringstiltak (Kirkerådet 2013). Blant menighetene som er i driftsfasen i 2012 anslås det at tilbudt timetall i kirkelige enheter som er tilknyttet en lokal plan har kommet opp i 217 timer. Det er dermed et stykke igjen før man når målsettingen om 315 timer (Aagedal, Botvar, Schmidt 2013).

Denne rapporten tar for seg et utvalg av de nasjonale breddetiltakene i trosopplæringsreformen. Med breddetiltak siktes det til tiltak av et avgrenset omfang og som tar sikte på at en stor andel av kullene det retter seg mot kan delta, uansett funksjonsnivå. Med «bredde» tenker en altså ikke bare på antall deltakere sett i forhold til målgruppen, men også på sammensetningen av deltakergruppen. Det er et mål å nå ut både til nye, faste og «unike» grupper av barn. Med unike brukere siktes det til

¹ Disse tiltakene er ikke helt sammenfallende med det som defineres som nasjonale breddetiltak i programpakkene som Kirkerådet har utviklet ressurser for og som er resultat av forsøksfasen: Lys våken, Tårnagenthelg, Kode B, Gratulerer med dåpen, tre opplegg for fjorårskonfirmanter og et opplegg for babysang. (jfr. <http://www.ressursbanken.no>).

² Det er flere menigheter enn dette som arbeider med lokale trosopplæringsplaner. Pr 2013 er 468 menigheter i driftsfasen, 486 er i gjennomføringsfasen og 61 er i mellomfasen. Til sammen har 1015 menigheter fått statlige midler til trosopplæring. Antall menigheter i driftsfasen forventes å øke betraktelig i 2014.

barn og unge med spesielle behov - barn som av ulike grunner befinner seg i en utsatt situasjon og dermed står i fare for å oppleve marginalisering.

De syv utvalgte breddetiltakene har ulik historisk bakgrunn og tilblivelseshistorie. Noen er gamle og velprøvde, andre er av nyere dato. I trosopplæringen er tanken at de ulike breddetiltakene sammen skal fungere som en helhet og representere et systematisk og omfattende læringstilbud til døpte mellom 0 og 18 år. I tillegg til de nevnte tiltakene finnes en rekke faste, kontinuerlige tiltak som kanskje samler færre av de som befinner seg i målgruppen, men som samtidig utgjør et viktig supplement til de nevnte breddetilbudene (for eksempel søndagsskole, klubb, bibelkurs etc.).

Utdeling av 4 års-bok og kirkelig konfirmasjon er eksempler på tiltak som var etablert lenge før trosopplæringsreformen trådte i kraft. Den første kirkeboka ble utdelt til 4-åringer i 1972 og het «Min kirkebok» (IKO-forlaget). Tradisjonen er altså over 40 år gammel. 95 prosent av alle menigheter pleier å dele ut kirkebok til 4-åringer som er medlemmer av menigheten. En del steder deles det i dag også ut kirkebok til 6-åringer. Det varierer litt fra menighet til menighet hvilken kirkebok man benytter. De mest vanlige er de som er utgitt av IKO-forlaget: Barnas kirkebok (1986), Min egen kirkebok (1996), eller Kirkeboka (2004). Det vanlige er at menighetene sender en invitasjon i posten før utdelingen, slik at barna kan forberede seg på at de skal få motta kirkebok på gudstjenesten. De som har barn som for eksempel er svaksynt kan ta kontakt med menighetskontoret i forkant og spørre om man i stedet kan få lydbok-versjonen.

Den lutherske konfirmasjonen har en historie tilbake til 1500-tallet. I Norge ble konfirmasjon påbudt ved lov i 1736. Ved siden av å være en kirkelig forbønnshandling har konfirmasjonen hatt et sivilt og juridisk sikte. Konfirmasjonen var lenge nødvendig for full inntreden i det voksne samfunn. Konfirmasjonsattest var en forutsetning ikke bare for ekteskapsinngåelse, men også for ansettelse og fast arbeid. Konfirmasjonen utgjorde en offentlig eksamen i den kristne tro. Først i 1912 ble konfirmasjon en frivillig sak. Siden 1951 har Human-Etisk Forbund arrangert Humanistisk konfirmasjon (før 2005 kalt Borgerlig konfirmasjon) som består av en kurs som avsluttes med en høytidelig seremoni. I dag får alle 14-åringer brev i posten fra henholdsvis Den norske kirke og Human-Etisk Forbund med tilbud om konfirmasjonsforberedelse. I 1998 ble det kirkelige konfirmasjonsarbeidet lagt om (jfr. Plan for konfirmasjonstiden i Den norske kirke). Dette ble senere fulgt opp av Plan for trosopplæring i Den norske kirke (Kirkerådet 2010). Konfirmasjonen ble her sterkere knyttet til menighetenes øvrige barne- og ungdomsarbeid. Den pedagogiske tilnærmingen er mer enn før preget av prosessarbeid og læring gjennom sosiale erfaringer. KIFO har vært involvert i et stort internasjonalt forskningssamarbeid om konfirmasjon. Dette har resultert i en rekke artikler (se Høeg og Krupka 2010, Høeg 2010a, Høeg 2010b, Høeg 2010c, Høeg 2010d). Det samme prosjektet er nå i gang med å studere lederkurs for post-konfirmanter i lutherske kirker, heriblant Den norske kirke.

Dåpssamtalen er et annet etablert tiltak i kirkelig regi. Statistikken viser at det er liten variasjon i oppslutningen om dåpssamtalen. Så å si alle foreldre som vil døpe barna sine i Den norske kirke møter i forkant til en samtale med prest. Der går man igjennom dåpsritualet og presten forteller hvordan kirken forstår dåpen. I og med at deltakelsen ligger på 98-100 prosent er en statistisk analyse av deltakelse i dåpssamtale, lite aktuelt. En undersøkelse av hvordan dåpssamtalen fungerer og oppfattes av foreldrene ville være interessant å få belyst, men er ikke en del av denne studien.

Blant de nye breddetiltakene inngår dåpsskole og andre tiltak for 6-åringer, Lys våken, Tårnagenthelg og ledertrening og andre tiltak etter konfirmasjonen. Dåpsskole for 6-åringer tar ofte utgangspunkt i en kirkebok for 6-åringer, kalt «Tre i et tre» (IKO-forlaget). Boka handler om men de 6-åringene Erlend, Stian og Tuva i det hemmelige treet. De begynner i første klasse, og både på skolen og i kirken hører de historier fra Bibelen. Opplegget består av fra 2 til 6 samlinger. Dåpsskole for 6-åringer er et tiltak som tidligere er studert i regi av KIFO og IKO (Lorentzen 2002).

Tårnagenthelg er et tiltak som er utviklet i et samarbeid mellom Kirkerådet og Søndagsskoleforbundet. Det er et av de nye tiltakene der det er utviklet nasjonale programressurser med blant annet en egen sang, DVD og annet materiell. Nasjonale medier har også vært inne i bildet når det gjelder å gjøre tiltaket kjent på landsbasis. Tårnagenthelgen arrangeres vanligvis i perioden mellom påske og pinse. Men det er utviklet programelementer både i tilknytning til jul, påske, pinse. Tårnagenthelg er et svar på tilbud som er skissert for 8-åringer i Plan for trosopplæring (2010). I 2012 var det 630 menigheter i Den norske kirke arrangerte Tårnagenthelg (omkring halvparten av alle menighetene).

Tiltaket Lys våken ble utarbeidet som et resultat av et tett samarbeid mellom Kirkerådet og et utvalg menigheter og representanter fra flere kristne barne- og ungdomsorganisasjoner. Tiltaket gjennomføres første søndag i advent, første gang var i 2007. Det er i likhet med Tårnagenthelg utviklet et nasjonalt opplegg som menighetene kan ta utgangspunkt i. Barna samles vanligvis lørdagen før og overnatter i kirken. Man markerer at dette er tidspunktet for kirkens nyttår. I den nasjonale rammen ligger det forslag til elementer man kan brukes i gudstjenesten påfølgende dag, det vil si bibeltekster, materiell og liknende. I en del menigheter kobles Lys våken arrangementet sammen med et utvidet bibelkurs kalt Kode B.

Denne rapporten retter altså sitt fokus mot breddetiltakene i trosopplæringsreformen. Hva menes så med bredde? Vi tar for oss utbredelse i betydningen dekningsgrad, målt som prosent oppslutning i målgruppen bestående av døpte barn i en bestemt aldersklasse. Vi ser videre på bredde i betydningen deltakelse fra ulike grupper barn og unge. Når tiltakene like mange gutter som jenter? Fanges barn fra ulike miljøer og med ulik sosial bakgrunn opp? Er tiltakene tilrettelagt slik at barn med særskilte behov (sykdommer/funksjonsnedsettelse) kan delta? Denne typen resultatevaluering utgjør et overordnet tema i denne rapporten. For evalueringsforskningen er det sentralt å kartlegge, analysere og vurdere om og hvordan alle døpte barn og ungdommer får et tilbud om trosopplæring slik at reformen tilføres et breddeperspektiv.

Den sentrale planen «Gud gir – vi deler» (Kirkerådet 2010) bruker breddebegrepet på litt forskjellige måter. Flere steder sies det at trosopplæringsens breddetiltak skal stå i samvirke med menighetens gudstjenesteliv, barne- og ungdomsarbeid (bl.a. de frie kristne organisasjonenes) og den formidling og trosutøvelse som skjer i hjemmene (s. 18). Trosopplæringen skal rette seg mot bredden av årskullene med tilrettelegging for den enkelte døpte fra 0 til 18 år. Fordi det brede siktemålet kan være en utfordring, gjelder det å tenke kreativt og samarbeidsorientert. Det anbefales at arbeidet med å utvikle lokale trosopplæringsplaner bygges opp rundt kjernetiltak som til dels allerede er innarbeidet. Dette er breddetiltak, både punktuelle og slike som går over lengre tid, som peker fram mot konfirmasjonstiden i form av informasjon, motivasjon og etablering av kontakt, og dessuten tiltak som er attraktive for post-konfirmantene. Breddetenkning understrekes også når det gjelder frivillighetsinnsats, ikke minst blant barnas og de unges foreldre. Bredde står ikke i motsetning til at

trosopplæringen skal være lokalt forankret og gjøre bruk av den kompetanse som finnes i det eksisterende kristne barne- og ungdomsarbeidet. Her nevnes blant annet samisk språkkompetanse (s. 33-34). Men lokal fascinasjon «må likevel ikke føre til en ensidig trosopplæring som mangler den innholdsmessige bredde som troen, kirken og livet har» (s. 37). Ut fra breddetenkningen skal en systematisk og sammenhengende trosopplæring også kartlegge relevant opplæring i barnehage og skole. Breddetiltakene i trosopplæringen kan med fordel knyttes til de kristne høytidene (s. 48). En kan spørre om den sentrale planens bruk av breddebegrepet har en tendens til å harmonisere mulige spenninger.

For å få et grunnlag for å kunne besvare det overordnede spørsmålet går vi nærmere inn på fire underområder. Den første underproblemstillingen er av typisk kvantitativ art, mens den neste er mer egnet til å besvares ut fra en kvalitativ analyse. De to siste delproblemstillingene tar utgangspunkt i de foregående analysedelene, og ser resultatene i lys av aktuell teori.

- Å gjennomføre en analyse av den tallmessige oppslutning om ulike typer tiltak, samt oppslutning blant ulike grupper av deltakere (alder, kjønn etc). Data fra menighetenes rapporteringer vil bli analysert statistisk og i kombinasjon med andre sokne- og kommunedata. På denne måten vil vi lete etter mønstre i oppslutning som får fram betydningen av trekk ved de sosiale og demografiske omgivelsene.
- Å foreta en analyse av breddetiltak med henblikk på forholdet mellom målgruppe, innhold og opplegg. Vi vil kartlegge hvordan tiltakene vender seg til ulike målgrupper. Vi analyserer hvordan ulike tiltak gjennom innhold, aktiviteter, kommunikasjonsformer og mål inkluderer eller ekskluderer ut fra kjønn, sosial bakgrunn og livssituasjon, funksjonsevne og etnisk bakgrunn. Dette innebærer at vi vil forsøke å se på særlig vektlagte forhold som universell utforming og individuell tilrettelegging for barn og unge med særskilte behov, samt trosopplæring forankret i samisk kultur og tradisjon.
- Å drøfte den overordnede målsettingen om bredde og et tilbud til alle døpte fra 0 til 18 år i forhold til andre sentrale målsettinger, og undersøke om og hvordan disse kan komme i et spenningsfylt forhold. For eksempel kan det være utfordrende å forene etablerte tiltak som har oppnådd en slags nasjonal tradisjon med nyutvikling av tiltak. Hvordan ivaretas planens vekt på forankring i lokal kontekst og kultur med ønsket om å videreføre nasjonale folkekirkelige tradisjoner?
- Basert på kombinasjon av analyse av data og teoretisk refleksjon skal vi klarlegge forutsetninger og faktorer som har betydning for at tiltak lykkes som breddetiltak.

2 PERSPEKTIVER PÅ KIRKENS ARBEID FOR BARN OG UNGE

2.1 KIRKELIGE TILTAK I EN LIVSSYNSÅPEN SAMFUNNSKONTEKST

De siste årene har det i Norge vært mye diskusjon omkring statens politikk overfor tros- og livssynssamfunnene. I januar 2013 la det såkalte Ståsett-utvalget frem rapport «Det livssyns åpne samfunn» (NOU 2013: 1). Her foreslås det en rekke tiltak for å gjøre politikken rettet mot tros- og livssynsamfunn rettferdig og ikke-diskriminerende. Det tas i rapporten til orde for at staten bør spille en aktiv, understøttende rolle i forhold til tros- og livssynssamfunnene, slik at den enkelte får leve ut sin religiøse overbevisning mest mulig fritt. På den måten understreker man religionsfrihetsprinsippet.

Etter at statskirkesystemet formelt ble avviklet ved Stortingsvedtak i mai 2012, kreves det et nytt grunnlag for den statlige religionspolitikken. Hvordan denne blir utformet i fremtiden har mye å si for tros- og livssynsamfunnene, Den norske kirke inkludert. Noen av de konkrete spørsmålene som er oppe til drøfting, og som også vil berøre det lokale nivået, dreier seg om religionens plass i skolen, forvaltning av gravplasser, bønne- og seremonirom, samt offentlig støtte til tros- og livssynssamfunn.

Religiøse spørsmål har for tiden betydelig plass i den offentlige debatten og i mediene. Samtidig er det mye som tyder på at befolkningen har fått et mindre aktivt forhold til kirke og religion enn den hadde tidligere. Studier av surveydata viser at andelen av den norske befolkning som ikke tror på kristne trosforestillinger har økt mellom 1991 og 2008 (Botvar og Schmidt 2010). Andelen som går hyppig til kirke har også sunket. Fortsatt møter det store flertallet opp i kirken gjennomsnittlig 2-3 ganger per år og har en form for gudstro, men kirke og kristendom ser *ikke* ut til å ha styrket sin posisjon i befolkningen de siste tiårene. Noen vil hevde at kristendommens posisjon i skolen og i religionsfaget er en av hovedårsakene til dette. Skolens religionsundervisning er trolig bare en av flere forklaringer til utviklingen. Kirkens trosopplæring er ment å skulle kompensere for at kristendommen over tid har fått en mindre sentral plass i skolen.

Sekulariseringen som har skjedd på befolkningsnivå kan også smitte over på kirkers og religiøse organisasjoners praksis. Peter Berger og Thomas Luckmann snakket allerede på 1960-tallet om intern sekularisering” av kirkelivet (Berger 1967, Luckmann 1967). Med dette siktet man til at kirker og religiøse organisasjoner toner ned de eksplisitt religiøse elementene og bytter dem ut med allmenne – en slags utvanning av religionen. Blant eksemplene som religionssosiologene bruker er at basketball blir introdusert som en aktivitet som skal trekke ungdom til menighetene.

Med det fokuset som har vært rettet mot religion i det offentlige rom de siste årene, er det problematisk å snakke om en entydig sekularisering på samfunnsnivå. Nye studier tyder på at religion over tid har fått en mer fremskutt plass i media og i den politiske debatten (Nordic Journal of Religion and Society 1/2013). Men på befolkningsnivå er det lite som tyder på at nedgangen i kristen religiøsitet har stoppet opp. En kan imidlertid observere en økende interesse for åndelige spørsmål i kirkens ytterkanter. Den nyreligiøse interessen preger medlemmer av Den norske kirke og folk utenfor (Botvar og Gresaker 2013). Nye studier tyder på at nyåndelighet er like utbredt blant kirkens medlemmer som blant ikke-medlemmer. På Kirkemøtet i 1998 vedtok Den norske kirke en uttalelse

om «Den åndelige lengsel i vår tid». Her tas det til orde for en dialog med nyåndeligheten. Dreiningen mot det nyåndelige kan betraktes som del av en bredere samfunnsendring der individet og dets subjektive erfaringer settes i sentrum og blir styrende. Dette kan i noen grad ses på som en utfordring for etablerte tradisjoner og tolkningsrammer. Det er ikke vanskelig å trekke frem endringstrekk i Den norske kirke som peker i retning av en tilpasning til nye samfunnsstrømninger. Opplevelsesaspektet og den individuelle handling blir understreket i sterkere grad enn før. Endringer i høymessens form, i liturgien og i musikkvalg kan betraktes i et slikt perspektiv. Forskere knyttet til programmet «Religion som estetiserende praksis» ved Universitetet i Agder hevder at man ser tydelige tegn på at det skjer en estetisering av religiøst liv i Norge. Dette kommer ikke minst uttrykk i Den norske kirkes menigheter (Repstad og Trysnes 2013).

Religionsforskeren Jose Casanova (1994, 2003) er en av teoretikerne som gjerne knyttes til tesen om at «Gud er tilbake på den offentlige arena». Også andre teoretikere, deriblant Jürgen Habermas, støtter antakelsen om at det har skjedd en «deprivatisering» av religion i samfunnet. Habermas har selv lansert uttrykket «det post-sekulære samfunn» for å få fram at forestillingen om at religionen ville forsvinne fra samfunnet, ikke har holdt stikk (Habermas 2005).

I henhold til Casanova (1994) utgjør globaliseringsprosesser en viktig bakgrunn for at religionen har gjenvunnet sin plass i den offentlige sfære. En annen viktig forklaring ligger hos de religiøse aktørene selv, som aktivt motarbeider en situasjon der religionen skyves ut av den offentlige og inn i den private sfære. Trosopplæringsreformen kan betraktes som et eksempel på at aktører innenfor Den norske kirke, i et samarbeid med de politiske myndigheter, arbeider for å gjøre kirke og religion relevant i det moderne samfunn.

Casanova skiller mellom religion som kommer til uttrykk på ulike nivåer av offentligheten. På den ene siden finnes religion og religiøse uttrykk på det statlige og det politiske nivå. På den andre siden er religion en viktig del av sivilsamfunnet. Til sivilsamfunnet regnes også det som foregår innenfor mediefeltet og i den offentlige debatt. Det er først og fremst på sivilsamfunnsnivå Casanova mener at religion kan spille en positiv og konstruktiv samfunnsrolle. Gjennom samfunnsdebatten blir religiøse aktører synlige og gis en stemme. Disse aktørenes innspill kan være viktig på flere områder, blant annet når det gjelder samfunnets normative og moralske grunnlag.

Religion kan fungere på forskjellige måter i lokalsamfunnene, og annerledes enn på det sentrale, nasjonale nivået. Fortsatt er mange norske lokalsamfunn ganske homogene og Den norske kirke kan spille en sammenbindende rolle. De store byene er mer preget av kulturelt og religiøst mangfold. Dette setter sitt preg på kirkens arbeid blant barn og unge, trosopplæringen inkludert. Målet med breddetiltakene er å nå ut til flest mulig barn og unge i lokalsamfunnet. Dermed er man avhengig av at tilbudene gjøres kjent gjennom institusjoner som media og skole. Religion i skolen er et felt som ofte debatteres. Med de siste års omlegging av religionsundervisningen er mye av det som har å gjøre med forkynnelse, flyttet ut av skolen. Skolen og kirken samarbeider likevel mange steder som to sentrale institusjoner i lokalsamfunnet. Det ser vi for eksempel i forbindelse med høytider og lokale markeringer, og vi ser det i forbindelse med skolegudstjenestene. Som vi skal komme tilbake til er skolen fortsatt en viktig arena når kirken skal rekruttere barn til sine tilbud. Mange steder arrangerer menighetene såkalt K-dag for elever i 3. og 4. klasse på skolens planleggingsdager³. Også

³ K-dag (Kirke-dag) er kirkens heldagstilbud for barn i 3. og 4. klasse når skolen og SFO er stengt på grunn av planleggingsdag. Tilbys i enkelte menigheter.

andre kirkelige tiltak er langt opp med sikte på å rekruttere barn via skolen. Tiltaket som kalles dåpsskole for 6-åringar tar for eksempel utgangspunkt i at barna som deltar nettopp har begynt på skolebenken.

I noen tilfeller blir samarbeidet mellom skole og kirke problematisk også på lokalt nivå. Julegudstjenester i skoletiden har blitt diskutert og kritisert. Det er statens politikk at måten dette gjøres på skal reflektere lokale forhold. Skolene bestemmer i stor grad selv hvordan de vil legge dette opp. Utdanningsdirektoratet har sendt ut et skriv som gjør det klart at skolegudstjenester kan avholdes, men at det skal finnes et alternativt tilbud for dem som ikke ønsker dette. Ved Kråkstad skole i Ski bestemte rektor ved et tilfelle at det ikke skulle være skolegudstjenesten før jul. Dette resulterte i at skolens FAU, i samarbeid med kirken, tok ansvaret for å få i stand skolegudstjeneste i skoletiden (Vårt Land 10.12.2010). I statlige retningslinjer fremgår det at elever bør ha mulighet til å delta i det som utgjør religiøse høytider for familiene. Dette eksemplet viser hvor komplekst forholdet mellom offentlig myndighet, trossamfunn og det sivile samfunn kan være også på lokalt nivå.

Kirker og religiøse organisasjoner bidrar til samfunnet gjennom produksjon av velferdstjenester og drift av sosiale/diakonale institusjoner. Kirkens diakonale arbeid er med på å utfylle velferdsstaten, gjennom å dekke huller i det offentlige velferdsapparatet eller ved å avlaste det. Det sosiale arbeidet er med på å knytte forbindelsen mellom religiøse organisasjoner og helse- og sosialsektoren. Kirkens diakonale arbeid bidrar også til å styrke båndene mellom kirke og befolkning. Det store flertallet av kirkens medlemmer setter pris på den sosiale oppgaven kirken har i forbindelse med nød og kriser. Ved siden av kirkens ritualer knyttet til livets overgangsfaser, er det sosiale arbeidet en viktig bakgrunnsfaktor for den tillit til Den norske kirke som finnes i befolkningen. Undersøkelser som har spurt hvilke deler av kirkens virksomhet folk vurderer som viktigst, peker nettopp på disse feltene: kirkens overgangsritualer, kirkens rolle ved ulykker og katastrofer og kirkens sosiale arbeid. Det siste forbindes gjerne til kirkens arbeid blant barn/unge og blant eldre/syke. I henhold til undersøkelsen Folkekirke 2000 (Høeg, Hegstad, Winsnes 2000) mente 83 prosent av medlemmene at kirkens arbeid blant syke og gamle var viktig/meget viktig, 77 prosent mente at kirkelige aktiviteter for barn og unge var viktig/meget viktig og 69 prosent mente at kirkelig innsats ved kriser og katastrofer var viktig/meget viktig. Noen færre (56 prosent) mente det var viktig at kirken underviste i kristen tro og lære.

Diakonien retter fokus mot svake og utsatte grupper i samfunnet. Arbeid blant barn og unge kan betraktes som en del av kirkens diakonale innsats. Dermed blir det aktuelt å spørre i hvilken grad denne typen kirkelige tiltak også fanger opp dem som står i fare for å bli marginalisert. Å se nærmere på hvordan dette aspektet ivaretas i de nasjonale breddetiltakene, er et av siktemålene for denne rapporten.

2.2 DEN FRIVILLIGE SEKTOREN - MELLOM STAT OG MARKED

De frivillige og ideelle organisasjonene utgjør grunnlaget for sivilsamfunnet. Den kirkelige virksomhet er også en del av dette bildet. Sivilsamfunnet blir gjerne sett på som en viktig motvekt til staten og det offentlige på den ene siden og til markedet, på den andre. For at velferdsamfunnet skal fungere best mulig er det viktig at samspill mellom staten og de frivillige organisasjonene fungerer godt. Markedet spiller også en viss rolle på velferdsområdet, men dets innflytelse på dette området har

bevisst vært holdt i sjakk av offentlige myndigheter. Dette kan endre seg med endringer i de politiske styrkeforholdene på Stortinget. Fra politisk hold spør en seg stadig om hva som utgjør den beste balansen mellom de tre samfunnssektorene – stat, marked og frivillig sektor.

Det snakkes ofte om at frivillig sektor er under press både fra staten og fra markedet (se f.eks. Wollebæk og Selle 2002). Staten vil ha mest mulig igjen for sine økonomiske overføringer, mens markedet gjerne står klar til å overta tjenester og tilbud som frivillige organisasjoner leverer til befolkningen. I Norge har det lenge vært et nært samspill mellom stat og kommune på den ene siden og de frivillige organisasjonene, på den andre. Dette har vært positivt på den måten at de frivillige organisasjonene har blitt gitt et økonomisk grunnlag til å utvikle sin virksomhet. Fra de frivillige organisasjonenes side blir det sett på som negativt at de ofte blir svært avhengig av statens vilje til å bevilge penger. De frivillige organisasjonene legger gjerne opp sin virksomhet for å utløse mest mulig statlig støtte. Den norske kirke, som inntil nylig var å regne som en statskirke, er i stor grad også prisgitt offentlige budsjetter. Dette kommer ikke minst til syne i trosopplæringsreformen. Noen menigheter ble i en tidlig fase valgt ut som forsøksmenigheter og fikk statlig støtte til sine tiltak. Andre menigheter har måttet vente med å sette i gang planer fordi de manglet den nødvendige finansieringen. Selv i 2013, 10 år etter at trosopplæringsreformen ble startet, er under halvparten av menighetene kommet til siste fase av gjennomføringsprosessen (driftsfasen).

Også den generelle samfunnsutviklingen er med på å legge et press på den frivillige sektoren. Velstandsøkning kan i seg selv medføre en hemske for frivillig innsats. Med økte økonomiske ressurser og mer fritid kan familiene velge å bruke fritiden på mer kostbare sysler enn de frivillige organisasjonene tilbyr, slik som hytter og reiser. Mindre av fritiden benyttes i nærmiljøet.

Tendensene i retning av økt vekt på individuell selvrealisering er ikke nødvendigvis noen fordel sett fra den frivillige sektorens side. Individualisering kan lett føre til svekket frivillig innsats i lokalsamfunnet. Individualiseringstendensene har også konsekvenser på det religiøse området (Furseth 2006, Heelas og Woodhead 2005). For noen blir religion og kirke en fritidssysel blant flere andre som man velger å bruke tid på dersom tilbudene er fristende nok. For andre fører individualisering til utforskning av nye og ikke-tradisjonelle former for religiøsitet.

Individualiseringen av religion er i høy grad et landskap som trosopplæringen går inn i, og som den påvirkes av. Selv om menighetenes trosopplæringsplaner blir fulgt opp av biskop og bispedømmeråd, står menighetene ganske fritt til selv å utvikle tiltak som passer inn i den lokale konteksten. Individualisering av religion bidrar også til at kirken må jobbe mer for å etablere en felles forståelse av hva kristen tro innebærer og kan ikke lenger ta for gitt at det eksisterer en felles forståelsesramme. Foreldrene som sender barna til kirken er gjerne opptatt av at barna selv skal velge hvilket forhold de skal ha til kirke og tro. For noen foreldre utgjør dette nettopp en motivasjon for å sende barna til kirkelige tilbud – slik at de skal vite hva de velger eller velger bort. Argumentet om selvbestemmelse brukes både av foreldre som lar barnet sitt døpte og av de som velger ikke å gjøre det.

Når de frivillige organisasjonene opplever at det blir vanskeligere å rekruttere medarbeidere og deltakere, blir konkurransen dem imellom aktualisert. På lokalt nivå kjemper de frivillige organisasjonene, herunder de religiøse organisasjonene, om de samme menneskenes tid og engasjement – samt økonomiske bidrag. Dette er ikke minst tilfellet blant organisasjoner som driver arbeid rettet mot barn- og ungdom. Den norske kirkes menigheter må i realiteten konkurrere med

idrett, korps og annet om barns og foreldres tid. Dette er ikke nytt, men konkurransen skjerpes når det bygges ut flere fritidstilbud og blir mer å velge mellom i alle deler av landet. De frivillige organisasjonene må også konkurrere med nye, sosiale medier om de unges oppmerksomhet. I Samfunnsspeilet 2/2013 oppsummerer Odd Frank Vaage resultatene av den seneste tidsnyttingsundersøkelsen til SSB. Her hevdes det at unge mellom 16 og 19 år ønsker mer kontakt med jevnaldrende på fritiden. Rapporten konkluderer med at behovet blant unge for å bruke PC-skjermen eller mobiltelefonen på fritiden, er i ferd med å bli mettet og at de ønsker å forandre tidsbruksmønsteret sitt i en mer sosial og fysisk retning. Dersom denne beskrivelsen stemmer vil det kunne bidra til å skape et bedre grunnlag for rekruttering til tiltak i regi av frivillige organisasjoner, kirkelige inkludert.

Forskning på frivillig sektor har pekt på at færre stiller opp uten å få noe tilbake i form av betaling eller andre goder. Fortsatt er det imidlertid slik at foreldre gjerne bidrar til frivillig innsats dersom det dreier seg om tilbud som kommer deres eget barn til gode (Saglie og Bock Seggaard 2013). Denne tendensen er også tydelig i kirkelig sammenheng. Menighetene har sitt barnearbeid lenge lagt opp tiltakene slik at man skal kunne spille på lag med foreldres interesser.

De siste tiårene har det innenfor frivillig sektor blitt et tydeligere innslag av markedstenkning (NOU 2001: 6). Dette kan måles gjennom fokus på den økonomiske siden av tilbud og deltakelse, gjennom brukerbetaling og prising av tjenester. Dette kan også merkes ved at man fokuserer sterkere på andre belønninger i tillegg til de økonomiske. Det kan dreie seg om å løfte fram det som anses som attraktive sider ved tilbudet som kan gjøre dem konkurransedyktig i en sammenlikning med andre tilbud som tilbys på samme tid.

I boka «Når dere ber» (2013) hevder Merete Thomassen og Sylfest Lomheim at Den norske kirke i nye reformer har adoptert språkbruk og tankegang fra næringslivet. De finner flere eksempler på endringer i det kirkelige språk og i bønner som brukes. De hevder at kirken beveger seg bort fra idealet om å være en motkultur og over mot rådende samfunnsstrømninger. Ved å benytte seg av begreper som «produksjon», «innovasjon», og «effektivitet» i tilknytning til gudstjenester og andre kirkelige arrangementer, skapes forventninger om utbytte og belønning, poengterer forskerne.

Også Ida Marie Høeg (2006) er opptatt av markedstenkningen i de kirkelige reformene, spesielt i trosopplæringen. Hun ser tendenser til at menighetene gjennom reformen blir opptatt av at de konkurrerer med andre på et aktivitetstorg. I et slikt perspektiv blir vurderinger knyttet til tilbud og etterspørsel grunnleggende drivkrefter i utformingen av tilbudene. I likhet med andre deler av den frivillige sektor blir kirken presset av staten til å levere tjenester som gir maksimalt utbytte av de bevilgede midlene. På den andre siden presses frivilligheten av et marked som stadig setter et tydeligere preg på samfunn og kultur. Dermed blir også de kirkelige tiltakene lett farget av den underliggende markedstenkningen. Både en stat løsrevet fra formelle bindinger til religion og press fra markedskrefter i omgivelsene kan lede til det vi i under forrige punkt omtalte som intern sekularisering i kirkelivet.

2.3 «LÆRING GJENNOM OPPLEVELSE» - DET PEDAGOGISKE PERSPEKTIVET

Når det gjelder pedagogiske perspektiver på trosopplæringens breddeiltak, vil vi først vise til vår tidligere rapport, Lokale trosopplæringsplanar (Fuglseth, Haakedal, Schmidt 2012), dernest vil vi hente fram et par bidrag fra en KIFO-rapport fra trosopplæringsreformens forsøksfase. I 2012-rapporten bruker vi betegnelsene «formidling», «sosialisering» og «aktiv deltakelse» om de pedagogiske prinsippene som framtrer etter en analyse av 20 lokale planer i trosopplæringsreformens gjennomføringsfase (Fuglseth, Haakedal, Schmidt 2012:56ff). Analysen tok utgangspunkt i en drøfting av overordnede teologiske og pedagogiske perspektiv i den nasjonale planen Gud gir – vi deler (Kirkerådet 2010). Analysen av de lokale planene viste to pedagogiske hovedprinsipp som vi betegnet som «formidling» og «sosialisering».

Formidling refererer til et ganske tradisjonelt, lærerstyrt og til dels autoritativt syn på kunnskap: Kirkens lærere har kjennskap til et visst meningsinnhold (enten dette har form av lære, verdier eller bestemte praksiser), de har en legitim autoritet til å overføre meningsinnholdet til de dømte, og de har et visst språk som hovedredskap til overføringen. Formidlingsprinsippet er stort sett kognitivt orientert og kommunikasjonsmodellen er monologisk. Selv om formidlingsprinsippet i noen sammenhenger framstilles negativt, er vår vurdering at en viss grad av formidling nødvendigvis vil inngå i alt (formelt organisert) pedagogiske samspill på grunn av den innebygde asymmetrien i undervisnings- og læringsrelasjonen. Lærer og lærende er i forskjellige posisjoner både når det gjelder ansvar, erfaring og innsikt / kunnskap.

Sosialiseringsprinsippet står derimot for en type pedagogikk der en tenker seg at læring primært skjer uformelt ved at de lærende er til stede og deltar (med hode og kropp, tale og handling) på ulike samhandlingsarenaer. Slik lærer barn dels gjennom å observere og imitere de voksnes språk og handlinger, dels lærer de gjennom utprøving i forhold til omgivelsene. I de 20 lokale planene kommer sosialiseringsprinsippet ofte til uttrykk gjennom målformuleringer om at barna skal bli kjent med og trygge på kirkerommet og gudstjenesten.

I noen få av de undersøkte lokale planene fant vi dessuten formuleringer som kunne tyde på et mer aktivt reflektert læringsmøte mellom barna eller de unge og en rekke spesifikke kristne tradisjonselementer / -fenomen. Selvsagt er det glidende overganger mellom formuleringer som kan tyde på sosialiseringspedagogikk og det vi har betegnet som aktiv deltaking. Vi mente likevel å kunne skjelne mellom en mer eller mindre selvsagt tro på læring som tilvenning gjennom tilstedeværelse og læring gjennom det å være i en dialog med tradisjonselementer som er presentert og tilrettelagt med tanke på aktiv interaksjon. Vi konkluderte vår tematiske analyse av de lokale planene sammenholdt med den nasjonale planen med å ta i bruk «danningspedagogikk», som en betegnelse der de tre pedagogiske prinsippene formidling, sosialisering og aktiv deltakelse alle var integrert, samtidig som vi understreket at dannelsesbegrepet rommer både det å bli påvirket og selv å påvirke. Selvdanning gjennom aktiv samhandling og dialog er altså en vesentlig del av dannelsesbegrepet (Fuglseth, Haakedal, Schmidt 2012:127ff). Vi regner med å kunne gjenkjenne elementer fra alle de tre pedagogiske prinsippene i denne bredderapportens casestudier (kapittel 5). Hvordan de ulike prinsippene framtrer, og hvilken plass og funksjon de har i forhold til hverandre, blir følgelig sentrale spørsmål. Når vi skal drøfte analyseresultatene av Lys våken-tiltaket, kan et skjerpet blikk på forskjeller mellom de tre pedagogiske prinsippene være nyttig.

Flere nyere pedagogiske bidrag til Trosopplæringsreformen, både empiriske og teoretiske, kunne vært utnyttet. Vi skal imidlertid trekke fram noen tankevekkende momenter fra en KIFO-publikasjon fra trosopplæringsreformens forsøksfase, momenter med stor relevans for en undersøkelse av reformens breddetiltak. I publikasjonen drøfter Geir Skeie (2006) forholdet mellom læring og motstand mot læring både på systemplan og individplan. Skeie redegjør for sitt vide kunnskapsbegrep – som inkluderer et intellektuelt aspekt så vel som et kroppslig og følelsesmessig aspekt – og forstår læring som endringsprosesser og endring både når det gjelder virkelighetsoppfatning, vilje og praksis. Fordi et makt- og autoritetsperspektiv er inkludert i enhver læringsprosess, både i individ og system, er også det å yte motstand mot læring svært nærliggende. Skeie (2006:138) henviser til noen prosjektmenigheters fortellinger der «barn og psykisk utviklingshemmede har fått være med å dele ut nattverd i gudstjenesten og delvis innenfor en ramme der gudstjenester har bredere deltakelse enn det som har vært vanlig». Dermed kan han stille spørsmål om hvem det er som lærer (mest) gjennom trosopplæringsreformen: barna / de unge eller kirkens pedagoger; eventuelt de marginaliserte / lite aktive eller den faste menighetskjernen / kirkens tilsatte. Skeie drøfter dette endringsfokuserede læringsbegrepet opp mot en forståelse av læring som mer vektlegger forsterking eller utdyping av allerede eksisterende oppfatninger. Dette siste vil han heller definere som «en slags sosialisering som preges av tilpassing og innpassing» og altså dreier seg om organisasjonsmessige «strategier for indre samhold», ikke om «læreprosesser i mer dannelsesteoretisk forstand» (s. 139).

En annen bidragsyter til rapporten, Bernd Krupka (2006), retter søkelyset mot forholdet mellom «offentlig kristendom» og «kollektiv læring». Argumentasjonsrekken hans går fra en konstatering av fenomenet offentlig kristendom som del av kirkelig praksis i den lokale offentligheten, via en idehistorisk og nåtidsorientert (inkludert tros- og kultur mangfoldighet) drøfting av begrepet, til å etablere kirkelig trosopplæring som en form for offentlig kristendom hvor det blir nødvendig med kollektive, ritualefokuserede læringsformer og tilsvarende didaktikk. Mens altså Krupka løfter fram sider ved trosopplæringsreformen som svarer til kollektive og lokalbaserte kirkefunksjoner, vektlegger Skeie et individorientert dannelsesperspektiv og spør om hvem som endrer praksis gjennom de kirkelige læringsprosessene.

Disse religionspedagogiske bidragene inneholder spennende drøftingsansatser for vår studie av trosopplæringsens breddetiltak. Skeies bidrag, som understreker hvor fritt lokalmenighetene sto i forsøksperioden, vil kunne brukes til å belyse Lys våken-arrangementene. Vi vil også kunne reflektere over breddetiltakene i lys av konklusjonene fra vår tidligere rapport om arbeidet med kirkens lokale læreplaner. Det ligger i breddetiltakenes mål og egenart at de vil forsøke å inkludere så mange som mulig fra visse årskull av en menighets dømte medlemmer. Breddetiltak med en eller to samlinger vil som regel inkludere en (familie-) gudstjeneste på søndag formiddag. Krupkas fokus på kollektiv læring og ritualisert, kroppslig og opplevelsesbetont praksis er svært relevant for analysen av 11-åringenes framføringer av Lys våken-sangen, samt bruk av dans og drama under gudstjenesten. Breddetiltakene kan dels ses i et organisasjonsteoretisk læringsperspektiv (jf. minkende oppslutning om kirkens gudstjenester og kirkelige handlinger / ritualer), dels i et dannelsesteoretisk perspektiv med vekt på læringsutfordringer for individer og smågrupper i relasjon til hverandre. Det siste perspektivet er aktuelt ikke minst for en drøfting av forholdet mellom ulike typer programinnslag i de observerte Lys våken-tiltakene og deres rom- eller stedsdimensjon.

2.4 OPPSUMMERING

De tre teoretiske perspektivene kan sammen bidra til å kaste lys over trosopplæringsreformens breddetiltak. Statskirkesystemet er ikke lenger bakteppet for statens religionspolitikk. Staten er på leting etter en ny plattform å bygge sin politikk på. I Stålsett-utvalgets rapport skisseres en aktiv og ikke-diskriminerende religionspolitikk. Selv om ikke alle sider ved Stålsett-utvalgets forslag kommer til å bli realisert, er det tilsynelatende bred politisk enighet om å videreføre en aktiv og understøttende politikk fra statens side. Stålsett-utvalget foreslår at staten skal legge til rette for religiøse uttrykk i det offentlige rom. En utvikling der religion blir mer synlig i samfunnsbildet har allerede vært underveis lenge. Dette henger både sammen med globaliseringstendenser og at de religiøse aktørene har valgt å spille en aktiv samfunnsrolle.

Etter opprivende debatter om både Muhammed-karikaturer og hijab-bruk blant polititjenestemenn tyder mye på at befolkningen er i ferd med å innta en mer aksepterende holdning til religiøse uttrykk i offentligheten. Da NRK tidligere i høst ønsket å fjerne smykker formet som kors hos en kvinnelig programleder, ble dette møtt med protester i sosiale medier. Heller ikke forsøkene på å droppe skolegudstjenester har unnlatt å møte reaksjoner. Til tross for at religiøse uttrykk er tydeligere til stede i offentligheten enn før, er det lite som tyder på noen tilbakevending til religion i befolkningen. Riktignok setter individualiseringen sine spor også på det religiøse området for eksempel i form av nyreligiøse tendenser i kirkens randzone. Den norske kirke har likevel en grunnfestet stilling i befolkningen som opprettholdes gjennom møtet mellom kirke og befolkning ved livets overgangsfaser og ved de kristne høytidene. I tillegg til overgangsritualene setter befolkningen pris på kirkens sosiale engasjement for mennesker i utsatte posisjoner og for kirkens rolle i forbindelse med ulykker og katastrofer.

De kirkelige trosopplæringstiltakene blir støttet av et samlet Storting. Samtidig er menighetene avhengig av statlig velvilje når det gjelder å implementere reformen. Bevilgningene har ikke kommet opp på det nivået som var forutsatt da den ble satt i gang. Staten følger likevel med på om målene med reformen blir oppfylt. Kirken og andre frivillige organisasjoner presses både av stat og marked. Markedet setter sitt preg på tenkningen knyttet til produksjon av tjenester til befolkningen. Det står også klar til å overta en del av tjenestene som produseres av frivillig sektor dersom det gis rom for dette og myndigheter ønsker en slik utvikling. Både i begrepsbruk og i måten man organiserer kirkelige tiltak på er det mulig å spore elementer av nettopp denne markedstenkningen. Bevisstheten om at man konkurrerer med andre om tilbud til barn og unge er i ferd med å sette sitt preg på deler av det kirkelige arbeidet.

Trioopplæringsreformen representerer nye måter å tenke omkring oppslutning og bredde, samt læring og trosformidling. Evalueringsprosjektet har tidligere pekt på tre prinsipper som kjennetegner den pedagogiske tenkningen i reformen og betegnet dem «formidling», «sosialisering» og «aktiv deltakelse». Det første betegner en tradisjonell lærerstyrt kunnskapsformidling. Den andre baserer seg på deltakelse gjennom kroppslig handling, mens det siste forutsetter en mer aktiv samhandling der barna og lederne sammen reflekterer over kristne tradisjonselementer. Alle disse prinsippene lar seg etterspore i våre 6 utvalgte case-menigheter. Der alle de tre prinsippene er til stede sammen etableres grunnlaget for det som har fått betegnelsen «danningspedagogikk».

3 DATA OG METODE

3.1 DATAMATERIALET

Datamaterialet består av en rekke typer data: Registerdata, spørreundersøkellesdata, intervjudata, observasjonsdata, samt studier av artefakts i form av dokumenter og annet materiell.

Kvantitative data

Et hovedmateriale i den kvantitative delen av evalueringen utgjøres av menighetenes årsstatistikk. Dette er registerdata samlet inn årlig fra alle menigheter i Den norske kirke. Skjemaet som benyttes inneholder et stort antall tema og spørsmål knyttet til arbeidet og deltakelsen i den lokale menighet. De siste årgangene av årsstatistikken inneholder data om de fleste av trosopplæringstiltakene. Det er Statistisk Sentralbyrå (SSB) som samler inn og tilrettelegger dataene. Dataene gjennomgås av SSB med sikte på å oppnå god datakvalitet. Både SSB og Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste bidrar til å gjøre de kirkelige dataene kjent og tilgjengelige for et bredt publikum. Denne datakilden utgjør et naturlig valg når en skal analysere trosopplæringens breddetiltak statistisk. Etter hvert som de nye trosopplæringstiltakene har blitt utbredt har de også blitt lagt inn i statistikk-skjemaet. Noen av de samme spørsmålene og dataene inngår i den såkalte ressursbanken for trosopplæringen. Denne banken består av en blanding av kvantitative og kvalitative data og er noe mer krevende å analysere enn dataene i årsstatistikken.

På bakgrunn av analysebehovene i denne rapporten og ønsket om enkel tilgang til gode og tilrettelagte data, peker årsstatistikken seg ut som en datakilde det er aktuelt å ta utgangspunkt i. Denne datakilden inneholder de fleste kirkelige data som er aktuelle for våre analyser. Men den inneholder få data som gir oss innblikk i menighetens kontekst, som kan ha relevans for å forstå de oppnådde resultatene. For å få et innblikk i hvilke forutsetninger og rammebetingelser som menighetenes arbeid utføres innenfor er det nødvendig å trekke veksler på flere datakilder. For det første er det nyttig å kjenne til tallet på medlemmer i Den norske kirke innenfor menighetens grenser. Dette får vi ved å trekke inn data fra Den norske kirkes medlemsregister for 2012. I tillegg kobler vi de kirkelige dataene med data fra kommunedatabasen. For å få til dette må vi først aggregere data fra menighetens årsstatistikk opp til fellelrådsnivået. Dette gjør det mulig å koble kirkelige data sammen med utvalgte data om kommunene. Hensikten med å foreta denne koblingen av datakilder er å ha mulighet til å vurdere betydningen av interne kirkelige forhold, slik som hvilken fase av reformen menigheten befinner seg, på den ene siden og, på den andre, betydningen av eksterne faktorer knyttet til menighetens omgivelser.

Selv om den kirkelig årsstatistikk inneholder data som er relevant for å besvare problemstillingene, og dessuten er tilgjengelig og anvendbart, har det også sine svakheter. Bare de seneste årgangene inneholder tilfredsstillende informasjon om trosopplæringens breddetiltak. Det er dermed krevende å skulle analysere utvikling over tid. Menighetens årsstatistikk er tilgjengelig fra NSDs nettside (Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste). Men denne inneholder i utgangspunktet ikke alle de data som vi ønsker å trekke inn. For eksempel mangler data om antall medlemmer av Den norske kirke. Denne typen informasjon finnes imidlertid i Den norske kirkes medlemsregister. Disse dataene kan legges til

datafilen fra menighetens årsstatistikk. Likeledes mangler årsstatistikken relevante data om menighetenes demografiske og sosioøkonomiske profil. Ved å aggregere menighetsdata til kommune- eller fellesrådsnivå åpnes det opp for flere analysemuligheter. Vi kommer i analysen nedenfor til å trekke veksler også på Kommunedatabasen til NSD. Denne inneholder en rekke data på kommunenivå/fellesrådsnivå som det er interessant å koble de kirkelige data sammen med. Hva som utgjør enheten i analysen vil variere noe. Der vi ser på menigheter i ulike faser av reformen benyttes stort sett data på menighetsnivå, det vil si at antall enheter tilsvarer de cirka 1250 menighetene i Den norske kirke. I andre deler av analysen tar vi utgangspunkt i fellesrådsnivået (N=429). Dette er ikke urimelig i og med at trosopplæringsreformen trappes opp prostivis som ofte sammenfaller med fellesrådsnivået. I henhold til Kirkerådets statusrapport for 2013 kan de menighetene som mottar trosopplæringsmidler grupperes i 399 enheter (Kirkerådet 2013: 24).

Data fra Spørreundersøkelser

De skisserte registerdataene utgjør en grunnstamme når det gjelder kvantitative data. Dette materialet supplerer vi med data fra noen utvalgte spørreundersøkelser. Det dreier seg om de såkalte Religionsundersøkelsene, gjennomført i 1991, 1998 og 2008. I tillegg trekker vi inn data fra to undersøkelser som KIFO har bidratt til å samle inn, konfirmantundersøkelsen 2009, samt tros- og livssynsundersøkelsen 2012.

Ulike typer av kvalitative data

De kvalitative dataene hentes fra intervjuer, deltakende observasjon/feltrapporter, samt dokumenter og annet materiell. De kvalitative dataene knytter seg til 6 utvalgte menigheter som vi har fulgt nøye de siste årene med tanke på å forstå ulike sider av trosopplæringsreformen. De 6 menighetene er beskrevet grundig i tidligere rapporter fra prosjektet. Her skal vi bare kort nevne at de er valgt ut med tanke på å speile ulike typer menigheter og ulike kirkelige kulturer i landet vårt. I denne rapporten er det særlig breddetiltaket Lys våken som vil bli satt under lupen i den kvalitative delen av analysen.

3.2 METODISK TILNÆRMING

Denne rapporten tar utgangspunkt i evalueringsmetodikk. Hovedvekten ligger på en mål- og resultatorientert evalueringstilnærming, men også med innslag av prosessevaluering. En mål- og resultatorientert evalueringstilnærming er opptatt av å undersøke forholdet mellom resultat og mål. En prosessorientert tilnærming vil i større grad være opptatt av å forstå hvorfor ulike valg ble tatt underveis i utviklingen og hva som førte til at et bestemt resultat ble oppnådd. Vi vil se på i hvilken grad menighetene har lyktes med å nå de skisserte målene. Vi vil også forsøke å fange inn bakgrunnen for at noen menigheter har lyktes bedre enn andre. Resultatene dreier seg ikke bare om omfanget av deltakelse. Det dreier seg også om hvilke grupper man når ut til og om man fanger opp et bredt spekter av barn og unge. Vi ser på graden av samsvar mellom kommunikasjon, materiell, aktiviteter og innholdet i tiltaket og de skisserte målene.

Vi benytter som nevnt en kombinasjon av ulike metodiske tilnærminger. Kvantitative undersøkelser kan si noe om omfang, utbredelse og sammenhenger når det gjelder deltakelse i breddetiltakene av barn i ulike grupper. Kvalitative studier tar for seg nyanser, dynamikk og kvalitative sammenhenger.

De kvantitative data vil i hovedsak bli belyst gjennom en enkel tabellanalyse. Vi vil legge stor vekt på å sammenlikne menigheter som er kommet i reformens driftsfase med menigheter som ikke har kommet like langt i implementeringen. I tillegg foretar vi en regresjonsanalyse av materialet der vi søker å fange opp den relative betydningen av ulike faktorer, altså hvilken betydning de har sett i forhold til andre relevante faktorer.

Den kvalitative analysen tar, som nevnt, utgangspunkt i ulike tilnæringsmåter. I analysen brukes data samlet inn på ulike måter i en drøftende presentasjon av de ulike casene. Forskerne som har skrevet ut de ulike casene har enten selv gjennomført datainnsamlingen eller har hatt nær kontakt med de som har gjort dette arbeidet. Analysen bygger dermed i stor grad på førstehåndskunnskap om de lokale forholdene. En stor del av intervjuene er gjort i forbindelse med tiltaket eller like etterpå. Dokumenter som beskriver målene med tiltaket er samlet inn i forkant av feltarbeidet. Intervjuer med alle ansatte knyttet til trosopplæringen er også i stor grad gjort før tiltaket fant sted. Hvilke konkrete datakilder som benyttes hvor vil det bli redegjort for på det aktuelle stedet der rapporten behandler hver av casene.

4 KVANTITATIV ANALYSE: FAKTORER SOM VIRKER INN PÅ OPPSLUTNING

4.1 INNLEDNING

I dette kapitlet tar vi for oss variasjon i oppslutningen om ulike kirkelige tiltak over tid og på tvers av menigheter. Del 1 fokuserer på variasjon med hensyn til reformens gjennomføring, og på menighetsinterne faktorer. Her fokuserer vi særlig på tidsperspektivet og ser på hvordan oppslutning endres etter hvert som reformen utvikles og stadig flere menigheter gjennomfører de konkrete breddetiltakene. Vi sammenlikner sokn som er i driftsfasen med sokn som ikke har kommet like langt i gjennomføringen av reformen. I den andre delen av kapitlet trekker vi inn den sosiale konteksten, og ser nærmere på samspillet mellom oppslutning om breddetiltakene og faktorer i omgivelsene. I hvilken grad henger deltakelsen sammen med sider ved konteksten? Variasjon i oppslutning ses blant annet i lys av geografiske og demografiske forhold. Hensikten er å danne seg et bilde av hvordan oppslutningen utvikler seg etter hvert som tiltakene igangsettes og gjennomføres i store deler av Den norske kirkes menigheter. Det er ikke gitt at iverksettingen av reformen over alt vil medfører stigende oppslutning. Det kan også hende at reformen møter hindringer og utfordringer som gjør at ikke alle forventninger som knytter seg til den, blir oppfylt.

4.2 VARIASJON MELLOM MENIGHETER

Endring over tid

Opplysninger om hvor mange som mottar 4-årsbok og hvor mange som har står til konfirmasjon hvert år, har lenge vært kjent. Hvert år samles denne typen statistikk inn i hver enkelt menighet og presenteres årlig av Statistisk Sentralbyrå (SSB) i samarbeid med Kirkerådet. Gjennom kirkebasen til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) kan man dessuten hente ut opplysninger fra den kirkelige årsstatistikken fra 1998 og fram til i dag. For de nyere breddetiltakene finnes det naturlig nok bare informasjon om deltakelse fra de seneste årene.

Dåpssamtalen er det breddetiltaket som det er minst aktuelt å studere ved hjelp av registerdata. I og med at dåpssamtalen omfatter nær 100 prosent av dåpsbarna og deres foreldre, er den mindre interessant å studere statistisk enn de øvrige tiltakene. Derimot kan kvalitativ forskning på dåpssamtalen være interessant, men dette har vi ikke valgt å følge opp i denne rapporten.

2005 var det første året da man samlet inn data om dåpsskole for 6-åringer fra alle menighetene i Den norske kirke med utgangspunkt i årsstatistikk-skjemaet. Fra og med dette året har man opplysninger om tre av de aktuelle breddetiltakene – 4-årsbok, dåpsskole for 6-åringer og konfirmasjon. Først i 2010 kom opplysninger om Lys våken arrangementet med i årsstatistikken. Fra 2011 finnes også slike data om Tårnagent-tiltaket.

I og med at kirkens medlemsregister har vært forbundet med en del usikkerhet, og det tidvis har vært gjennomført oppryddinger i statistikken, er det vanskelig å benytte tall herfra som supplement til den kirkelige årsstatistikken. For å oppnå sammenliknbare tall over tid har vi derfor valgt å trekke inn data om døpte fra tidligere år for å få fram endring i oppslutningen over tid. Dermed kan vi se

antall deltakere i forhold til målgruppen. Også forholdet mellom døpte barn og barn registrert som «tilhørende» til Den norske kirke er tall som har vært forbundet med en del usikkerhet. Først de senere årene er denne statistikken blitt kvalitetsmessig god nok til å kunne benyttes i forskningssammenheng. I Tabell 1 tar vi for oss deltakelse i breddetiltak som andel av døpte i den aktuelle aldersklassen, slik dette fremkommer i kirkelig årsstatistikk.

Tabell 1 Andel som har deltatt i breddetiltak i prosent av målgruppen over tid.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Andel som deltok i småbarnsang i % av døpte 0-4 år tidligere						9	9	9
Andel som fikk 4-årsbok i % av døpte 4 år tidligere	61	60	58	58	55	54(58)	53(58)	52(57)
Andel som deltok på 6-årsskole i % av døpte 6 år tidligere	9	8	9	9	9	10	10	10(11)
Andel som deltok på Tårnagent i % av døpte 8 år tidligere							22(23)	20(22)
Andel som deltok på Lys våken i % av døpte 11 år tidligere						19(20)	22(24)	23(24)
Andel som ble konfirmert i % av døpte 14 år tidligere	84	87	86	83	84	84	85	85(83)
Andel unge som deltok på lederkurs i % av døpte 16 år tidligere						12	11	12

Kilde: NSDs kirke database.

Tallene i parentes viser til hva vi ville kommet fram til dersom vi hadde lagt til grunn tallene fra medlemsregisteret (dette er ikke mulig å gjøre for de eldste tallene). Det er særlig oppslutningen om småbarnsang, 6 års-tiltak og "tiden etter konfirmasjon", som er krevende å registrere. Dette henger sammen med at basis for prosentuering ikke er gitt. I vår tabell har vi for eksempel valgt å ta utgangspunkt i fem årskull for småbarnsang fordi deltakerne varierer betydelig i alder⁴. Også når det gjelder "dåpsskole" og ledertrening rekrutteres det gjerne fra flere årskull.

Tallene i Tabell 1 avviker noe fra det som tidligere har vært rapportert i den årlige statusrapporten fra Den norske kirke (Kirkerådet 2013). Dette skyldes blant annet at Kirkerådet benytter Ressursdatabasen og Medlemsregisteret for det aktuelle året som grunnlag. Å basere statistikken på antall som ble oppgitt døpt 16 år tilbake i tid, slik vi gjør for det siste tiltaket, innebærer at det knytter seg en del usikkerhet til tallene. Av hensyn til en enhetlig presentasjon har vi likevel valgt å legge dette til grunn.

Til tross for at beregningsmåten varierer er tallene som presenteres i Tabell 1 likevel påfallende like de som rapporteres i andre sammenhenger. For de tre nye breddetiltakene, 6-årsskole, Tårnagent og Lys våken, avviker tallene som presenteres her fra annen rapportering med ett til to prosentpoeng⁵. Men sammenlikningen med statistikk over døpte i aldersgruppene for statistikkåret 2012 viser at den valgte beregningsmåten gir et rimelig treffsikkert anslag på nasjonalt nivå.

⁴ Hovedtyngden av barn som er med på dette antas å være barn som er hjemme med foreldre første leveår, samt noen storesøsken. I 2012 var det 19038 barn som deltok på baby-/småbarnsang.

⁵ Hvis man i stedet for å operere med antall døpte i tidligere årganger av statistikken trekker inn det faktiske antall døpte i aldersklassen, øker oppslutningen jevnt over noe i forhold til det som er rapportert i tabellen, men ikke mye. Dette gjelder for eksempel for tiltakene 4-årsbok og Lys våken.

Småbarnsang er et tiltak som gjerne betraktes som et av de nasjonale breddetiltakene i reformen. Som regel er dette et tilbud som gis over et helt semester i form av regelmessige treff. I noen menigheter er det ikke så mange samlinger og tilbudet får dermed preg av å være et punktuelt breddetiltak. Vi har likevel valgt å ta tiltaket det med i denne oversikten fordi det i noen sammenhenger fungerer som et breddetiltak og fordi det fanger opp den yngste aldersklassen av barn. I tabellen har vi sett oppslutningen om småbarnsang i forhold til fem årskull av døpte fordi alderssammensetningen kan variere fra 0 til opp til 5 år.

Selv om det kan diskuteres hva som er den riktige måten å beregne oppslutning på er det interessante å se nærmere på utviklingen over tid. Dette kan studeres uavhengig av beregningsmåte så lenge man velger en enhetlig tilnærming for hvert tiltak. Hovedtendensen i tabellen er at det hersker stor grad av stabilitet. Tallene tyder ikke på at det har vært noen markant økende oppslutning om tiltakene, snarere tyder tallene på en svak relativ tilbakegang for flere av tiltakene. Dette gjelder spesielt for 4-årsbok tiltaket. Konfirmasjonen har en bemerkelsesverdig stabil oppslutning i målgruppen over tid. Bak disse tallene ligger det imidlertid en klar omlegging av det lokale konfirmantopplegget i menighetene. Endringen fra tradisjonell klasseromsundervisning til det vi kan kalle «læring gjennom opplevelser», er i tråd med ideene bak trosopplæringsreformen, men startet før reformen.

Det at stadig flere menigheter gjennomfører de nasjonale breddetiltakene, vil over tid føre til at stadig flere barn omfattes av «tiltaks pakken». Dette poenget fanges ikke opp gjennom den prosentvise oppslutningen i målgruppene. Hvor mange barn som samlet sett fanges opp av tiltakene er det vanskelig å si noe sikkert om med utgangspunkt i disse dataene. Kirkerådet har i sin statusrapport fra 2013 beregnet at i underkant av 200 000 barn og unge deltar på et eller flere trosopplæringstiltak i de menighetene som mottar offentlig støtte til dette formålet (Kirkerådet 2013: 15). Dersom en tar for seg gjennomsnittstall finner en gjennomgående at omtrent en tredjedel av døpte i målgruppen deltar på tiltakene. I løpet av de siste årene har dermed en langt større andel av alle døpte barn og unge blitt fanget opp av kirkens breddetiltak. Konfirmanttallene i seg selv viser at et stort flertall av døpte er i kontakt med kirkens trosopplæring i løpet av oppveksten. Derimot har vi ikke tilgang til data som sier oss hvor mange av de døpte barna som over tid benytter seg av flere av de aktuelle breddetiltakene.

Tre av tiltakene i tabellen kan som nevnt følges fra 2005 til 2012. Når det gjelder fireårsbok ser vi en svakt synkende oppslutning. I 2005 var den på 61 prosent av de som ble døpt fire år tidligere, mens oppslutningen i 2012 har sunket til 52 prosent – når den samme beregningsmåten legges til grunn. Likevel er dette et av de tiltakene som når bredest ut til målgruppen. Det er et veletablert tiltak som i de fleste menigheter har en historie tilbake til 1970- eller 80-tallet. Den registrerte nedgangen mellom 2005 og 2012 kan ha sammenheng med at de siste årene har blitt utviklet en rekke nye tiltak rettet mot barn innenfor rammen av trosopplæringsreformen, slik som dåpsskole og klubbaktiviteter. Samlet sett har barn og unge fått flere kirkelige aktiviteter å velge blant. Dette kan føre til at flere enn før deltar, men det kan også hende at antallet som deltar på enkelttiltak går ned. I Tabell 1 fanger vi bare opp dåpsskole rettet mot 6-åringer. I mange menigheter har man også andre tiltak rettet mot 6-åringer, samtidig som dåpsskolen kan ha et bredere nedslagsfelt og for eksempel tilbys hele aldersspennet fra 4 til 8 år. Dermed vil anslagene for 6-åringstiltaket bli noe lavere i denne tabellen enn de kunne ha vært om en hadde fanget opp alle typer av breddetiltak som omfattet 6-

åringene. Men med hensyn til sammenlikning over tid er dette den mest hensiktsmessige beregningsmåten å legge til grunn.

Konfirmasjon finnes det gode tidsserie-data for. Tiltaket viser høy grad av stabilitet når vi tar utgangspunkt i døpte 14 år tidligere. Konfirmasjon er det mest etablerte av alle breddetiltakene og blir tilsynelatende lite berørt av innføringen av nye tiltak. En kan likevel spørre seg om konfirmasjonen ville ha beholdt sin stabile oppslutning blant unge døpte uten det løftet i kirkens barnearbeid som trosopplæringen innebærer. I 2008 så det ut til at konfirmasjonstallene var på vei ned. Siden den gang har imidlertid tallet stabilisert seg. En god del av dagens konfirmanter har vært i kontakt med kirkens breddetiltak under oppveksten og er på den måten blitt kjent med kirken og det den står for. Dette kan gjøre det mer aktuelt for unge å velge kirkelig konfirmasjon når de kommer i 14-års alder. I henhold til konfirmasjonsundersøkelsen som KIFO gjennomførte i 2009 har omkring en fjerdedel av de som ble konfirmert i 2009 deltatt i andre kirkelige tiltak enn konfirmasjon fra de var i 10 års alder. Dette utgjør omkring dobbelt så mange som de som i voksenpopulasjonen kan sies å være kirkelige aktive (går minst månedlig til kirke). Selv om det er litt for tidlig å fange opp betydningen kirkens trosopplæring har på det religiøse livet i Norge generelt sett, viser dette at en god del av konfirmanter har blitt kjent med kirken gjennom tidligere trosopplæringstiltak. Også data fra «foreldreundersøkelsen 2011», som ble gjennomført som en del av evalueringsprosjektet, viser at en fjerdedel av konfirmantene tidligere har deltatt på klubb-aktiviteter i menigheten. Selv om det hersker noe usikkerhet omkring kvaliteten på data underbygger den det som er påpekt gjennom konfirmantundersøkelsen.

Også de tre nyeste tiltakene i Tabell 1 småbarnsang, Tårnagent og Lys våken - viser stabil oppslutning på landsbasis. Når det gjelder småbarnsang har vi valgt å se oppslutningen i forhold til fem alderstrinn fordi deltakerne varierer fra 0 til 5 år i alder. Lys våken er det tiltaket som kan vise til den tydeligste økning i oppslutning siden registreringen startet. Dette henger sammen med at tiltaket treffer i forhold til målgruppen og raskt har blitt god kjent (også ved hjelp av innslag i TV). Når det gjelder Lys våken fanget man i 2010 opp 19 prosent av målgruppen og i 2012, 23 prosent, i henhold til våre beregninger. Dette er et tiltak som mange menigheter har valgt å satse på og som mange steder har vist seg å være populært. Når det gjelder Tårnagent ser det ut til å ha vært en liten nedgang i den relative deltakelsen fra 2011 til 2012. Dette viser at det ikke er selvsagt at nye breddetiltak skal vokse i oppslutning over tid. Mye avhenger av hvordan tiltakene slår an lokalt og hvor mye ressurser som settes inn på å utvikle dem og gjøre dem kjent. På mange måter er det oppsiktsvekkende at to nye tiltak på så kort tid har klart å oppnå en slik posisjon i målgruppen. Det er slett ikke alle menigheter som ennå har begynt å tilby disse tiltakene. Dermed finnes et betydelig potensiale for å nå ut til mange flere med disse tiltakene når de blir mer utbredt og vanlig i alle menigheter.

I den kvalitative delen av rapporten vil vi, ved hjelp av våre utvalgte casemenigheter, gå nærmere inn på nettopp Lys våken-konseptet for å se nærmere på hvordan det fungerer i forhold til rekruttering, kommunikasjon, opplegg og oppslutning. Vi har valgt å ta spesielt for oss Lys våken-tiltaket fordi det ser ut til å ha truffet målgruppen godt og dermed kan gi ideer til hvordan breddetiltak i menighetene kan organiseres og videreutvikles. I en evalueringsrapport er det selvsagt naturlig også å ta for oss punktet som er krevende og der man ikke alltid opplever å lykkes.

Som Tabell 1 viser er det stor variasjon i oppslutningen om de enkelte tiltakene. Etablerte tiltak har jevnt over høyere oppslutning enn nye tiltak. Dette kan tyde på at de trenger tid for å bli kjent og verdsatt av barna og deres familier. Men også når vi sammenlikner de nye tiltakene ser vi at oppslutningen varierer betydelig. Vi skal se nærmere på hvilke faktorer som kan bidra til å forklare den store variasjonen i oppslutning og at noen menigheter oppnår et høyere nivå for oppslutning enn andre.

Sammenlikning av enheter i ulike faser

I henhold til Kirkerådet (KR 2013) er det per juni 2013 468 menigheter som er inne i reformens driftsfase. Dette innebærer at de har mottatt offentlig støtte til trosopplæringstiltak gjennom en årrekke og har vært igjennom utprøving og planarbeid. Menigheter i driftsfasen har fått godkjent en samlet plan for trosopplæringen av biskopen. Dermed er det også forutsatt at de fleste breddetiltakene skal være igangsatt. De øvrige cirka 800 menighetene som ennå ikke har kommet i driftsfasen, vil ventelig gjøre det om få år. I løpet av 2013 vil over 80 prosent av menighetene motta midler fra trosopplæringsreformen, men graden av implementering varierer likevel betydelig.

Spørsmål vi søker å finne svar på i denne delen av rapporten:

- Har menigheter i driftsfasen⁶ oppnådd større oppslutning om tiltakene enn menigheter som ikke er kommet like langt i gjennomføringen?
- Øker den relative oppslutningen om hvert av breddetiltakene på lokalt nivå etter hvert som flere av dem iverksettes?
- Hvilke kontekstuelle faktorer kan bidra til å forklare oppslutningen om breddetiltakene?
- Hva kjennetegner menighetene som har høy samlet oppslutning om breddetiltakene?

I første omgang skal vi holde oss til datamaterialet som finnes i den kirkelige årsstatistikken og holde oss til menighets- eller soknenivået. Vi kommer til å konsentrere oss om menigheter som er kommet i driftsfasen av reformen og som dermed forventes å ha kommet lengst i gjennomføringen. Disse vil vi sammenlikne med gruppen av menigheter som ikke er kommet like langt i implementeringen. Forventningen er at oppslutningen om de aktuelle tiltakene er høyest blant menigheter i driftsfasen, som både har utviklet planer for trosopplæringen og som over tid har blitt tilført ressurser for å bygge opp tiltakene. Spørsmålet er om ressurser i form av planlegging, økonomi og personell er de eneste faktorene som bidrar til å forklare variasjon i oppslutningen om tiltakene. Det å forstå hvilke faktorer som har betydning for oppslutningen om kirkelige tiltak er nødvendig for å vurdere hvorvidt reformen har vært vellykket og om man har oppnådd sine målsettinger om å nå bredt ut til målgruppen.

Det første vi skal ta for oss er deltakelsesprofilen til menigheter som er inne i trosopplæringens driftsfase og dermed har mottatt midler i minst 3 år. I Tabell 2 sammenliknes deltakelsen på ulike kirkelige tilbud i drifts-menighetene og i menigheter som er i ferd med å gjennomføre reformen.

⁶ Dette er menigheter som har fått godkjent en lokal plan for dåpsopplæring av biskopen. Samtidig er dette menigheter som var tidlig ute med å prøve ut reformens tiltak og som over lengre tid har mottatt økonomisk støtte til å gjennomføre reformen.

Tabell 2 Kirkelig deltakelse i sokn i driftsfasen / øvrige sokn. Gjennomsnittlig deltakertall.

	Sokn i driftsfasen per 2013 (N=466)	Sokn ikke i driftsfasen per 2013 (N=777)
Deltakere...	Antall, gj.sn.	Antall, gj.sn.
...alle gudstjenester	92	93
...gudstjenester søn/hel.dag	94	100
...nattverd gudstjenester	38	42
...julaftensgudstjenester	241	250
...1. påskedagsgudstjenester	80	88
...familiegudstjenester	115	124
...skolegudstjenester	181	191
...konfirmasjonsgudstjenester	284	291
...konserter i menighetsregi	97	109

Kilde: Kirkelig årsstatistikk 2012

På bakgrunn av data presentert i Tabell 2 kan vi slå fast at menighetene i driftsfasen ikke skiller seg ut ved å ha spesielt høy oppslutning om kirkelige arrangementer i sin alminnelighet. Det er snarere slik at den samlede gruppen av sokn i driftsfasen plasserer seg noe lavere enn de øvrige soknene når det gjelder oppslutning om ulike typer av gudstjenester. Oppslutning er her målt som gjennomsnittlig deltakerantall. Det er for øvrig ikke mulig å se vesentlige forskjeller i deltakelsesprofil eller deltakermønster mellom de to gruppene av menigheter. Dette er ikke spesielt overraskende i og med at begge gruppene omfatter et stort antall menigheter fra alle deler av landet. Likevel merker vi oss at driftsfasemenighetene gjennomgående har noe lavere antall deltakertall på de fleste kirkelige tilbud enn det som preger gjennomsnittet av sokn. Dermed vil det også være mer krevende for disse å oppnå høye tall for oppslutning omkring trosopplæringens breddetiltak. Den viktigste forklaringen på at disse menigheter har lavere deltakelse enn andre menigheter er at gruppen består av noe mindre menigheter som har færre medlemmer å betjene enn det som gjelder for «de øvrige». Små menigheter vil også oftere ha utfordringer når det gjelder å rekruttere fagfolk og folk til frivillig tjeneste.

Størrelse og medlemstall er ikke noe vi kan lese ut av den kirkelige årsstatistikken direkte. For å fange opp folketallet i de kirkelige enhetene må vi aggregere tallene opp til fellesrådsnivå (kommunenivå) og deretter koble til data om innbyggere. Dersom vi ser bort fra de tre største byene sammenfaller enhetene i trosopplæringens driftsfasen med fellesrådsnivået. Etter å ha aggregert de kirkelige tallene til fellesrådsnivå kobler vi kirkelige data sammen med data fra kommunedatabasen, som administreres av Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste. På denne måten blir det mulig å sammenlikne kirkelige enheter i driftsfasen med andre kirkelige enheter på en rekke områder. Fellesråd som er i driftsfasen har i gjennomsnitt 8930 innbyggere mot 9363 for de øvrige fellesrådene. Det er altså ikke så stor forskjell mellom de to gruppene av menigheter med hensyn til innbyggertall (og holder byene Oslo, Bergen og Trondheim utenfor). Selv om ikke størrelse og innbyggertall ser ut til å variere vesentlig kan det være andre strukturelle forhold som skiller de to gruppene av menigheter og som har innvirkning på graden av oppslutning om tiltakene. Dette er noe vi vil komme tilbake til i den videre analysen.

Tabell 3 Prosentandel av sokn som tilbyr tiltak, etter reformfase.

Tiltak	Sokn i driftsfasen 2013	Sokn som ikke er i driftsfasen 2013	Alle sokn
Småbarnsang	50	44	46
4-årsbok	95	95	95
Klubb 5-åringer	17	16	17
Dåpsskole 6-åringer	34	33	33
Dåpsskole andre 4-12 år	22	18	19
Tårnagenthelg	51	36	42
Lys våken	53	45	48
Klubb 12-14 år	35	35	35
Konfirmasjon	96	97	97
Lederkurs for unge	37	35	36
Gjennomsnitt alle tiltakene	49	45	47
N	466	777	1243

Kilde: Kirkelig årsstatistikk 2012

I utgangspunktet vil vi forvente at menigheter som er i driftsfasen i større grad enn andre menigheter tilbyr de 10 breddetiltakene som listes opp i Tabell 3. Dette er bare delvis tilfelle. I henhold til Tabell 3 er det bare når det gjelder tilbudet om Tårnagenthelg og Lys våken at drifts-menighetene skiller seg vesentlig fra de øvrige menighetene. Det er altså ikke slik at alle menigheter i driftsfasen har etablert hele settet av nasjonale breddetiltak. Det er mulig at dette bildet vil forandre seg noe når data for driftsåret 2013 blir klare på nyåret i 2014. Men det er lite trolig at vi vil få grunnleggende endringer på så kort tid. Det kan selvsagt hende at menighetene i driftsfasen tilbyr andre breddetiltak enn nevnte for de aktuelle aldersklassene. Men dette vil også gjelde for mange av menighetene som ikke er i reformens driftsfase. Tårnagenthelg er det tiltaket hvor drifts-menighetene skiller seg mest fra de øvrige – ved at et flertall har etablert tiltaket.

Når vi i det videre skal vurdere oppslutningen om ulike breddetiltak er det nyttig å kjenne til at bare et fåtall av menighetene – også blant de som er i driftsfasen – tilbyr hele settet av nasjonale breddetiltak. Enkelte vil kunne hevde at man gir andre og tilsvarende tilbud til aldersgruppen. I tabellen over har vi trukket inn tall som beskriver tre breddetiltak utenom de syv vi ellers fokuserer på. Heller ikke for disse tre tiltakene skiller menigheter i driftsfasen stort fra de øvrige. Det største avviket er at 22 prosent av menighetene i driftsfasen tilbyr dåpsskole for andre enn 6-åringene, mot 18 prosent i gruppen av øvrige menigheter. Når vi sammenlikner gruppene ser vi at menigheter i driftsfasen oftere har satt i gang de nasjonale breddetiltakene enn andre. Mens 43 prosent av foregangs-menighetene tilbyr minst fem av de syv nasjonale breddetiltakene, gjelder det samme for 33 prosent av de øvrige menighetene. Som det fremgår av Tabell 3 er det særlig de nye og mest vellykkede tiltakene (basert på raskt økende oppslutning) som tilbys oftere av foregangs-menighetene enn andre. Når det for eksempel gjelder Lys våken-tiltaket ser vi at svært mange (45 %) av menighetene som ikke er i driftsfasen også tilbyr dette. Dette antyder at tiltaket blir sett på som attraktivt og noe som treffer i forhold til målgruppen.

Tabell 4 Antall barn som deltar i breddetiltak pr sokn, etter reformfase.

Deltakere på...	Sokn som er i driftsfasen 2013 (N=466)		Sokn som ikke er i driftsfasen 2013 (N=777)	
	Antall deltakere	Gjennomsnitt pr sokn	Antall deltakere	Gjennomsnitt pr sokn
Småbarnsang	7862	34	11236	33
4-årsbok	8001	18	14228	19
Dåpsskole for 6-åringer	1489	14	3012	16
Tårnagenthelg	3578	15	5363	19
Lys våken	4175	17	6212	18
Konfirmasjon	15323	32	26010	34
Lederkurs for unge	1876	11	3985	15
Samlet	42 304	20	70 046	22

Kilde: Kirkelig årsstatistikk 2012

I Tabell 4 ser vi på antall deltakere på de forskjellige breddetiltakene i to grupper av sokn. På nytt ser vi at foregangssoknene gjennomgående har noen færre deltakere enn de øvrige soknene. Likevel kan den relative oppslutningen om tiltakene være høyere i den førstnevnte gruppa. Dette henger sammen med at menighetene i driftsfasen gjennomgående har noe lavere folketall/medlemstall enn de øvrige menighetene (jfr. Tabell 6 og Tabell 7). Tallene vi har presentert til nå viser at det er viktig å ta hensyn til størrelsesfaktoren når grupper av menigheter sammenliknes.

Tabell 5 Prosentandel av sokn som i dag er i driftsfasen som tilbyr breddetiltak i 2010 og i 2012.

Tiltak	Andel av soknene som tilbyr tiltakene i 2010 (N=468)	Andel av soknene som tilbyr tiltakene i 2012 (N=466)	Endring
Småbarnsang	48	50	+
4-årsbok	97	95	-
Dåpsskole for 6-åringer	19	34	+
Tårnagenthelg	(mangler)	51	
Lys våken	45	53	+
Konfirmasjon	97	96	-
Lederkurs for unge	33	37	+

Kilde: kirkelig årsstatistikk 2010 og 2012

Like interessant som å sammenlikne menigheter i ulike fase av reformen kan det være å se hvordan utviklingen har vært innenfor den gruppen av menigheter som har kommet langt i gjennomføringen av reformen og som dermed også innbefatter foregangsmenighetene. Ved å trekke inn data fra årsstatistikken i 2010 kan vi se hvordan oppslutningen har endret seg de aller siste årene. Tabell 6 antyder hvordan utviklingen har vært innenfor de menighetene som i løpet av den siste tiden har gått inn i en driftsfase.

Tabell 6 Gjennomsnittlig deltakertall i 2010/2012 blant sokn som i dag er i driftsfasen.

Tiltak	Gj. Sn. deltakertall 2010 (N=466)	Gj. Sn. deltakertall 2012 (N=466)	Endring
Småbarnsang	31	34	+
4-årsbok	19	18	-
Dåpsskole for 6-åring	15	14	-
Tårnagenthelg	(mangler)	15	?
Lys våken	17	17	0
Konfirmasjon	33	32	-
Lederkurs for unge	10	11	+

Kilde: kirkelig årsstatistikk 2010 og 2012

Bildet som fremkommer i Tabell 6 er ikke entydig. Jevnt over er det små endringer i det gjennomsnittlig deltakertallet fra 2010 til 2012. Men endringene peker ikke i noen entydig retning. For to av de aktuelle tiltakene har det vært en økning i det faktiske deltakertallet. Det gjelder to tiltak som er relativt nyetablerte og hvor målgruppen er noe diffus når det gjelder aldersklasse – småbarnsang og lederkurs for unge. For tre av de øvrige tiltakene, to av dem veletablerte, har det vært en liten nedgang. De to siste tiltakene har enten uendret oppslutning eller endringen er ukjent. Noe av det tabellen illustrerer er at det blant trosopplæringens foregangsmenigheter, som også er menighetene som har kommet lengst i implementeringen, finnes det tegn til stagnasjon eller noe svekket oppslutning om nasjonale breddetiltak. Dette kan bety at den samlede pakken som tilbys barn og unge gjennom trosopplæringen er i ferd med å møte et tak når det gjelder etterspørselen. Hvis man vil uttrykke dette med slike teknisk-økonomiske termer kan man hevde at «markedet er mettet». Dette er imidlertid ikke den eneste mulige forklaringen på tilbakegangen vi ser. For det første har det skjedd en gradvis sekularisering av den norske befolkningen over tid (jfr. Botvar og Schmidt 2010). Dette kan tilsi at færre foreldre er interessert i at barna får kjennskap til kristen tro og tradisjon. For det andre kan det hende noe av forklaringen på den stagnerende oppslutningen om enkelte breddetiltak, er å finne i slitasje og belastninger blant stab og ledere. Selv om trosopplæringen stadig tilføres økonomiske ressurser innebærer reformen i sin helhet et så stort løft for menighetene, at det over tid vil merkes både blant ansatte og frivillige. Når man har kommet opp på et nivå hvor man tilbyr de fleste av trosopplæringens skisserte og anbefalte tiltak, nærmer man seg kanskje også en grense for hva en relativt liten stab kan bære av oppgaver. Denne tematikken er noe vi vil komme tilbake til i den kvalitative delen av analysen.

Som tidligere nevnt sammenfaller grensene for menighetene som er i reformens driftsfase med de geografiske grensene for kirkelig fellesråd. Det er mulig å studere oppslutningen om breddetiltakene ved å benytte data på fellesrådsnivå (tilsvarer kommunenivå). Unntakene er Oslo, Bergen og Trondheim. Her er noen av fellesrådets menigheter inne i driftsfasen, mens andre er det ikke. I en analyse som tar utgangspunkt i fellesrådsnivået må vi derfor å se bort fra data for Oslo, Bergen og Trondheim. Dette er befolkningsmessig store kommuner, hvor en forholdsvis høy andel av kirkens medlemmer bor. Med hensyn til den statistiske analysen er det likevel ikke avgjørende at de store byene er med. Alle analyser som tar utgangspunkt i kommunenivået vil uansett behandle Oslo, Bergen og Trondheim som enheter på linje med de øvrige 426 enhetene. De tre storbykommunene vil i analyser på fellesråds/kommunenivå få forsvinnende liten betydning for helhetsbildet. Det er likevel grunn til å understreke at det at de tre største kommunene er utelatt representerer en svakhet ved analysen.

Dersom vi aggregerer data fra soknenivå til fellesrådsnivå og kobler disse med data fra kommunedatabasen, ender vi opp med data for 412 enheter/fellesråd. Dette er noe færre enn det faktiske antall fellesråd vi kunne hatt data om (426). Dette skyldes at noen menigheter har unnlatt å rapportere alle data på en brukbar måte. Selv om vi altså ikke har tilgang til data for absolutt alle menigheter og fellesråd, er det ikke langt unna. Det innebærer at vi i analysen ikke bare opererer med et utvalg. Materialet dekker tilnærmete «populasjonen» av enheter.

I Tabell 7 ser vi på oppslutningen om breddetiltak i det som er den uttrykte målgruppen for trosopplæringstiltakene - døpte i ulike aldersklasser. Data om antall døpte er hentet fra kirkelig medlemsregister og koblet til den kirkelige årsstatistikken, sammen med data fra kommunedatabasen. Igjen skiller vi mellom kirkelige enheter som er i driftsfasen og enheter som ikke er kommet like langt i gjennomføringen. Denne gang er det fellesrådsnivået som utgjør analyseenheten.

Tabell 7 Prosentvis oppslutning i målgruppen, etter fase. Fellesrådsnivå (Oslo, Bergen og Trondheim utelatt).

Tiltak	I driftsfasen 2013	Ikke i driftsfasen 2013	Samlet
Småbarnsang	8	9	9
4-årsbok	49	58	54
Dåpsskole 6-åringer	9	13	11
Tårnagenthelg	21	22	22
Lys våken	24	22	22
Konfirmasjon	77	87	83
Lederkurs for unge etter konfirmasjon	8	12	12
Gjennomsnitt for tiltakene	28	32	30 ⁷
N	151	261	412

Kilde: Kirkelig årsstatistikk og kommunedatabasen 2012.

Fellesrådene som er kommet i driftsfasen (eller som gjør det i 2013) avviker ofte ikke så mye fra kirkelige enheter som ikke er i driftsfasen – når vi ser på oppslutning om breddetiltakene. Men avviket mellom de to gruppene peker i de fleste tilfeller i en noe uventet retning. Gjennomgående har fellesråd der alle sokn er i driftsfasen en lavere oppslutning i målgruppen om de aktuelle tiltakene, enn det vi finner for de øvrige enhetene. Bare når det gjelder tiltaket Lys våken er situasjonen den omvendte. Her har drifts-menighetene en oppslutning på 24 prosent i målgruppen, mens de øvrige ligger på 22 prosent. En kunne i utgangspunktet tenke seg at fellesråd som er i driftsfasen har jobbet mer med disse tiltakene lenge og derfor har nådd videre ut i målgruppen. Selv om vi også i tidligere tabeller har sett at menigheter i driftsfasen ikke skiller seg vesentlig fra andre menigheter (for eksempel Tabell 3), gir resultatet grunnlag for refleksjon. Vi kan ikke se helt bort fra at utslagene henger sammen med hvilke sokn som er plassert i de to kategoriene, og dermed hvilke menigheter som i en tidlig fase ble prioritert ved fordeling av trosopplæringsmidler. Det kan med andre ord være overordnede, strukturelle forhold som ligger bak at enheter i driftsfasen skiller seg ut ved svakere oppslutning, enn de øvrige. I neste del av kapitlet skal vi se nærmere på strukturelle eller kontekstuelle forklaringer på at noen kirkelige enheter oppnår høyere nivåer for oppslutning om breddetiltakene, enn andre enheter.

⁷ Dette gjennomsnittstallet ville ligget på rundt 40 prosent dersom vi hadde tatt utgangspunkt i dåpssamtalen i stedet for småbarnsang.

4.3 BETYDNINGEN AV KONTEKSTUELLE FAKTORER

I den første delen av dette kapitlet så vi at stadig flere menigheter i Den norske kirke har igangsatt de nasjonale breddetiltakene i trosopplæringsreformen. Hvor mange sokn som har etablert tiltakene varierer imidlertid både fra tiltak til tiltak og mellom grupper av sokn. De breddetiltakene som er mest utbredt er konfirmasjon, 4-årsbok og Lys våken. Dåpsskole for 6-åringer og lederkurs for unge etter konfirmasjonen er de minst utbredte av breddetiltakene (vi holder dåpssamtalen utenfor). Blant menigheter i driftsfasen er det et flertall som tilbyr tiltakene med unntak for de to sistnevnte. Det betyr at det er en god del menigheter som er i driftsfasen, men som likevel ikke tilbyr alle tiltakene, samtidig som det er mange menigheter som ikke er i driftsfasen som likevel tilbyr de fleste tiltakene. Det å være en foregangsmenighet og ha kommet i siste fase av gjennomføringen, har ikke vist seg å være avgjørende for oppslutningen, slik vi på forhånd hadde forestilt oss. Dersom vi ser på oppslutningen om hvert enkelt breddetiltak er det bare for tiltaket Lys våken at menighetene i driftsfasen samlet sett har en bedre oppslutning i målgruppen, enn øvrige menigheter. Det at man ikke oppnår høyere oppslutning i foregangsmenighetene enn i andre menigheter, kan ha sammenheng med kontekstuelle faktorer – hvilke omgivelser menighetene befinner seg i. Vi tenker på faktorer knyttet til geografi og demografi. Vi har allerede antydnet at menighetens størrelse målt som antall innbyggere innenfor dets grenser, kan være en ekstern faktor som spiller inn på deltakelsen. I det videre skal vi se nærmere på betydningen av en rekke slike eksterne faktorer.

Menighetsstørrelse har vært antydnet som en faktor som kan ha innvirkning på oppslutningen om kirkelige tiltak. I små kommuner og små menigheter kan det være lettere å gjøre et nytt tiltak kjent og få oversikt over målgruppen. I større menigheter kan dette være krevende, samtidig som kirken ofte har en svakere stilling i befolkningen i byene enn på landsbygda.

Tabell 8 Fellesråd fordelt på folketall (Oslo, Bergen og Trondheim utelatt).

Befolkning	Antall fellesråd	Prosent av fellesrådene
Under 2000	88	21 %
2000-2999	63	15 %
3000-4999	66	16 %
5000-9999	85	21 %
10.000-19.999	60	15 %
20.000+	50	12 %
Samlet	412	100 %

Kilde: Kirkelig årsstatistikk på fellesrådsnivå/kommunedatabasen 2012

I materialet ser vi at omkring halvparten av fellesområdene har færre enn 5000 innbyggere og over 20 prosent har færre enn 2000. 14 kommuner faller ut fordi det ikke finnes komplette kirkelige data for disse. I tillegg har vi som nevnt valgt å holde Oslo, Bergen og Trondheim utenfor beregningen fordi de inneholder både menigheter som er i driftsfasen og som ikke er det.

Tabell 9 Prosentvis oppslutning i målgruppen, fordelt på fellesrådsstørrelse (Oslo, Bergen og Trondheim utelatt).

Antall innbyggere	Oppslutning 4-års bok	Oppslutning 6-års skole	Oppslutning Tårnagent	Oppslutning Lys våken	Oppslutning konfirmasjon	Oppslutning ledertrening
Under 2000	77	61	82	76	87	53
2000-2999	69	58	61	64	82	19
3000-4999	63	37	42	41	76	23
5000-9999	54	33	30	30	73	10
10.000-19.999	39	21	20	20	66	10
20.000 +	31	9	15	14	62	11
Samlet utvalg	58	31	37	38	76	16
Antall enheter	412	137	235	273	412	180

Tabell 9 viser tydelig hvordan den relative oppslutningen om breddetiltakene går ned når vi beveger oss fra små til store fellesråd. I nesten alle tilfellene er det de minste kirkelige enhetene som oppnår den høyeste oppslutningen. Enhetene i nederste rad viser antall fellesråd som gjennomfører tiltaket. Tallene i Tabell 9 avviker noe fra de som ble presentert i Tabell 7 fordi vi i Tabell 9 ser på oppslutningen målt som gjennomsnittet for fellesrådene. Når det gjelder antall enheter har vi for hvert av tiltakene bare tatt med de enheter som har det aktuelle tilbudet.

Folketallet innenfor fellesrådets grenser ser ut til å ha betydning for oppslutningen. Nedenfor gjennomfører vi en regresjonsanalyse hvor vi tar for oss flere faktorer som ser ut til å spille en rolle og ser på deres relative betydning. Måten vi har valgt ut disse variablene på er ved å se på den enkle, parvise sammenhengen mellom hver av de mulige forklaringsfaktorene på den ene siden, og oppslutningen om breddetiltakene, på den andre. De faktorene som hadde sterkest utslag i forhold til minst to tiltak, er tatt med videre til regresjonsanalysen. Vi har valgt å fokusere på de fire breddetiltakene som oppnår den høyeste, samlede oppslutningen og som har en entydig målgruppe. De kirkelige enhetene som ikke tilbyr tiltaket har blitt tilordnet verdien null på oppslutningsvariabelen.

Tabell 10 Regresjonsanalyse med oppslutning om breddetiltak som analysevariabel. Fellesråd (Oslo, Bergen og Trondheim utelatt).

Kontekst-variabler:	Fireårsbok	Tårnagent	Lys våken	Konfirmasjon	Samle-indeks
Folketall	-.35***	-.16*	-.17*	-.28***	-.35***
Sentralitet	-.17**	-.11(*)	.08	-.02	-.08
Andel i spredtbygd strøk	.10	-.14(*)	.24**	.07	.10
Andel gifte par	-.02	-.05	.05	.13**	.03
Andel barn 0-18	.02	.02	-.03	-.11*	-.03
Andel eneforsørgere	-.12*	-.01	-.05	-.21***	-.12*
Andel kontantstøttmottakere	.07	.16**	-.01	.15***	.13**
Andel innvandrere	-.17***	-.09	.09	-.15**	-.10*
Forklart varians (r2)	.43	.07	.12	.33	.35

Kilde: Kirkelig årsstatistikk og kommunedatabasen

** sign. på 0.01-nivå, *sign. på 0.05-nivå, (*)sign. på 0.10-nivå

Folketall:

Antall innbyggere bosatt innenfor fellesrådets geografiske område.

Sentralitet:

Avstand til nærmeste større tettsted.

Spredtbygd strøk:	Prosentandel av befolkningen som er bosatt i spredtbygd strøk.
Andel gifte par:	Andel gifte i prosent av befolkningen.
Andel barn 0-18 år:	Andel barn 0-18 år av samlet innbyggertall.
Andel eneforsørgere:	Andel eneforsørgere i prosent av folketallet.
Andel kontantstøttemottakere som andel av befolkningen.	
Andel innvandrere:	Antall med innvandrerbakgrunn som andel av befolkningen.

Dersom vi først retter oppmerksomheten mot andel forklart varians (r^2) i nederste rad ser vi at det samlede settet av variabler forklarer størst del av variasjonen når det gjelder tiltakene 4-årsbok og konfirmasjon. Det samlede settet av variabler fungerer ikke like godt når det gjelder å forklare oppslutningen om tiltakene Lys våken og Tårnagent. Det er likevel noen mønstre som går igjen og som ser ut til å gjelde ganske generelt. Grunnen til at settet av variabler forklarer dårligst variasjonen i oppslutning om de nye tiltakene kan være at det her er de interne faktorene som er bestemmende, det vil si ressursituasjonen knyttet til bemanning og økonomi. Når det gjelder de etablerte tiltakene ser det imidlertid ut til at den sosiale og kulturelle konteksten som omslutter tiltakene spiller en betydelig rolle for oppslutningen. Dersom vi tar for oss de tiltakene som oppnår signifikante utslag på minst to av de fire tiltakene ender vi opp med at følgende variabler er sentrale – folketall, befolkningstetthet, sentralitet, andel eneforsørgere, andel kontantstøttemottakere, samt andel innvandrere.

Folketallet spiller en betydelig rolle for oppslutningen. Det er i de små enhetene man oppnår høy relativ oppslutning, mens det motsatte gjelder for store enheter. Dette utslaget kan som tidligere nevnt henge sammen med at tilbudet er lettere å gjøre kjent for målgruppen når forholdene er små, samtidig som en lettere får oversikt over potensielle deltakere.

Lys våken skiller seg noe ut fra de øvrige tiltakene ved at det har den klart sterkeste oppslutningen i kirkelige enheter som er preget av sentrale og tettbygde områder. Dette er ikke like tydelig for de øvrige tiltakene. For Tårnagent er overraskende nok tendensen den motsatte – oppslutningen er høyest i enheter hvor folk bor i typisk landlige områder. Høy andel gifte par slår positivt ut på konfirmasjonsprosenten. Det samme gjelder lav andel av barn og unge i forhold til befolkningen. Høy andel eneforsørgere slår negativt ut på de etablerte tiltakene 4-årsbok og konfirmasjon. Når det gjelder de nye tiltakene Tårnagent og Lys våken finner vi imidlertid ikke en slik sammenheng. Andelen kontantstøttemottakere har en positiv innvirkning på oppslutning om tiltakene Tårnagent og konfirmasjon. Det er ikke uten videre opplagt hvorfor det forholder seg slik. Forklaringen kan kanskje ligge i at det i områder med høy andel kontantstøttemottakere, er flere hjemmearbeidende mødre med mulighet for å bringe barna til kirkelige tilbud. En annen forklaring kan være at bruk av kontantstøtte kan betraktes som en indikator på at den tradisjonelle kjernefamilien står sterkt i lokalsamfunnet. Andelen innvandrere ser ut til å ha en negativ innvirkning på oppslutningen om de etablerte tiltakene 4 års-bok og konfirmasjon, men ikke uten videre for de to nye tiltakene.

Samlet sett tyder analysen på at de to etablerte tiltakene, 4-års bok og konfirmasjon, fungerer på en annen måte i forhold til de sosiale omgivelsene enn nye tiltak som Tårnagent og Lys våken. Oppslutningen om de etablerte tiltakene bestemmes i større grad av faktorer i omgivelsene enn tilfellet er for de nye tiltakene. Våre data tyder på at oppslutningen disse oppnår ikke i så stor grad er koblet til forhold i omgivelsene. Mye tyder på at vi har å gjøre med utvikling av nye tiltak som trekker til seg barn og unge på tvers av det som oppfattes å være kirkens kjernetropper. Spørsmålet om sammensetningen av deltakergruppa er noe vil vi komme nærmere inn på i den kvalitative analysen av breddetiltaket Lys våken.

Lys våken er et tiltak som i den kvantitative analysen skiller seg noe fra de øvrige tiltakene. Dette kommer blant annet frem i regresjonsanalysen. Lys våken-tiltaket har høyest oppslutning i kirkelige enheter der innbyggertallet er relativt lavt. Lav avstand til byområder ser ut til å bidra til at den relative oppslutningen øker. Dette peker i retning av at drabantbystrøk utgjør et kjerneområde. For øvrig er det ingen av de andre kontekst-variablene som gir signifikant utslag. Den variabelen som kommer nærmest er andel innvandrere. Denne variabelen oppnår nesten en signifikant positiv effekt på oppslutningen om Lys våken. Dette indikerer at tiltaket også slår an i områder der befolkningen er etnisk sammensatt. I den kvalitative analysen skal vi gå nærmere inn på hvordan breddetiltaket Lys våken treffer i forhold til ulike grupper av barn. Analysen så langt tyder ikke på at breddetiltakene står spesielt sterkt i områder preget av utsatte grupper (som for eksempel eneforsørgere og innvandrere). En case-studie av tiltaket Lys våken i seks utvalgte menigheter vil vise om dette inntrykket oppnår ytterligere støtte.

4.4 ANDRE KVANTITATIVE STUDIER SOM SER PÅ OPPSLUTNING

Det er foreløpig for tidlig å undersøke betydningen av trosopplæringen på et samfunnsnivå. Under halvparten av Den norske kirkes menigheter har foreløpig kommet til slutfasen av reformens implementering. Dessuten er det foreløpig ingen unge voksne som har gått gjennom et fullverdig trosopplæringsprogram. Når reformen er realisert fullt ut er målet at dømte barn skal tilbys minst 315 timer med trosopplæring. De mest ambisiøse ønskene vil trolig aldri bli realisert, men en kan likevel forvente at en fullt utbygd trosopplæringsreform i alle landets menigheter vil ha innvirkning på de unges oppvekst. I denne delen av rapporten tar vi for oss data fra noen andre kvantitative undersøkelser som kan si oss noe om hvordan Den norske kirkes arbeid blant barn og unge fungerer og oppfattes.

Tre store religionsundersøkelser ble gjennomført i 1991, 1998 og 2008. Disse viser at unge mennesker i 11-12 årsalderen deltar oftere på kirkelige aktiviteter enn det voksne jevnt over gjør. I Tabell 11 tar vi for oss medlemmer av Den norske kirke. Spørsmålene er stilt retrospektivt – hvor ofte var du i kirken da du selv var 11-12 år. I henhold til svarene var folk mer aktive «kirkegjengere» i oppveksten enn de er som godt voksne. Fra 1991 til 2008 har det vært en nedgang i den generelle kirkegangen. Nedgangen er imidlertid mindre tydelig blant barn enn blant voksne. Da undersøkelsen ble gjennomført i 2008 svarte 38 prosent at de deltok i kirkelige aktiviteter minst noen ganger i året da de var 11-12 år gamle. Blant de samme svarerne er det bare 15 prosent som går regelmessig i kirken i dag. Tallene sier noe om sekulariseringen som har foregått i den norske befolkningen og blant kirkens medlemmer. Men undersøkelsen forteller også at Den norske kirke når ganske bredt ut med sine tiltak i gruppen av barn og unge.

Tabell 11 Kirkelig deltakelse blant medlemmer av Den norske kirke nå og da de var 11-12 år (1991, 1998 og 2008).

Kirkegang utenom ved dåp, bryllup, begravelse:	ISSP 1991 ...som 11-åring	ISSP 1991 ..nå for tiden	ISSP 1998 ..som 11-åring	ISSP 1998 ...nå for tiden	ISSP 2008 ...som 11-åring	ISSP 2008 ...nå for tiden
Minst månedlig	21 %	8 %	18 %	6 %	18 %	5 %
Flere ganger i året	26 %	11 %	23 %	10 %	20 %	10 %
Sjeldnere	42 %	47 %	43 %	51 %	48 %	48 %
Aldri	12 %	34 %	15 %	33 %	13 %	37 %
Total	100 %	100 %	99 %	100 %	99 %	100 %
N	1171	1231	1206	1259	794	824

Kilde: ISSP 1991, 1998, 2008

De som svarte på Religionsundersøkelsen har ikke selv erfaring fra trosopplæringsreformen. Muligens har noen av svarerne barn som har deltatt på slike tiltak. Men uansett er det trolig for tidlig å prøve å fange opp virkningen av trosopplæringsreformen på dagens unge mennesker. Dersom det gjennomføres en ny religionsundersøkelse i 2018 er sjansen større for at en del av de som svarer vil ha førstehåndserfaring med trosopplæringstiltakene.

Undersøkelser blant konfirmanter er kanskje den beste veien å gå dersom man ønsker å studere konsekvenser av trosopplæringstiltakene. I 2009 gjennomførte KIFO en stor undersøkelse blant Den norske kirkes konfirmanter (Høeg 2010). En ny slik undersøkelse er under planlegging.

Tabell 12 KonfirmanTERS deltakelse på kirkelige tiltak i 5-9 års alder og 10-14 års alder.

Konfirmanter	Deltatt på minst 3 kirkelige tiltak da var 5-9 år	Deltatt på minst 3 kirkelige tiltak da var 10-14 år
Ja	32 %	22 %
Nei	38 %	55 %
Husker ikke	29 %	22 %
Totalt	99 %	99 %
N	1359	1359

Kilde: KIFOs konfirmantundersøkelse 2009

Tabell 12 viser at det er noe vanligere å delta på kirkelige tiltak når man er i alderen 5-9 år enn når man er i alderen 10-14 år. Allerede få år etterpå er det en del som sliter med å huske om og hvor mye de deltok i kirkelige aktiviteter. Med tanke på at undersøkelsen i liten grad har fanget opp en situasjon der alle trosopplæringstiltakene er på plass, stemmer de overraskende godt overens med andre rapporteringer av det samme. I henhold til Kirkerådet (2013) er det i gjennomsnitt 30 prosent av målgruppen som fanges opp av trosopplæringsens breddetiltak.

Tabell 13 Har noe av det følgende påvirket ditt forhold til Den norske kirke på en positiv måte? Medlemmer 18-24 år/Alle medlemmer.

	Unge Dnk-medlemmer	Alle Dnk-medlemmer
Skolens religionsundervisning	28 %	36 %
Venners/slektninger erfaringer med Dnk	37 %	35 %
Den norske kirkes medvirkning ved nasjonale kriser	43 %	52 %
Dnks arbeid blant barn og unge	41 %	52 %
Dnks arbeid blant syke og gamle	39 %	52 %
Dnks kulturarrangementer/konserter	52 %	61 %
Min egen konfirmasjon	64 %	54 %
Dnks gudstjenester	38 %	36 %
Dnks håndtering av dåp, bryllup og begravelse	68 %	70 %
De fleste momentene har hatt positiv betydning	47 %	54 %
N	269	2991

Kilde: KIFOs tros- og livssynsundersøkelse 2012.

En tredje undersøkelse som sier noe om vurderinger av kirkens barne- og ungdomsarbeid er KIFOs tros- og livssynsundersøkelse fra 2012. Ved hjelp av den er det mulig å sammenlikne unge kirke-medlemmer med godt voksne medlemmer. I tabellen har vi spurt hvilke forhold som har påvirket medlemmenes syn på Den norske kirke på en positiv måte. Svarene til ungdom og voksne atskiller seg ikke så mye fra hverandre. I begge gruppene er det et flertall som trekker fram Den norske kirkes håndtering av overgangsritualene som viktig. Det samme gjelder egen konfirmasjon, samt kirkens kulturarrangementer. Høy skåre får også kirkens medvirkning ved nasjonale kriser, kirkens arbeid blant barn og unge, samt kirkens arbeid blant eldre og syke. Vi merker oss at skolens religionsundervisning sjeldnere markeres som viktig for ens forhold til Den norske kirke blant de unge enn blant de voksne. Betydningen av venners og slektninger forhold til kirken står imidlertid minst like sterkt blant de unge som blant voksne.

Tallene kan tyde på at kirkemedlemmer gjennom livsløpet gjør erfaringer som bidrar til at en setter mer pris på Den norske kirke enn man gjør som ung. Når det er sagt er det for mange av punktene påfallende liten forskjell på svarene de unge og de voksne avgir. Det er interessant å se at et klart flertall av de unge nevner egen konfirmasjon som en positiv faktor. Her nærmer vi oss data som antyder noe om trosopplæringens konsekvenser. Det er også interessant å merke seg at de sosiale aspektene ved den kirkelige tilhørigheten ikke står svakere blant ungdom enn blant voksne. De nyere trosopplæringstiltakene er utviklet med sikte på nettopp å forene opplevelser av felleskap med formidling av trosinnhold.

4.5 OPPSUMMERING AV DEN KVANTITATIVE ANALYSEN

En del av trosopplæringens breddetiltak har bare vært gjennomført i noen få år. Det kan derfor være vanskelig å få et inntrykk av hvordan oppslutningen om tiltaket utvikler seg over tid. For de tiltakene hvor vi kan sammenlikne tall over en syv års periode er hovedtendensen stabilitet. Dette gjelder både for tiltaket 6-årsskole og for konfirmasjon, når beregningen tar utgangspunkt i antall døpte i den aktuelle årsklassen. Tiltaket 4-årsbok har derimot sunket fra rundt 60 prosents oppslutning til noe over 50 prosent. For de nyere tiltakene er bildet utydelig. Lys våken for 12-åringer har økt noe fra 2010 til 2012, mens Tårnagenthelg ser ut til å ha sunket noe i oppslutning. Selv om nivået på oppslutningen holder seg noenlunde konstant vil antall barn som fanges opp av tiltaket øke over tid. Dette henger sammen med at stadig flere menigheter tilbyr tiltaket. I henhold til Kirkerådets beregninger blir ca. 200 000 barn og unge fanget opp av trosopplæringstiltakene hvert år i de menighetene som mottar støtte til formålet.

I utgangspunktet hadde vi forventet at menigheter som er i reformens driftsfase ville oppnå høyere tall for oppslutning enn menigheter som ikke har kommet like langt i gjennomføringsprosessen. Dette henger sammen med at menigheter som nå er i driftsfasen også er blant de første som mottok midler og som dermed har fått overført ressurser til å ansette fagfolk og bygge opp tiltakene. Når vi sammenlikner gruppen av menigheter som er i driftsfasen med gruppen av andre menigheter er det imidlertid få forskjeller å spore. Andelen av menighetene som tilbyr hvert av de syv breddetiltakene er omtrent den samme i «driftsmenighetene» som vi finner blant de øvrige menighetene. Det gjennomsnittlige deltakerantallet er heller ikke høyere i driftsmenighetene enn i andre menigheter. I gjennomsnitt deltar 20 barn på hvert av breddetiltakene, mens tallet er 22 i gruppen av menigheter som ikke er i driftsfasen. Ser vi derimot på utviklingen innenfor gruppen av menigheter i driftsfasen har den vært positiv fra 2010 til 2012. Andelen av menighetene som tilbyr hvert av breddetiltakene har økt. Det gjennomsnittlige antallet barn som deltar på tiltakene er omtrent det samme i de to årene, men flere barn fanges opp fordi stadig flere av menighetene tilbyr tiltaket.

Dersom vi aggregerer data fra menighetsnivå til fellesrådsnivå blir det mulig å koble til flere typer av data. En analyse av fellesrådsnivået viser at driftsmenighetene ikke oppnår høyere oppslutningsnivå på tiltakene enn det andre menigheter oppnår. Unntaket er Lys våken som har en noe høyere oppslutning i målgruppen blant driftsmenighetene enn de øvrige menighetene. Dette kan være et tiltak som foregangsmenighetene i reformen har satset mye på og som har blitt godt etablert i målgruppen.

Variabelen befolkningsstørrelse viser seg å spille en vesentlig rolle for oppslutningen om breddetiltakene. Nesten for alle de nasjonale breddetiltakene er det slik at jo lavere antall innbyggere soknet har jo høyere blir den prosentvise oppslutningen om tiltaket. For eksempel har 4-årsbok en oppslutning på 77 prosent av målgruppen i sokn med under 2000 innbyggere, mens tallet er 31 prosent i sokn med over 20 000 innbyggere. Tilsvarende har tiltaket Tårnagenthelg en gjennomsnittlig oppslutning på 82 prosent i de minste soknene, mot «bare» 37 prosent i de største soknene.

Den avanserte analysen viser at faktorer knyttet til den sosiale konteksten slår ulikt ut på de forskjellige breddetiltakene. Oppslutningen om de «gamle» tiltakene 4-årsbok og konfirmasjon henger tett sammen med faktorer som folketall, andel eneforsørgere og andel innvandrere. Jo lavere

folketall og jo lavere andel eneforsørgere og innvandrere, jo høyere oppslutning har tiltakene. Mønsteret for oppslutning om nyere tiltak som Tårnagenthelg og Lys våken er til dels et annet. Grad av spredtbygd bosetting gir utslag, men de øvrige kontekst-faktorene slår mindre tydelig ut på oppslutningen. Dette tyder på at tiltakene fungerer mer uavhengig av sosiale og kulturelle forhold i menighetens omgivelser. Mye tyder dermed på at nivået på oppslutningen henger sterkere sammen med kvaliteten på tilbudet som presenteres og om man lykkes i å nå ut med informasjon om tiltaket.

Det er altså ikke slik at nivået på oppslutning om breddetiltakene øker jo lenger menighetene kommer i å gjennomføre reformen. Data som presenteres her kan tyde på at nivået på oppslutningen har nådd en slags grense, der det skal mye til for å komme vesentlig høyere. Dette henger trolig sammen med at kirke og tro over tid har blitt svekket i befolkningen og at et mindretall av foreldrene har en kirkelig interesse ut over det vanlige.

Oppslutningen om tiltaket stiger ikke parallelt med en utbredelse av tilbudet. Oppslutning øker i den betydning at stadig flere barn nås gjennom tiltaket, men dette har sammenheng med at stadig flere menigheter tilbyr tiltaket og ikke at det skjer en vekst i den enkelte menighet. Driftsmenighetene har gjennomgående noe lavere oppslutning om breddetiltakene enn andre menigheter. Dette kan tyde på at i noen av de menigheter som stadig har utviklet nye breddetiltak, har det begynt å melde seg en form for slitasjeproblemer, noe som ofte oppstår i organisasjoner som skal gjennomføre nye, store tiltak. Kanskje er det ikke lenger så lett å rekruttere frivillige til å delta som ledere. Kanskje er staben lei av å påta seg stadig nye oppgaver. Trosopplæreren kan ha sluttet etter å ha stått på i en årrekke. Denne typen problemer kan begynne å melde seg i enkelte av menighetene. I tillegg har ikke tilbudene lenger den samme «nyhetens interesse» som de hadde da de var helt nye og uprøvde.

Analyse av det kvantitative materialet peker i retning av at befolkningsmessig store menigheter og menigheter som har sosialt og kulturelt sammensatte omgivelser sliter mer enn andre med å oppnå en høy oppslutning på breddetiltakene. Dataene tyder ikke på at oppslutningen er høy der barnegruppen er sammensatt og der det finnes en høy andel som tilhører utsatte grupper av barn (for eksempel en forelder, innvandrerbakgrunn). Spørsmålet om breddetiltakene når ut til utsatte grupper av barn og unge vil vi følge opp videre i den kvalitative delen av analysen.

5 EN CASE-STUDIE AV TILTAKET «LYS VÅKEN»

5.1 INNLEDNING

I den kvalitative delen av analysen vektlegges en case-studie av «Lys våken» fordi dette tiltaket er et av de «nye» breddetiltakene som allerede er vel etablert i Trosopplæringsreformen og som er ganske typisk når det gjelder tidsmessig avgrensning. På den første lørdagen og søndagen i advent 2012 gjorde vi feltstudier med observasjon og uformelle intervjuer i fem av evalueringsprosjektets seks case-menigheter: Viken og Dalen i Nord-Norge, Sletta på Sørlandet og Skogen og Lien på Østlandet. Vestlandsmenigheten Åsen gikk først inn i driftsfasen av reformen i 2013 og har heller ikke Lys våken som tiltak i sin lokale plan. Vi går imidlertid også kort inn på de andre breddetiltakene i de seks case-menighetene.

Vi har valgt å presentere menighet for menighet slik at hver Lys våken-case framstår som en helhet. Presentasjonene har fått en felles tematisering og progresjon slik at det lett kan gjøres sammenligninger. Etter noen innledende kjennetegn ved menighetene har vi fokusert på tiltakets organisering, kommunikasjon og materiale, deltakergruppa, opplegget for tiltaket, søndagsgudstjenesten og kontakten med foreldrene. Særlig ser vi på hvilket innhold og hvilke kommunikasjonsformer som ble brukt i forkant av og under gjennomføringen av Lys våken, og i hvilken grad tiltaket siktet mot å være et tilbud for alle menighetens døpte i 11-årsalderen, enhver ut fra sine egne forutsetninger, det være seg kjønn, sosial bakgrunn og livssituasjon, funksjonsevne eller etnisk bakgrunn. Etter presentasjonene trekkes linjer mellom casene. Her fremhever vi de viktigste funnene fra analysen, blant annet hvordan Lys våken-tiltakene balanserer mellom ulike hensyn som må tas.

5.2 CASE 1: VIKEN

Kjennetegn ved menigheten

Viken er en liten bygd i nærheten av en mindre by. Området som Viken ligger i har en betydelig samisk minoritet og en del av dem er læstadianere. Menigheten har stor oppslutning om kirkelige ritualer, men utenom trosopplæringstiltakene er det få eller ingen barn og ungdom som kommer til gudstjeneste. På utdeling av 4-årsbok og 6-års tiltak ligger oppslutningen på over 90 prosent av populasjonen.

Menigheten kjennetegnes ved at trosopplæringsarbeidet i stor grad er lagt til prostnivå. Trosopplæringen hadde over en periode vært i gang i noen av de andre menighetene i prostiet. Viken menighet som kom inn med i reformen etter en tid, måtte dermed definere sine tiltak innenfor de rammene som allerede eksisterte i reformen på prostnivået. Det er staben på kirkekontoret i samarbeidet med menighetsrådene som tar seg av å spre informasjon om trosopplæringstiltakene. Noen enkelttiltak gjennomføres på egenhånd lokalt, men kvalifiserer ikke for å bli kalt breddetiltak. Det er liten oppslutning om de prostirettede tiltakene. Fra menighetens side er det også misnøye med disse tiltakene, og et ønske om å gjøre mest mulig selv. Imidlertid har de ikke nok ressurser til å gjøre dette.

Utover samarbeidet med menighetene i eget prosti, samarbeides det også med nabomenigheten som ligger i et annet fylke og et annet bispedømme. Menigheten samarbeider også med en menighet i bygda som er tilknyttet et annet trossamfunn, disse deler en mindre stillingsressurs, og betaler hver sin andel. Viken menighet har videre lagt opp til et samarbeid med det lokale idrettslaget, for å sikre at Lys våken arrangeres en helg der det ikke er konkurrerende aktiviteter i den gjeldende aldersgruppa. Viken kirke er en stor tradisjonell trekirke der bakre del av kirkerommet er bygd om og tilpasset et aktivt menighetsliv. Her finnes det menighetssal, kjøkken og dåpssakristi.

Menighetens hovedmål i trosopplæringen beskrives i den lokale trosopplæringsplanen. Målet tar utgangspunkt i dåpsliturgien, der det står om menighetens ansvar i samarbeid med foreldre og faddere til å bidra til at barnet blir kjent med Guds ord, lærer å be og bruke nattverd. Menighetens ansvar handler spesielt om å tilrettelegge slik at det finnes et tilbud for alle, og en mulighet for å lære mer om Jesus. Formålet er derfor: «... for at de skal bli hos Kristus når de vokser opp, likesom de i dåpen blir forenet med ham.»

Målsetting med Lys våken i Viken menighet:

- Gi barna et spennende og annerledes møte med kirken.
- Gjøre barna våkne for at kirken angår dem.
- Delta i gudstjeneste.
- Et godt breddetiltak for denne aldersgruppen vil rekruttere til fellestiltak i prostiet når de blir eldre.

Organisering av tiltaket

På Lys våken i 2012 deltok av ansatte her ungdomsdiakonen (som er arrangementets hovedansvarlige), den vikarierende soknepresten, kantoren og kirketjeneren. I tillegg var det tre til fire voksne frivillige med som var ledere fra menigheten, disse kom fra menighetsrådet. I menigheten er det generelt god dekning av frivillige, rundt 70 personer på lista. Når det gjelder trosopplæringsreformen og prostiets versjon av denne, er det slik at alle frivillige er innflyttere til bygda. Med andre ord er det ingen av dem som kommer fra stedet opprinnelig som er frivillige i noen av trosopplæringstiltakene. Menigheten ønsker å bygge en aktiv og inkluderende gjeng av frivillige. De er klar over at det er lett å bli utbrent og ta på seg for mange oppgaver, så de beskriver en frivillighetskultur der innsatsen til hver enkelt blir satt pris på, og der frivillige jevnlig blir invitert til fest i menighetsregi.

Kommunikasjon og materiale

I trosopplæringsplanen for Viken menighet er det et eget punkt om kommunikasjonen rundt tiltakene. Her konstateres det at kommunikasjonsformer «gjelder ikke bare selvfølgelig ting som invitasjon pr brev og info via menighetsbladet». Det er et tydelig ønske i planen å bruke nyere informasjonskanaler inn mot ungdom, slik som SMS og for eksempel hjemmeside eller Facebook. Utfordringen er å finne kanaler som populasjonen forholder seg til og bruker jevnlig. Det ble derfor satt ned en egen komité som skulle se på hensiktsmessig bruk av nettsiden.

Viken menighet ser utfordringene med å ta i bruk moderne teknologi som kommunikasjonsplattform. Derfor holder de fram et ideal om å kommunisere direkte med barn og foreldre, og be hvert enkelt

barn informere noen rundt seg. Hvis vi sammenligner med Dalen (en case i Nord-Norge), var kanskje den personlige kontakten den aller viktigste kommunikasjonsformen der. I sin lokale trosopplæringsplan skriver Viken: «Hvordan kan flest mulig få en personlig utfordring av noen de kjenner? Dette organiserer vi slik at både stab og menighetsråd får lister over de som blir invitert til ulike tiltak, og de som kjenner noen forplikter seg til å gi en personlig utfordring.» Viken menighet mener at det kan være praktisk å ha et arkiv med lister over deltakere på andre arrangementer tidligere år, slik at en vet noe om hvem som kan tenkes å være interessert å komme på arrangementet.

Det vil være en balansegang knyttet til hvor mye informasjon som skal sendes ut fra menigheten. En av foreldrene til noen ungdommer som har deltatt i noen trosopplæringstiltak i Viken forteller i intervjuet at hun generelt synes det har vært ganske lite informasjon fra menigheten. Hennes forventninger er at informasjonen kommer både til foreldre og til barn, «for det er ikke sikkert at ungen bryr seg om det og skal være litt kjekkas og bare kaste det fra seg når de får det på skolen.» I andre menigheter, slik som i Sletta, ser vi eksempler på at mange kommer når de får en personlig invitasjon fra menigheten. Informanten fremhever videre at «uansett tror jeg at når man skal invitere så må det være så fristende at de kommer hjem og nærmest trygler om å få være med, særlig i gutte kategorien».

Til Lys våken i 2012 ble det sendt ut brev til alle døpte i aldersgruppen god tid i forveien, og det ble også delt ut invitasjoner under en familiegudstjeneste. I tillegg var det en mor som hadde meldt på datteren sin, som ikke var døpt.

Deltakergruppa

Til Lys våken i Viken menighet i 2012 kom det elleve barn. Dette var cirka halvparten av populasjonen, som altså i hovedsak var 6. klasse ved skolen. Ti av disse var døpt og hadde fått invitasjon i posten. Som nevnt over var det også en jente med som var meldt på av moren sin. Denne jenta ga i samtaler underveis i arrangementet uttrykk for at hun ikke så seg selv som kristen. Egentlig ville hun ikke være med på Lys våken i det hele tatt, men moren hadde valgt å melde henne på likevel. Observatøren beskriver hvordan hun i starten er litt i bakgrunnen, men hvordan hun etter hvert tør opp og får en ganske sentral plass i mye av det som skjer. Vi kommer nærmere inn på det senere, under omtalen av gudstjenesten søndag.

Tilpasning og inkludering har en ganske stor plass i menighetens lokale plan for trosopplæring. Vi vil her gå gjennom noen sentrale formuleringer i dokumentet, i tillegg til å se på de faktiske forholdene rundt gjennomføringen av Lys våken i Viken. I planen skriver menigheten at det «må tilstrebes så langt det er mulig at våre tiltak ikke utestenger noen på grunn av funksjonshemminger. Likevel er det vanskelig å planlegge dette konkret før man vet hvilke funksjonshemminger man har å gjøre med». Vi ser at det er samme utfordring her som Dalen menighet skisserer. En kan ikke tilrettelegge før en vet hva en skal tilrettelegge for, og dersom det ikke blir meldt inn noen behov for tilrettelegging, så har de ikke noe å forholde seg til. Likevel er Viken en langt mindre menighet enn Dalen, og det er mulig i hvert fall et stykke på vei å ha oversikt over menighetens medlemmer.

Under Lys våken var det ingen barn til stede som hadde synlige funksjonshemminger, men en av deltakerne hadde atferdsproblemer. Observatøren mener at dette ikke kom til syne under

aktivitetene. Vedkommende gutt var på likefot med de andre deltakerne og gjorde de samme oppgavene som dem.

For Viken menighet er det viktig at foreldrene til de funksjonshemmede barna ser at det er overensstemmelse mellom det menigheten sier og det den gjør når det gjelder barn med særskilte behov. Menigheten gir imidlertid uttrykk for at dette er en vanskelig problemstilling, da «erfaring tilsier at de som har behov for tilrettelegging ikke sier fra om dette til tross for gjentatte oppfordringer». Et annet punkt i den lokale trosopplæringsplanen uttrykker at hensynet om tilrettelegging og inkludering er viktig å vise også overfor barn som ikke har funksjonsnedsettelse. Hensikten med det vil være at barn lærer seg til å akseptere at en er forskjellig og har ulike forutsetninger, og må ta hensyn til hverandre. Menigheten er opptatt av at tilrettelegging skal skje naturlig, og at en ikke skal lage egne arenaer for funksjonshemmede, men at de får delta i det tilbudet som allerede finnes.

Bygda Viken har en ganske betydelig samisk minoritet. Det finnes blant annet en egen samisk barnehage, og et av kapellene i bygda brukes særlig av læstadianske samer. I hovedkirken i bygda er det samisk gudstjeneste et par ganger i året, og en av prestene har lært seg samisk. På Lys våken dette året var ingen deltakere med (direkte) samisk bakgrunn. Derimot har læstadianismen et godt fotfeste i området, og dette påvirker gudstjenestelivet på flere måter. Under Lys våken var det flere steder antydninger til læstadianske eller samiske elementer: For eksempel spurte jenta som ikke var døpt om hvordan Kain og Abel kunne få barn. Da trakk diakonen tråden mot innavl, som er et ganske vanlig tema i samiske miljøer. I noen av barnas bønner under gudstjenesten var det fokus på tilgivelse, som kan ha sammenheng med læstadianske tradisjoner på dette området. Andre elementer av læstadianisme som ikke var synlig her, men som kan forekomme, er for eksempel at en nekter å delta i nattverd som deles ut via intinksjon (dypping).

Opplegg for arrangementet

Da barna kom til kirken i forbindelse med Lys våken, ble de registrert og fikk utdelt navnelapper og hodelykter. De ble møtt av diakonen som samlet alle barna i koret i kirken, og som fra start av introduserte noen regler. Barna fikk også komme med forslag til regler.

Diakonen innledet programmet med å lese en tekst fra Lukasevangeliet. Alle sitter stille og følger med på opplesningen. I denne sammenhengen kom som nevnt den ikke-døpte jenta opp med et spørsmål om hvordan Kain og Abel fikk barn. I dette eksemplet så observatøren hvordan diakonen kontekstualiserte bibelfortellingen inn mot samisk kultur. Både her og andre steder besvarer diakonen spørsmålene når de dukker opp, og det virker som om det er fruktbare samtaler, samtidig som hun klarer å ta opp tråden igjen i det hun skulle si og holde programmet. Først kunne det kanskje virke som om jenta ville sette fast diakonen. Jenta ser ut til å være fornøyd med svarene hun får.

I fortsettelsen har de en regel, som handler om hvordan en skulle plassere føttene når en stod i ring og skulle bevege seg rundt. Her var det to regler: For det første kunne en ikke ta mellomsteg, og for det andre hadde man ikke lov til å støtte seg på noe. Dersom noen brøt en eller begge av disse reglene, så måtte de gå ut av leken. Etter hvert ble det flere og flere som ble sittende utenfor ringen, og de begynte å lage litt bråk. Dermed brøt diakonen av leken og samlet oppmerksomheten. Hun

innførte et totalt mobilforbud, og sa at hun ville «beslaglegge mobilen hvis [hun] oppdaget brudd på denne regelen.»

Etter at mobilforbudet ble stadfestet var det flere eksempler på at barna selv utviklet regler og normer. Dermed ble på sett og vis gruppens regler og normer konstituert. Det samme gjaldt aksepten for at diakonen var den som ledet arrangementet. Det ble skapt en tillitsfull atmosfære. Kommunikasjonen var preget av åpenhet og mye humor. Så er det en pause med litt mat.

Etter pausen startet gudstjenesteverkstedet med fokus på søndagens gudstjeneste. I den forbindelse kom kantoren i menigheten innom. Det var blitt startet opp et barnekor som skulle øve på julesanger. Til vanlig er det ingen barnekor i menigheten, så dette var et midlertidig tiltak. På forhånd hadde staben en forventning om at det kanskje kunne dukke opp inntil tolv til fjorten barn. Det viste seg å dukke opp 45 barn. Mye kan kanskje tyde på at det var et sterkt behov for et slikt tiltak. Kantoren i menigheten er tysk, men snakker godt norsk. Øvelsen startet med at barna synger en sang som alle kan. Diakonen har skrevet en ny tekst til denne sangen, og den lærer de inn på dette tidspunktet. Den er som følger:

*Gud vi er samlet her
Sammen med deg
Vi er våkne
For å oppleve deg*

*Du gir liv
Her nede
Du gir tro, håp
Og livsglede*

Etter kantorens besøk kommer så en av menighetens to prester fram for å si noen ord om hva søndagens gudstjeneste skulle handle om. Lys våken markerer starten på adventstiden og begynnelsen på et nytt kirkeår. Dette var også tematisert i det som presten snakket om. Det blir en givende samtale mellom presten og barna. De er aktive og bidrar med spørsmål og svar. Presten går gjennom gangen i gudstjenesten og på hvilken måte 11-åringene skal bidra konkret i det som skal skje.

Deretter ble barna satt i gang med et oppdrag: De skulle lage forslag til bønner, og skrive dem ned. Bønnene ble samlet inn og de skulle leses opp eller brukes i gudstjenesten. Barna gikk aktivt inn i oppgavene, og jobbet enten individuelt eller i mindre grupper, alt etter hva de selv var mest komfortable med.

I gudstjenesten på søndagen var det to bibelfortellinger som skulle brukes. Tanken var at barna skulle dramatisere og framføre disse tekstene. Den ene teksten handler om da Jesus var i templet som 12-åring. Den andre teksten handler om da Jesus rensset templet (for handel). Tekstlesningen førte til mye engasjement i gruppa, og dette bidro til at barna konkurrerer med hverandre om de forskjellige rollene. Da barna skulle øve på rolleutførelsen, virket det som om de hang seg veldig opp i prestasjoner, fremfor å ha fokus på dialog og samspillet i forhold til de andre rollene. Diakonen la merke til dette, og fikk rettet dem inn på riktig spor.

Resten av kvelden beveget seg fram og tilbake mellom aktiviteter og lørdagskos. Først er det rebusløp ute i mørket, og deltakerne får beskjed om å gå med sola. Deretter er det lørdagsgodt. Dette følges av litt mer aktiviteter, før det er kake. Så er det «nyttårsfeiring» (altså kirkens nyttårsdag), før det er leggetid for alle.

Som vi ser i gjennomgangen av programmet for lørdag kveld, er det ingen store problemer eller konflikter i det som skjer. Det virket som om diakonen og de andre lederne hadde kontroll, og at de hadde et godt samspill med barna. Det var en liten gruppe med barn og forholdsvis mange ledere. De var tydelige voksenpersoner og gjennomførte klare regler og oppnådde dermed også å få respekt fra barna. Ett barn ble sykt underveis i aktivitetene, og ble tatt hånd om av noen av de voksne.

Gudstjenesten på søndagen

Lørdag kveld laget barna is-lykter som ble plassert foran inngangen til kirken. Søndag morgen stod disse tent. Frokosten var vel overstått, og alle barna hadde i følge nattevaktene sovet godt. Dette var imidlertid ikke barna selv helt enig i, flere mente de hadde vært våken hele natta (døgna).

Før gudstjenesten hadde de en felles gjennomkjøring av hele gudstjenesteopplegget. Barnas bidrag ville være gjennom sangen «Livsglede» (se tekst på forrige side), velsignelsen, de to dramatiserte tekstene og opplesning av bønner. Det var mye energi hos barna, så diakonen reagerte med en litt høy, skarp stemme i følge observatøren. Dette skjerpet nok ungene litt, for de tok oppgavene på alvor og framføringen bar preg av verdighet og respekt. Et interessant trekk ved dramatiseringen var at den ikke-døpte jenta optrådte i rollen som Jesus.

Da høymessen begynte var det litt over 100 mennesker til stede. Det var en relativt god fordeling ut fra alder. I kirkerommet var det en del foreldre eller pårørende til barna. Et av punktene der barna skulle bidra, var da de skulle lese bønnene de hadde skrevet lørdag kveld. Det var en balanse mellom at noen leste det de hadde, andre ønsket ikke at deres bønner skulle leses opp i det hele tatt, og til slutt var det noen som hadde skrevet flere bønner, slik at andre fikk lese en av deres.

Prekenen i gudstjenesten var preget av ventetid, lengsel, det vil si hva advent handler om. Som en del av prekenen var det en samtale med barna, der presten spurte litt om hvordan de så på julen og hva slags forventninger de hadde. Som en avslutning på prekenen snakket presten om hva Juleevangeliet vil fortelle oss. Om at Gud ble født som et menneske inn i vår verden, og om at det vil skapes fred i oss når Jesus kommer inn i hjertet vårt.

Etter gudstjenesten var det kirkekaffe bakerst i kirken, og dette markerte også avslutningen på et atten timers samvær for barnas del. Barna kom for å takke diakonen for en fin helg, det virket som de var fornøyde og glade over det de hadde vært med på. Flere andre kom også for å takke for en fin gudstjeneste, blant dem var det flere foreldre og noen andre kirkegjengere. Den ikke-døpte jenta kom også for å takke. Hun hadde i løpet av det lille døgnet endret syn fra å være der litt motvillig til å ha fått tillit til det miljøet hun var i.

Kontakten med foreldrene

Det foreligger ingen konkrete opplysninger om foreldrene utover at en del av dem var til stede på gudstjenesten. Her er i alle fall et markert skille mot for eksempel Dalen menighet, der en stor del av de frivillige på Lys våken er foreldre.

Drøfting og oppsummering

Særpreget i denne menigheten handler om trosopplæringsreformens tilknytning til prostnivå. Det kan sikkert i mange tilfeller være en fornuftig organisering, det bidrar til at de som har ressurser til å få gjennomført tiltak, kan gjøre det i litt større skala. Samtidig blir det også en samordning og en felles retning i det som gjøres i prostiet som helhet på dette planet. Det kan også bidra til en form for kontroll fra prostiets side på at alle menighetene har en trosopplæringsplan som inneholder et minstemål av kvalitet når det gjelder det teologiske innholdet.

Likevel ser vi at hovedutfordringen ligger i at menigheten ikke føler eierskap til de ulike prosjektene. Mange tiltak arrangeres av personer som kommer utenfra bygda, og mange tiltak arrangeres helt utenfor kommunen. Avstanden mellom de ulike bygdene i kommunen forhindrer også at det kommer barn og ungdommer fra andre bygder.

Lys våken i Viken er et av unntakene når det gjelder lokalt «eierskap». Her er det menighetens egen diakon som er hovedansvarlig, og både prest og kirketjener er med i tillegg til menighetsrådsrepresentanter. Dette bidrar til at barna møter noen de kanskje møter også i andre sammenhenger, og det kan bidra til økt trygghet både hos dem og hos foreldrene. Vi ser i presentasjonen ovenfor at det også kommer en ikke-døpt til dette arrangementet. Det må signalisere at menigheten oppleves som et sted det går an å komme, selv om en kanskje ikke deler alle de grunnleggende ideene eller er enig i alle forutsetningene som ligger bak trosopplæringsarbeidet. Det er viktig at de som oppsøker kirken på egen hånd møtes på en slik måte at de opplever det meningsfullt å komme tilbake.

Når det gjelder informasjon om tiltakene, er noe av utfordringen at disse kanalene ikke er konstante størrelser. Noe av «faren» ved informasjon via internett eller SMS er at den lett blandes med veldig mye annen informasjon, og at det kanskje også føles lite forpliktende og er lett å melde seg av og på. Dermed kan det være vanskelig å få kontroll over hvor mange som faktisk tenker å komme. Skal en bruke Facebook, må en også bruke andre kanaler, siden ikke alle har konto der. Når det gjelder menighetens nettside, må denne også jevnlig vedlikeholdes, slik at en ikke finner informasjon om Lys våken i 2012 når det er 2013, og at informasjonen om tilsvarende arrangement i 2012 arkiveres eller slettes.

Andre breddetiltak i menigheten

Babysang er det eneste tiltaket for barn under 12 år som er i regi av prostiets trosopplæring. Det er en prostiansatt trosopplærer som tar seg av dette arbeidet, og babysangen gjennomføres lokalt i menigheten. For ungdommer over 12 år er det flere tiltak i regi av prostiet, men disse gjennomføres utenfor Viken. Noen av prostiltakene i spennet mellom babysang og tiltak fra aldersgrupper over Lys våken har menigheten valgt å holde seg utenfor.

Når det gjelder andre breddetiltak, har menigheten i tillegg til babysang og Lys våken også dåpssamtale, utdeling av 4-årsbok, et tiltak for 6-åring, konfirmasjon og lederkurs for ungdommer (to nivåer, Milk1 og Milk2). Det har også vært påtenkt å arrangere Tårnagenthelg, men hittil har det ikke skjedd.

Gjør seg kjent med symbolene i kirkerommet. Foto: KIFO

5.3 CASE 2: SLETTA⁸

Kjennetegn ved menigheten

Sletta menighet er ei bygd med 7882 medlemmer av Den norske kirke. Bygda preges av mye tilflytting og ny bebyggelse, og den ligger i nærheten av en større by. Bygda har tre kirker, høy gudstjenestedeltakelse og et stort barne- og ungdomsarbeid. Menigheten har 15 ansatte i hel- og deltidsstillinger. I 2012 gjennomførte menigheten 93 gudstjenester som gjennomsnittlig hadde en oppslutning på 232 deltakere.

Menigheten kan beskrives som en aktiv foreningsmenighet med karismatiske innslag. Gudstjenesten har ofte innslag av moderne lovsang og trosopplæringen preges av et tydelig Jesus-fokus. Bygda har også to andre større frikirkelige menigheter som har satt et sterkt preg på kristenlivet de senere år, og disse har noe samarbeid på tvers, spesielt i forhold til ungdomssamlinger og konserter. Ellers har det vært noe samarbeid om konfirmantarbeid med nabomenigheten, men det meste drives av menigheten lokalt.

Sletta startet opp med trosopplæringsreformen i 2009, og etter dette har man valgt å sette i gang en rekke nye tiltak. Arbeidet drives av trosopplærer i lønnet stilling, men har et tydelig teampreg hvor flere ansatte er sterkt involvert. Trosopplæringstiltakene er tydelig atskilt fra andre barne- og ungdomsaktiviteter i menigheten, og mye av dette er knyttet opp mot gudstjenester. Gudstjenestene er også tenkt å appellere til foreldrene, og på denne måten tenker man trosopplæring for hele familien. Man driver i dag et stort trosopplæringsarbeid med blant annet dåpsbesøkere som gir gaver på dåpsdagen til alle 1-, 2- og 3-åringer, 4-årsbok (58 prosent oppslutning i 2010), 5, 6 og 9 års klubb, Tårnagent og Lys våken.

⁸ Presentasjonen av Sletta menighet er ført i pennen av førstemanuensis Irene Trysnes ved Universitetet i Agder.

Menigheten har arrangert Lys våken hvert år siden 2009. I 2012 var det 41 påmeldte barn. 39 barn deltok på samlingen. Det legges stor vekt på sikkerhet og god organisering og alle ledere møter opp tidligere og får perm med utfyllende program og informasjon. Hovedkirka, hvor Lys våken foregikk, er en tradisjonell trekirke hvor noen av kirkebenkene er fjernet og tilpasset allsidig bruk.

Visjonen for trosopplæringen i denne menigheten handler om at barn og unge skal bli kjent med Jesus. Det tydelige Jesus-fokuset preget trosopplæringen i form av fortellinger, bønn, samtale. Man legger vekt på Jesus som venn og frelser. Det er en personlig Jesus-skikkelse som formidles. Han fremstilles som en som er nær og som kan gi barna trygghet.

Organisering av tiltaket

Samlingen starter i kirken med ledermøte. Her møter alle ansatte og frivillige opp, totalt er det med 22 ledere. Av disse er 9 foreldre til barn som deltar, fem er konfirmanter og tre er kirkelig ansatte. Disse har i forkant fått tilsendt et detaljert program med konkrete oppgaver. Man gjennomgår også sikkerhetsrutiner ved brann, hvor barna har lov til å sove og oppholde seg og så videre. De ansatte er relativt unge, og stilen er svært uformell. Presten stiller for eksempel i joggedress. Det er de kirkelig ansatte som leder arrangementet. Foreldre og andre ledere bidrar praktisk med organisering av mat, oppgaver ved aktiviteter og så videre. «Vi har fått signaler om at de frivillige gjerne kan være med på tiltakene, men ikke ønsker å delta på planleggingen. De ønsker å få tydelig beskjed om hva de skal gjøre. Når vi har kontroll, er det ikke så energikrevende å være leder», sier lederen for trosopplæringen.

Da menigheten arrangerte Lys våken for første gang i 2009 hadde de 70 deltakere. Det var på grensen av hva de hadde kapasitet til, og de senere årene har antallet ligget på 40-50.

Kommunikasjon og materiale

Det sendes ut brev til alle døpte med personlig invitasjon til de aktuelle trosopplæringstiltakene. Menigheten har utviklet en egen mal for disse slik at de skal fremstå som gjenkjennbare. Dette ble også gjort i forkant av Lys Våken i 2012. Invitasjonen til Lys våken åpnet med spørsmålet: «Har du lyst til å være med på noe spennende? Natt til 1. søndag i advent, inviterer vi 10-åringene i Sletta menighet til å sove i kirka. Vi samles lørdag 26/11 kl. 17:00. Da skal vi leke, spise god mat, lage gudstjeneste, utforske kirka og sist, men ikke minst, sove over i kirka.» Invitasjonen inneholdt mye praktisk informasjon om opplegget, hva man burde ha med seg, hva som skulle skje og så videre. Brevet inneholdt også et avsnitt om foreldremedvirkning, hvor man beskrev hvilke oppgaver man trengte hjelp til.

I tillegg til bruk av brev bruker menigheten aktivt hjemmesiden sin til å legge ut informasjon om slike aktiviteter, samt menighetsblad. E-post og SMS er også viktige verktøy for å nå ut til ungdom og foreldre med informasjon, og ansatte forteller at dette brukes mye i forbindelse med konfirmentarbeidet. Menigheten har et omfattende barne- og ungdomsarbeid, og har etter trosopplæringsreformen satt i gang en rekke nye aktiviteter. De forteller at de har brukt lang tid på planleggingsfasen, og at de er opptatt av å tilby velorganiserte og godt planlagte aktiviteter. Dette har også gjort at man har valgt å vente med å sette i gang noen tiltak.

De ansatte mener likevel at den beste måten å rekruttere deltakere på er gjennom å tilby gode aktiviteter som gir barna en positiv opplevelse. Dette vil de fortelle videre til andre, noe som på sikt vil føre til flere deltakere.

Deltakergruppa

På Lys våken i 2012 var det 41 påmeldte barn, 18 jenter og 23 gutter. Dette utgjorde 38 prosent oppslutning av antall døpte i menigheten. Samtlige av barna hadde norsk opprinnelse. I menigheten har man vært opptatt av å tilby en trosopplæring som er tilrettelagt for alle, også for barn med særskilte behov. På dette arrangementet var det ett barn som fikk noe ekstra oppfølging fra de voksne, på grunn av atferdsproblematikk. Det var ellers ingen deltakere med funksjonshemminger. I invitasjonsbrevet ble det bedt om at foreldre gjorde oppmerksom på om barna trengte ekstra tilrettelegging på noen måte.

Ei mor, som mener hun kjenner de fleste barna, beskriver deltakergruppen på følgende måte: «Her er det litt av hvert. Jeg vet at det er ganske blandet. En del hører til i kirken, noen har foreldre som var aktive som unge, men ellers er det mange kirkefremmede.» Etter samtaler med barna er også inntrykket at det er en del som kirkelig aktive, og at mange av disse har fått med venner på skolen. Deltakerne kommer fra tre forskjellige skoler, men de kommer i grupper. Ingen har meldt seg på alene fra en klasse. Noen foreldre er også blitt med som ledere fordi barna har lyst til å være med på opplegget, men ikke våger å overnatte uten dem i kirka.

Opplegg for arrangementet

Lys våken starter opp kl. 17.00 med registrering i kirka. Barna får utdelt navneskilt og finner plasser i kirka, og man starter opp med «Lys våken-sangen». Fem jenter fra et lokalt kor deltar som forsangere mens organisten spiller piano. De synger høyt og gjør mange bevegelser. De skal lære barna «Lys våken»-sangen. Barna kan den ikke fra før og er ganske nølende i starten, men etter hvert er flere med og gjør bevegelser. Kvelden forløper greit og barna følger stort sett beskjeder som gis. Det er et detaljert og nøye planlagt opplegg som har vært gjennomført flere ganger tidligere og som ser ut til å fungere godt. Barna har et høyt energinivå og er veldig spente på hva som skal skje. De starter med opplevelsesvandring i kirka. Her er fokuset å bli kjent med kirkerommet og de kirkelige ritualene. Hver post som handler om ritualer har en voksen forteller. Barna sitter stille og lytter og får deretter spørsmål fra det de har hørt. Presten står ved døpefonten og forteller om dåp. – «Jeg vil bli døpt», sier ei jente. Hun er døpt fra før, men plutselig vil alle bli døpt av presten. De får lov å skvette litt vann på hverandre og de synes det er veldig gøy. Rundt alterringen er temaet nattverd. Organisten forteller og deltakerne sitter på kne rundt og lytter. På en annen stasjon får deltakerne bind for øynene og skal smake på forskjellige ting som de skal gjette hva er. Ett annet sted skal de balansere på toalettappir mens de ser omvendt vei i en kikkert.

Deretter spiser deltakerne pizza inne i kirken, de får leke litt, og så er det gudstjenesteverksted. Deltakerne har i all hovedsak ansvaret for søndagens gudstjeneste, og denne forberedes i ulike grupper. De kan velge mellom drama, liturg, tekstlesing, bønn/lystenning, kirketjener og sang. Deltakerne fordeler seg raskt på drama, sang og kirketjener. Det er bare jenter som velger drama og stor overvekt av jenter på sang. Kirketjener er ei ren guttegruppe. De andre aktivitetene er det vanskeligere å finne deltakere til, men man får etter hvert får tre gutter og ei jente som liturger og tre gutter til bønn og tre til tekstlesing. Deretter er det skattejakt inne og utenfor kirka. Dette

fremheves som den mest spennende aktiviteten av flere deltakere. De har med seg lommelykt og skal finne poster ute i mørket på kirkegården og oppe i kirketårnet. Etter dette får deltakerne utdelt boka Bibelen – en vandring gjennom den store fortellingen. Så er det leker og snacks inne i kirken, og til slutt lystenning og bønn før det skal være ro cirka klokka 0100.

Gudstjenesten på søndagen

Gudstjenesten arrangeres i all hovedsak av barna selv. Presten bidrar med en kort andakt, ellers er det barna som gjør det meste. De fremstår som spente og engasjerte. Barna har utformet egne bønner til denne gudstjenesten, de står for det meste av liturgien, er forsanger, spiller drama, tenner lys, ønsker velkommen og ordner med praktiske oppgaver som kollekt, klokking, tekstlesing og så videre.

Kirken er helt fullsatt. Det er mange barnefamilier, halve forsamlingen består av barn og unge. Et barnekor er også til stede. Gudstjenesten har lys som tema, og den er i sin helhet lagt opp på barnas premisser. Det er mye klapping, bevegelser og musikk.

Barna har fått utforme bønnene helt fritt, og en far forteller at de «har vært så flinke. Laget alle bønnene selv. De kom med noen rare forslag, men så skrev jeg alt ned og lot dem lese gjennom. Da forandret de selv.» Bønnene bærer preg av det nære, toleranse for andre og omtanke for andre: «Vi ber om at alle i verden skal få lov til å tro på det de selv vil. Vi ber for bygda vår. Vi tenner et lys for skole, kirke, helsetjeneste, familie, venner. Vi tenner lys for Lys våken». Gudstjenesten avsluttes med sang mens det ruller bilder fra Lys våken på storskjerm. Barna er spent på å se seg selv. Det pekes og applauderes.

Drøfting og oppsummering

Opplegget fremstår som engasjerende og svært velorganisert. Programmet er meget detaljert, og alle ledere har et tett tidsskjema hvor alt er planlagt til minste detalj. Dette gir stor forutsigbarhet, og det kreves lite forberedelse for å gå inn som leder. Det er et sterkt fokus på barnas sikkerhet, både i forhold til brann og eventuelle forsvinninger. Det tette programmet gjør at ingen får tid til å kjede seg, samtidig som det blir liten tid til egen utforskning og lek i kirka. De faste rammene gjør at deltakere og ledere i mindre grad kan sette sitt eget preg på samlingen. Samtidig får barna relativt frie tøyler innenfor de planlagte aktivitetene. De får for eksempel mye ansvar i forberedelsen av gudstjenesten.

Barna virker svært fornøyd med opplegget, og på spørsmålet om hva de likte beste svarer noen av dem følgende:

Gutt 1: Jeg kunne gjort dette hvert år!

Gutt 1 og 2: Vi gleder oss mest til å være prest.

Gutt 1: Jeg skal ha myggmikrofon og tale. Jeg skal ha kappe med lilla belte. Det blir så gøy!

Gutt 3: Jeg gleder meg til å ta opp kollekt.

Gutt 4: Jeg til å ringe med klokkene.

Gutt 5: Jeg likte best å være i tårnet.

Gutt som skal være prest pleier å gå i kirken hver jul. Guttene mener ikke de har lært noe særlig nytt, men de liker å være i kirken og gleder seg veldig til gudstjenesten.

Foreldrene som det samtales med er også svært positive til opplegget. Blant dem som er med som ledere er inntrykket at de er en sammensatt gruppe. Ikke alle er aktive i kirken til vanlig, men alle roser arrangementet. De som ikke er aktive fokuserer på at kirken har endret seg i positiv retning fra de selv var unge. De fremhever toleranse, mangfold, trygghet og et åpnere og mer barnevennlig opplegg som viktige endringer. En far sier: «Dette er utrolig gøy for dem. De har gledet seg veldig. Dette er uvanlig i kirken, veldig annerledes.» I etterkant har man også en evaluering av opplegget. Dette foregår på mail med de foresatte, og man har et internt evalueringsmøte med de ansatte. Fra foreldrene oppgis det bare å ha kommet positive tilbakemeldinger. I den interne evalueringen var man også i all hovedsak tilfreds med opplegget, men man hadde en del problemer med lydanlegget under søndagsgudstjenesten. Dette ble det påpekt at man skulle ha en profesjonell til å styre neste år.

Informasjonsmaterialet som sendes ut har et tydelig «innenfraperspektiv». Man inviterer til «Adventsnatt i kirken», ved siden av dette har man logoen «Størst av alt» og «Trosopplæring i Den norske kirke. Breddetilbud for alle medlemmer fra 0-18 år». Dette er en fast mal for alt materiale som sendes ut, men det forutsetter at foreldrene kjenner til hva trosopplæring og breddetilbud er, samt at de har en forståelse av «advent». Det praktiske opplegget er godt beskrevet i invitasjonen, men det religiøse innholdet er nærmest fraværende, eller ligger implisitt i begreper som å «lage gudstjeneste», «utforske kirka» og så videre. Det svært tydelige Jesus-fokuset man finner i menighetens trosopplæringsplan og også i den innholdsmessige formidlingen under aktivitetene, kommer ikke frem i disse invitasjonene.

Det er tidligere sendt ut informasjon om trosopplæringsreformen i menigheten, men dette kunne nok gjentas i slike invitasjoner. Trosopplæringsreformen henvender seg til alle døpte, og et mål er å nå bredt ut. Her kunne man nok med fordel gitt noe mer utfyllende informasjon om det religiøse opplegget i invitasjonen.

I invitasjonen legger man vekt på tilrettelegging for barn med spesielle behov. Man har en deltakeravgift på 100 kroner, men det sies tydelig at dette kan fravikes dersom man kontakter de ansvarlige. Dette er et godt forsøk på å inkludere alle, men terskelen for å ta en slik telefon kan likevel oppleves å være høy. Invitasjonene til trosopplæring i Sletta menighet sendes til barnet personlig. Dette gjør selvsagt noe med stil og ordbruk, og med henblikk på antall deltakere på de ulike tiltakene ser det ut til å appellere til en god del barn. De voksne mottar ikke egne informasjonsbrev, men må lese sammen med barnet.

Sletta menighet er opptatt av å engasjere foreldre, og de har valgt å trekke foreldrene inn hovedsakelig som praktiske medhjelpere. Dette har de fått positive tilbakemeldinger på, og inntrykket fra foreldreintervjuer er også at foreldre liker å få slike oppgaver så lenge det ikke krever for mye engasjement. Ved å bidra praktisk føler foreldrene seg nyttige, de kjenner seg mer inkludert og jo mer konkret og tidsavgrenset oppgaven er, dess mer overkommelig og positiv synes opplevelsen å være. I tillegg bruker man i denne menigheten gudstjenestene svært aktivt og bevisst i trosopplæringsammenheng for å trekke foreldre til kirka. De fleste oppleggene avsluttes med en utdeling eller opptreden i kirka hvor foreldre inviteres med til å se på barna sine. Materiellet som deles ut er ofte delvis blitt gjennomgått på samlinger i forkant, og de er tenkt til bruk i hjemmet.

Et annet trekk ved trosopplæringen i Sletta er at man gjennom trosopplæringstiltakene forsøker å kople barna på de kontinuerlige kirkelige aktivitetene. På Lys våken-samlingen hadde man besøk av

et lokalt barnekor som barna ble invitert til å delta i. Det samme gjør man på andre arrangementer med for eksempel søndagsskole, ungdomsforening og så videre.

Andre breddetiltak i menigheten

Menigheten har siden oppstarten satt i gang 16 ulike breddetilbud. Her har de valgt å starte med de yngste først og deretter jobbet seg videre oppover i alder. De fleste av tilbudene er derfor rettet mot de yngste barna. Man har startet opp med babysang for 0-1-åringene, og menigheten har, som nevnt tidligere, egne dåpsbesøkere som kommer med gaver på dåpsdagen de tre første årene. Det arrangeres også egne treff for 2, 3 og 4-åringene, og det deles ut 4-årsbok. Så har man klubb eller leir for 5, 6, 7 og 8-åringene. For 9-åringene arrangeres Tårnagenthelg og for 11-åringene har man startet opp med Kode B. Etter konfirmasjonen har man foreløpig ikke startet opp noe, og man har bevisst valgt ikke å starte opp for mange ting på en gang. Menigheten ønsker å sette i gang om lag fem nye tiltak per år og regner med å ha alle opplegg på plass i løpet av 2016.

Bli kjent-samling i menighetssal. Foto: KIFO

5.4 CASE 3: LIEN

Kjennetegn ved menigheten

Lien menighet ligger i en storby, i et område der mange familier bor inntil barna er i skolealder. Mange bor i små og dyre leiligheter, og etter hvert som familiene blir større og plassbehovet øker, flytter mange ut av bydelen. Derfor er det en menighet som har et stort antall av dåp i løpet av et normalt kirkeår, men antallet barn i målgruppen synker drastisk jo eldre de blir. Imidlertid er det tendenser til at flere blir boende lengre, og på grunn av nye skoler i området kan det også tenkes at det blir flere barn og ungdommer. Området er også preget av et pluralistisk religiøst miljø. Lien samarbeider med nabomenigheten i prostiet, og fikk tidlig trosopplæringsmidler. De er dermed i driftsfasen fra og med 2012. Lien har tiltak opp til 12 år, etter dette samordnes trosopplæringen i hele prostiet. Menigheten mener her at for aldersgruppen 12 til 18 år «blir det vanskelig og ressurskrevende å få til noe på egen hånd, og vi tror vi kan få til et bedre tilbud ved å samarbeide».

Menighetens overordnede mål for trosopplæringen er «å styrke barnets og den unges tro, være med på å forme en kristen identitet, som kan bidra til livstolkning og livsmestring. Det er også viktig for oss å ivareta foreldrene slik at trosopplæringen får en naturlig fortsettelse i hjemmene».

Når det gjelder Lys våken, arrangeres dette tiltaket i Lien menighet hvert år med utgangspunkt i aldersgruppen 10 til 12 år. Selv om Lys våken normalt sett er beregnet for 11-åringene, er det så få å invitere per årskull at menigheten velger å invitere også 10- og 12-åringene. Derfor er det også noen som har deltatt på Lys våken flere ganger. Lien kirke er en moderne arbeidskirke der skyvedører kan åpnes mellom kirkerommet og en menighetssal med kjøkken. I kjelleren til kirkebygget er det flere rom for allsidig bruk.

Øvelse på Lys våken-sangen i kirkerommet. Foto: KIFO

Organisering av tiltaket

Lien menighet har både en overordnet målsetning for Lys våken som arrangement, men også målsetninger ut fra de tre bestanddelene i trosopplæringen (livstolkning og livsmestring, kirkens tro og tradisjon og kristen tro i praksis). Vi skal se litt mer på dette her.

Som overordnet målsetning for tiltaket har Lien menighet formulert at Lys våken handler om å få en spesiell opplevelse av kirkerommet ved å overnatte der. Samtidig at det er et arrangement som inviterer barna inn i det å lage gudstjeneste og få kjennskap til hvordan en gudstjeneste er satt sammen i form og innhold.

Innenfor delområdet livstolkning og livsmestring handler Lys våken i Lien menighet om det å være del av et fellesskap. Det skal invitere barna inn i kirkerommet og hjelpe dem til å skape en relasjon til det. Lys våken skal også handle om gudstjenesten, og dens rolle for livstolkning og meningsdanning.

Delområdet kirkens tro og tradisjon handler om å formidle kristen tro i rammen av Bibelen, bekjennesskrifter, gudstjeneste og kulturarv. Lien menighet har valgt å sette hovedfokus på bønn, tolkning av bibeltekst (med særlig fokus på søndagens bibeltekst) og på advent.

Det siste delområdet innenfor Lys våken handler om kristen tro i praksis. Dette handler særlig om hvordan troen blir praktisert i dagliglivet. Fokuset hos Lien menighet er her på gudstjenesten, lystening, salmer, bibelfortelling (søndagens bibeltekst), det å lage preken og bli kjent med kirkerommet.

Trosopplæreren i Lien menighet jobber i en liten stilling, som er fordelt ut på de to menighetene som sammen deler på trosopplæringsmidler i prostiet. Hun føler seg ofte litt alene om arbeidet med tiltaket. Menighetens prester er lite engasjerte, og diakonen har heller ikke vært så mye involvert i arbeidet. Organisten er litt med på Lys våken, men er der mest for å fortelle om hvordan orgelet fungerer, og lar av og til barna få prøve seg litt på orgelet selv.

En bibelgruppe som tilhører en annen menighet i byen, men der medlemmene bor i soknet, har engasjert seg som frivillige. To par fra denne gruppen har spesielt fokus på Lys våken. De er studenter alle sammen, og har mye å gi av kunnskaper og erfaringer. I utgangspunktet skal de frivillige bare utfylle de ansatte lederne. I praksis er det imidlertid dem som driver tiltaket, og med trosopplærer som en aktiv hjelper. Soknepresten hadde i denne sammenheng en litt tilbaketrukket rolle, men sov på sitt eget kontor som bakvakt i tilfelle noe skulle skje.

Kommunikasjon og materiale

I forbindelse med Lys våken i 2012 fikk cirka 150 barn (både døpte og tilhørende) brev fra Lien menighet. En annen kommunikasjonsplattform som kan synes å ha vel så stor effekt i denne menigheten, er imidlertid at barna informerer hverandre. Særlig gjelder det de som selv har vært med en eller to ganger før. Mange har også vært med på Kode B eller andre bibelkurs, og har fått vite om Lys våken der.

Trosopplærer i Lien menighet utdyper på hvilken måte andre arrangement brukes for å informere om Lys våken, her spesifisert ved Kode B: «Ja, vi fyrer ganske godt opp der. Jeg sender de inn på bibelkurs og sier at vi avslutter sesongen med å overnatte i kirken, vær klar for det! Vi legger ut en

teaser til Lys våken ganske tidlig, og jeg sender med dem flyers hjem når de er på bibelkurs. Ikke glem Lys våken, liksom». Kapellanen i Lien menighet tilføyer: «Så et brev, og så melder vi som regel disse her på e-post, og da pleier den ansatte som jobber med det underveis å oppdatere foreldrene litt på hva en holder på med». E-postadressene har de fått tilgang til gjennom Kirkens medlemsregister.

Brevet som ble sendt ut til barn med foresatte med invitasjon til Lys våken er på tre sider. Første side har logoen til Lys våken øverst til høyre, og er adressert med «til deg som er 10, 11 eller 12 år og bor i nabomenigheten eller Lien menigheter». Det er et stort bilde på forsiden av to gutter som ligger i soveposer, det ser mørkt ut rundt dem, men det er et kors i bakgrunnen som er lyst opp. I 2012 var det femte gangen Lys våken ble arrangert i Lien menighet. Brevet presiserer at det er første søndag i advent, og at denne dagen er kirkens nyttårsdag. Lys våken handler til dels om adventsfeiringen, men også det å bli kjent med kirken.

I brevet utdypes dette ved at de aller fleste planlagte aktivitetene er nevnt, og blant dem skal barna være med på og utforske kirkerommet, bli bedre kjent, leke, spise, gå dypere inn i bibeltekster og lage søndagsgudstjenesten. Det skal også være en sporlek med mange forskjellige oppgaver underveis. Hele familien, venner og alle andre som ønsker det, er invitert til søndagsgudstjenesten. Etter å ha spesifisert oppmøtested og tid, kommer det en oppfordring til å invitere med venner til selve Lys våken. «Kirkene våre er store, og vi har god plass».

Den tredje siden i brevet starter med en oppramsing av hvilke ansatte som inviterer og hva slags funksjoner disse har i menigheten. De har også inkludert en boks i lilla farge som sier noe om hva barna skal ta med (som innesko, sovepose, liggeunderlag, toalettsaker, litt pene klær til gudstjenesten) og hva de ikke skal ta med (som dårlig humør, musikkavspillere eller godteri).

Det er et eget lite avsnitt i brevet som ber de som melder seg på om å si fra dersom de har matallergier eller andre behov som menigheten bør vite om. «Her er alle velkomne!»

Til slutt har en i noe mindre skrift tatt med et avsnitt om hvorfor brevet sendes ut, at det går til barn som er døpt og til dem som regnes som tilhørende basert på foreldres medlemskap i Den norske kirke. Det er oppgitt kontaktinformasjon, som kan brukes til påmelding og spørsmål, men også om en er feiloppført i medlemsregisteret kan en ta kontakt på denne måten.

Deltakergruppa

Det deltok 26 barn på Lys våken i Lien menighet i 2012 (menighetens rapport sier 27), blant dem 17 (18) jenter og 9 gutter. Flere ble meldt på arrangementet i løpet av de siste dagene. Noen av de påmeldte kom rett fra fotballturnering, og kom derfor litt sent.

De siste par årene har det deltatt en jøde, to katolikker (som også er mørke i huden) og en koptisk kristen. To av deltakerne er tilhørende (ikke døpt). De siste tre årene har antall oppmøtte eller påmeldte deltakere økt fra 15 til 26. Men en del av deltakerne er altså «gjengangere».

Barna kommer hovedsakelig fra to skoler i nærområdet. Noen tilhører andre menigheter, men foretrekker likevel trosopplæringsarbeidet i Lien menighet. Ettersom invitasjonene går bredt ut i tre aldersklasser, er det også noen deltakere som er med på andre og tredje året. Trosopplæringsmedarbeideren forteller at flere av jentene som har vært med to år, likte Lys våken så godt at de ønsket et opplegg som fulgte opp videre: «Disse jentene som er tilhørende da, som var

blant de eldste på Lys våken, de kom bort til meg på søndagen, fordi de var så fortvilet og bare hadde et år igjen av Lys våken. De lurte på om jeg kunne starte en ungdomsklubb, fordi de ikke ville slutte å være i kirken».

Trosopplæringsmedarbeideren forteller videre at kirkens popularitet i denne aldersgruppen nok kan skyldes at det finnes lite av tilbud for dem, at de dermed føler seg sett, og at bibelkursene har fungert som en inngangsdør til Lys våken. Noen av jentene som har vært med flere år på rad bruker kirkerommet på mangfoldige måter, som å turne og slå hjul, leke dåp og bryllup, lese tekster og tolke med mer. Hovedansvarlig for Lys våken sier: «Det gleder meg stort at de bruker rommet og tar tak i og går inn i det, og kaller det for sitt. De har fått et eierforhold til det, de har det bra når de er der».

For 2 år siden var det et barn som stakk av under Lys våken. Staben i menigheten og de frivillige har derfor blitt mer opptatt av sikkerhet og låser dører og holder vakt underveis i arrangementet. Medarbeiderne er også bekymret for at uvedkommende skal komme seg inn, som for eksempel «byens løse fugler». Det er noen av dem som oppholder seg i området rundt kirkeparken. I og med at kirken ligger ganske sentralt til i et arealmessig lite sokn, er det forholdsvis kort vei for de fleste foreldrene om noe skulle skje.

Når det kommer til spesielle behov eller tilrettelegging, var det to av barna som deltok på Lys våken i 2012 som hadde atferdsproblemer. Her var det på forhånd meldt inn hva slags behov disse hadde. Menighetene har imidlertid også lagt til rette ved å ha handicap-inngang og handicap-toalett. Det er ikke heis verken i Lien eller nabomenigheten. Dette ordnes ved at arrangementet så langt det er mulig holdes i den ene etasjen, dersom det er behov som tilsier det. Lien menighet ønsker å fremheve at alle tilbud skal være åpne for alle.

Utforsking av døpefonten. Foto: Henrik Dvergsdal.

Opplegg for arrangementet

Lederne møtte klokken 15 for å gjennomgå programmet og få den nødvendige informasjonen. De hadde også en sikkerhetsgjennomgang. De gjorde klart rommene som skulle brukes, satte opp plakater og annet nødvendig. Alle barna skulle få hver sin t-skjorte, så dette ble lagt frem.

Klokken 17.30 kom barna, de ble ønsket velkommen og registrert. De fikk utdelt en fadder, som ledet gruppen og bidro til at gruppemedlemmene ble bedre kjent med hverandre. Alle fikk så hver sin t-skjorte. Så startet Lys våken for alvor. Først presenterte lederne seg, deretter var det en navnerunde hvor deltakerne samtidig kunne si litt om hvordan de trodde det ville bli å være med på Lys våken. De hadde noen bli-kjent leker.

Etter dette gikk alle sammen opp til kirkerommet, hittil hadde de vært i menighetssalen i kjelleren. Av praktiske årsaker går alle ut av kjelleren, rundt kirkebygget og inn i kirkesalen som er i etasjen over. Her skulle de bli kjent med rommet. Lien bruker her begrepet «underliggjøring». Barna gjorde seg klare ved å legge fra seg «våpnene» sine i våpenhuset. Kirken var på dette tidspunktet mørk, men med lys i globen. Barna gikk så i prosesjon frem mot alteret mens orgelet spilte. Mens det fortsatt er mørkt, får de kjenne litt på hva slags rom kirkerommet er. Det ble tent et lys for hvert enkelt av barna i globen.

Det neste store punktet på programmet var gudstjenesteverksted. Her ble alle gruppene tildelt oppgaver som de hadde ansvar for å planlegge og gjennomføre i søndagens gudstjeneste. Disse gruppene rullerte ikke. Den første gruppa skulle være kirketjenergruppe, og også fungere som musikkgruppe. Denne gruppa skulle dele ut program ved inngangsdøra under gudstjenesten, og bære frem ting i prosesjonen (som kors, bibel, blomster, julekrybbefigurer). Etter at de hadde øvd på dette, skulle de øve på sanger til gudstjenesten. Etter hvert som de andre to gruppene ble ferdige med det de skulle gjøre, skulle de ble med i musikkgruppa.

Gruppe 2 var medliturg- og dåpsgruppe. Deres oppgaver på lørdagen var å finne frem dåpskanne og dåpslys, og øve på prosesjon. De skulle også lage inngangsordene til gudstjenesten, samt en som kunne si dem (ved lesepulten). Medliturgen skulle blant annet være med på å lese dåpstekster og tenne dåpslys.

Gruppe 3 hadde spesielt ansvar for nattverd og kollekt. De øvde under gudstjenesteverkstedet på å samle inn kollekt og bære inn brød og vin. I tillegg var en av deres oppgaver under gudstjenesten å tenne lys under forbønnen.

Hele barnegruppa var med på å øve inn Lys våken-sangen etter at gudstjenesteverkstedet var over. Så var det felles måltid, med pizza og brus til alle. Etter måltidet var det sporlek. Her var det satt av opp mot 20 til 25 minutter per post. Det hadde ingenting å si i hvilken rekkefølge gruppene gikk til de ulike postene. På hver post fikk barna utdelt bokstaver, til sammen skulle det utgjøre bibelteksten i Matteus 7,8: «For den som ber, han får, og den som leter, han finner, og den som banker på, skal det lukkes opp for.» Når gruppene trodde at de har oppdaget svaret, kom de frem til trosopplæringsleder og presenterte det de hadde funnet ut og fikk hint om hvor de kunne finne premier. Dersom noen er ferdige før neste post på programmet, står de frie til å drive med frilek.

Trosopplæringslederen gjennomgikk så hva de ulike gruppene hadde gått gjennom i gudstjenesteverkstedet, for å sette sammen gudstjenesten. Etter dette var det mulighet for enkel kveldsmat for de som var sultne, og det ble også tilrettelagt for overnattingen.

Den siste programposten på lørdagen var en kveldssamling. Her ble det sunget litt, invitert til å skrive bønner (det skjedde på innsiden av alterringen), og de som ønsket det kunne tenne lys i lysgloben. Det ble også lest en godnatthistorie om «Den blinde mannen og jegeren». Til avslutning spilte organisten noen melodier på orgelet for å roe ned. Om natten var det nattevakter som gikk jevnlig rundt. Menigheten har i programmet for Lys våken lagt en ganske klar plan for hvem som sover hvor og hvem som har ansvar hvis noe skjer, og hvem som eventuelt kan kontaktes ved behov.

Gruppe-oppgaver. Foto: KIFO

Gudstjenesten på søndagen

Tidlig søndag morgen ble barna vekket av orgelspill. Etter hvert kom Lys våken-sangen inn. Så ble det laget til frokost. Etter dette ryddet alle opp etter seg og begynte å gjøre seg klar til gudstjenesten. De hadde en felles avslutning der Lys våken ble oppsummert, før de reklamerte for Kode B og Kode E. Her også sang de Lys våken-sangen. Før gudstjenesten fikk de også tid til en øving der de gjennomgikk hvor barna skulle sitte, rekkefølgen i prosesjonen og eventuelt informasjon. Under gudstjenesten satt alle med sin egen gruppe (fra gudstjenesteverkstedet).

Gudstjenesten startet med prosesjon. Her deltok kirkens egen barnehage, barna fra Lys våken og dåpsfølge i tillegg til menighetens ansatte. En 11-åring leste deretter opp en kort tekst som fortalte litt mer om hva Lys våken er. Mange av barnas foreldre var til stede i kirken. Det er en nesten fullsatt kirke under gudstjenesten. Lys våken-sangen ledes av barna, noen av dem har også sunget sangen i korsammenheng. Før barnedåpen leser tre jenter en tekst om dåpen, og en gutt leser ord om dåpen. En annen gutt tenner lys.

I forbindelse med prekenen nevnes også kontakt med barnehagen. Utover dette er det lite henspill i prekenen på det som har skjedd under Lys våken eller det barna har jobbet med underveis. Omtrent halvparten av barna har oppgaver underveis i gudstjenesten. Trosopplæringsansvarlig i menigheten forteller kort om hva barna har vært med på i Lys våken og sier at «alle har hatt det bra». Det er også en forbønn der den lokale menigheten blir spesielt nevnt (og «de løse fugler i omgivelsene»). Under nattverden var det flere av barna som var med på Lys våken som deltok.

Kontakten med foreldre

Vi har ikke så mye informasjon om hvordan kontakten mellom kirken og foreldrene har vært. Men mange av foreldrene mener å huske at de har fått brev fra kirken. Flere av dem har sendt barna på andre tiltak, og har slik sett også etablert en form for relasjon til Lien menighets arbeid og til de ansatte i trosopplæringen. Det ser også ut til at barna selv for en stor del er med på å spre informasjon til hverandre, og at foreldrenes rolle handler om å følge dem til kirken. I Lien er det ingen foreldre som er med på Lys våken i 2012, alt arbeid gjøres av frivillige og ansatte i trosopplæringen. Foreldrene gir i stor grad uttrykk for at de støtter seg på trosopplæringsleders dømmekraft, selv om en av dem virker mer usikker siden den personen hun kjente og som hun knyttet til dette arbeidet ikke skulle være med som leder på Lys våken. I og med at Lien menighet ligger til slik som den gjør, er det mange som har kort vei og også ser dette som en trygghet dersom det skulle skje noe spesielt.

Drøfting og oppsummering

Av casemenighetene vi ser på i denne rapporten, er det spesielle med Lien menighet at det er en relativt stor andel fremmedspråklige bosatt i soknet. Dessuten er det en stor andel av personer med minoritetsreligiøs bakgrunn i området. På grunn av at Lien ligger i et befolkningstett område i en storby er det mange som sokner til menigheten, men bare litt over 50 prosent tilhører Den norske kirke. Derfor er det også interessant å se at det kommer barn med en annen religiøs bakgrunn eller annen kirketilhørighet enn Den norske kirke.

Lien menighet utmerker seg også ved å arrangere Lys våken for 10- til 12-åringer, og ikke bare 11-åringer. Dette har til dels noe med demografi å gjøre, ved at arrangementet skal få litt størrelse og at en skal ha et bredere rekrutteringsgrunnlag. I utgangspunktet er det få per kull som er registrert som medlemmer i Den norske kirke.

Invitasjonsbrevet som Lien sendte ut til døpte og tilhørende er som sagt på tre sider. Det inneholder mye informasjon, men det er flere punkt ved dette brevet som er interessant. Blant annet etableres det allerede i invitasjonen noen regler rundt hva som er tillatt og ikke. For eksempel skal ikke barna selv ha med godteri, dette kjøper menigheten inn. Det forventes at en stiller med godt humør. Et annet punkt som brevet får godt fram, er hvordan Lys våken plasserer seg i kirkens årskalender og innleder starten på et nytt kirkeår og på adventstiden. Det kommer også fram at arbeid med gudstjenesten på søndag står sentralt. Et tredje punkt som er interessant ved invitasjonen, er hvordan den hele tiden knytter an til et inkluderende perspektiv: Alle er velkomne, vi tilrettelegger gjerne med mat, «husk å melde vennen din på så vi har mat nok til alle».

Andre breddetiltak i menigheten

I og med at det bor relativt få ungdommer i menigheten (på grunn av bokostnadene flytter familien ofte ut av menigheten når de får flere barn), har man satset på tiltak for de minste barna. Baby-sang er et populært tiltak som trekker til seg mange. Tiltaket fungerer også som et sted hvor foreldre får informasjon om andre tiltak som menigheten driver for større barn. Bokgave har vært gitt både ved dåp, ved 2, 4, 6 og 8-års alder. I tillegg har man tilbud om babysang, første steg messe, helligtrekongersfest for 3-åring, påskeverksted for 5-åring, Tårnagenthelg for 7 og 8-åring, Lys våken for 10-12 åringer og musikalprosjekt for 9-12 åringer. For aldersgruppen 12-18 år samarbeider man med andre menigheter i prostiet for å kunne gi et godt tilbud. I denne aldersgruppen har man konfirmanter, Ten Sing, ledertreningskurs og en egen ungdomsmesse.

Menigheten driver også en barnehage, noe som gjør rekruttering til tiltak for de yngste barna enklere.

Barna har rigget seg til med soveposer i kirkebenkene. Foto: Henrik Dvergsdal.

5.5 CASE 4: SKOGEN

Kjennetegn ved menigheten

Skogen menighet er med sine ca. 8000 innbyggere hovedsoknet i en kommune med tre menigheter som har felles trosopplæring. Her er et utstrakt barne- og ungdomsarbeid og økende gudstjenestedeltakelse. Området kan karakteriseres som bygdeby, preget av tett bebyggelse i sentrum samt landlig gårdsbebyggelse. De tre kirkene har lang historie, og folk er stolte av dem. De brukes til kulturarrangement i tillegg til de gudstjenestelige samlingene. Respekten for kirkerommet preget de trosopplæringstiltakene vi observerte i starten av evalueringsprosjektet. Nedenfor går det frem at det vi tolket som et klart skille mellom bønn, lystenning og liturgi i kirkerommet og lek og spising utenfor kirken, må modifiseres noe etter Lys våken-observasjonen. Skogen kirke er en liten middelalderkirke med et trangt våpenhus og sakristi bak kordelen. Andre nærliggende bygg er derfor også i bruk. En trosopplærer (betegnelsen brukes av det kirkelige fellestrådet som Skogen er en del av) i 70 prosentstilling er drivkraften i trosopplæringsarbeidet, men i godt samarbeid med sokneprest, andre tilsatte og frivillige.

Skogens visjon for en systematisk trosopplæring er at den «skal fremme tro på den treenige Gud, gi tilhørighet til egen kirke, gi bibelkunnskap, fremme opplevelse av egenverd og gi hjelp til livsmestring.» Og den «gjelder aldersgruppen 0 – 18 år, uansett funksjonsnivå». Den lokale planen forteller om god integrering mellom trosopplæringens litt endrede eldre tilbud (bl.a. klubbarbeid i regi av / i samarbeid med en frivillig organisasjon) og de nyere tiltakene som er inspirert av kirkens arbeid på sentralplanet med trosopplæringsreformen. Lys våken-tiltaket er et breddetiltak, og den nevnte integreringen, som fremstår som et aspekt ved observasjonsrapporteringen nedenfor, støtter opp om breddeperspektivet. Skogens målformuleringer for Lys våken-tiltaket er to korte strekpunkt: «Erfare at kirken er mitt hus» og «Kjenne trygghet, erfare å bli sett og hørt». Det observerte Lys våken-arrangementet er framfor alt preget av god struktur og effektiv organisering. Det kristne tradisjonsstoffet er vevd sammen med tiltakets karakter av kirkelig nyttårsfeiring og fest.

Organisering av tiltaket

For tredje år på rad gjennomførte Skogen menighet (sammen med enda to menigheter som hører til et kirkelig fellestråd) Lys våken-helg for trosopplæringsenhetens 11-åringer. Trosopplæreren, en ung mann, ledet arrangementet med stø hånd – for femte gang i rammen av trosopplæringsreformen. Videre var menighetens sokneprest, foruten organist og kirkevert under søndagsgudstjenesten, samt et team av frivillige med i voksegruppa med organiseringsansvar. Soknepresten ledet et gudstjenesteverksted på lørdagen, det meste av øvingen i kirka på søndagen og var liturg under gudstjenesten. Blant de frivillige hadde en far til et av barna som deltok en viktig tilsyns- og praktisk funksjon og var til stede det meste av tiden. Han var tilknyttet en av de frivillige kristne organisasjonene som driver barne- og ungdomsarbeid i menigheten. Andre frivillige medarbeidere under arrangementet var ei lita gruppe foreldre med tidsavgrensede oppgaver (tre fedre hadde hver sin nattevakt, en mor bidro lørdagskvelden, en annen mor var med fra frokost på søndag og utover, og et par sto for en enkel kirkekaffe). Tettest på barna var likevel et team av unge medhjelpere som blant annet fungerte som instruktører i ulike typer aktiviteter på programmet. Dette var fire tidligere konfirmanter, alle jenter, som gjorde jobben som del av ledertreningstiltak i trosopplæringen, samt en volontør fra en organisasjon trosopplæreren var i kontakt med.

Samarbeidet mellom de kirkelig ansatte og de frivillige bar preg av trosopplærers grundige erfaring. Med relativt få personer i voksegruppa (ca. 16-17 når alle regnes med) fungerte logistikken under arrangementet likevel utmerket. Barna fikk grei beskjed om hva de skulle gjøre til enhver tid og på ethvert sted idet de vekslet mellom å være i kirka (fra middelalderen) og i kjellerlokalet til et forsamlingshus ca. 50 meter fra kirka. Huset tilhørte den frivillige organisasjonen som nevnte far var tilknyttet. Praktiske oppgaver, særlig under måltidene, og oppgaver knyttet til ulike andre programinnslag, var effektivt fordelt. Bare én gang under observasjonen kom det fram at trosopplæreren hadde glemt å ta med en mindre del av en av programpostene uten at dette på noen måte endret helhetsinntrykket. Effektiv ledelse med godt humør og gode kommunikasjonssevner gjorde at arrangementets høye tempo ikke virket heseblesende, men sto i stil med 11-åringenes forventninger. Både trosopplæreren og soknepresten brukte hele tiden et ledig og hverdagslig språk.

Kommunikasjon og materiale

Trosopplæringen i Skogen er «på Facebook». Her annonseres trosopplæringstiltakene i god tid før de gjennomføres slik at trosopplæreren (som trolig har opprettet denne kommunikasjonskanalen) og de første som melder seg som potensielle deltakere reklamerer for tiltakene. En utskrift av Facebook-kommunikasjonen i forkant av arrangementet (28.11.2012) viser en invitasjon til Lys våken-arrangementet og hva det går ut på. Her er lenken til et innslag på Søndagsrevyen to uker før første søndag i advent klippet inn: «Lys våken var på TV sist søndag». Enda to ytringer som gjelder arrangementet framtrer på Facebook-utskriften: «Sjekk også lysvåken dansen fra YouTube: ...» og «Sjekk ut lysvåkensangen på YouTube:n:) ...». Samtidig ses bare et par «likes» under ytringene.

Ifølge trosopplæreren var informasjon om Lys våken-tiltaket gått ut gjennom invitasjonsbrev på e-post / smart-telefon til foreldrene / de foresatte til alle enhetens 75 døpte 11-åringer. Trosopplæreren forklarte at de fleste foreldrene hadde smart-telefon, at invitasjonen via sistnevnte hadde «kode» som kunne åpnes ved skanning slik at en kom direkte til nettsiden. De av foreldrene som ikke hadde smart-telefon, ble kontaktet via e-postbrev med vedlagt program for arrangementet og lenke til Facebook-siden. Enda et e-postbrev ble sendt hjemmene noen få dager før arrangementet med adresse til barna og foreldrene. Her ble det opplyst om hvor mange barn som var påmeldt, hva som fortsatt trengtes av frivillige, lenke til Facebook-siden, samt to vedlegg: Pakkeliste og KIFO-skriv som informerte om observasjonen.

I tillegg til Facebook-annonsering var det satt opp plakater (med smart-kode) på tre barneskoler i kommunen. Trosopplæreren fortalte at på en av skolene hadde rektor først vært litt skeptisk til plakaten, men tillatt det «siden det ikke kostet noe». Det var ikke brukt «ranselpost». Informasjon var dessuten gitt via menighetsbladet og gjennom en fargerik trosopplæringsfolder som ligger godt synlig i kirkene. Den regionale avisen hadde skrevet om tiltaket i forkant, men pga. av fellesrådets økonomi var dette ikke en betalt annonse.

Skogen menighet har altså brukt flere kommunikasjonskanaler, både nyere (sosiale medier) og mer tradisjonelle. Det ser ut til at menigheten har satsset på et budskap om spenningsopplevelser (Facebook-siden «Har du lyst til å være med på noe spennende?») og morsomt samvær (Programplakaten: «LYSVÅKEN – overnatting for 11åringer [...] Kirkens nyttårsfeiring». Menighetsbladet: «Lys våken Adventsnatt i kirken [...] Det blir stasjonsløype, verksted, film, pølser, pizza, popcorn og masse moro»). Gruppesamtaler med over halvparten av 11-åringene under arrangementet antyder at budskapet dels har nådd fram til barn som allerede hadde vært med på

trosopplæringstiltak, dels at noen jenter med lite kontakt med kirken var blitt med. Det er ikke godt å si hvilke av kommunikasjonstiltakene som fungerte best, trolig virket de sammen. I annonsene eller informasjonen ses ikke forsikring om tilrettelegging for alle, dvs. også for grupper med særskilte behov. Det er mulig at forhold ved lokalene og/eller medhjelperressursene er grunner til dette. En reporter fra regionalavisen var til stede i kirkerommet på lørdagskvelden, og bare et par dager etter arrangementet kom et oppslag («Lys våken adventsnatt i kirken») med bilder og gjenfortelling av hva barna var med på. Trosopplæreren kunne opplyse om god kontakt med lokalavisen. Han virket fornøyd med resultatet. Det samme gjaldt en mor som ytret seg under søndagens kirkekaffe.

Materiale for trosopplæring var synlig under en del av aktivitetene på programmet. Det kan skjelves mellom menighetens gjenbruksmateriale (plastlomme for navnelapp og band med logo fra Kirkens Nødhjelp), plakater med oppgaver for stasjonsløype, trolig også mal for tidebønnfolder, ark med bønner framført av en håndfull barn under gudstjenesten og bok som en av de unge medhjelperne brukte for høytlesing) og materiale som ble utdelt og kunne beholdes av barna (T-skjorte med logo, navnelapp med program på baksiden, en refleks i form av en engel, et lilla telys og ei lita lilla klistrestjerne av plast). Engangsmateriale (stjerneskudd, høye plastglass for fruktsjampanje og måltidsutstyr) hørte også med.

Deltakergruppa

De atten 11-åringene (dvs. 24 % av de 75 døpte) som deltok på Lys våken så ut til å kjenne hverandre selv om de kom fra forskjellige skoler. Den største skolen hadde 348 elever og 13 klasser og ligger mellom menighetens kirke og bykjernen. Elleve av de atten gikk på denne skolen. Den nest største skolen (258 elever, 16 klasser) har omtrent samme avstand til kirken som den første skolen, men ligger i et nyere boligfelt. Bare ett barn (en gutt) ved denne skolen deltok på tiltaket, noe som overrasket en av foreldrene. Den minste skolen (140 elever, 7 klasser) lå lengst unna kirka. Seks elever derfra deltok. Til sammen var det elleve jenter og syv gutter. En mor som deltok på Lys våken på lørdagskvelden, nevnte at disse barna kjente hverandre fra barnehage, idrettsaktiviteter og tidligere tilsvarende arrangement i kirka. To-tre av dem hadde vært med på tiltaket «ferieaktiviteter» halvannet år tilbake. Alle var funksjonsfriske i den forstand at de sprang raskt omkring og var omtrent like høylytte. Noen var mer frampå enn de andre og veldig klar for særlige oppgaver under gudstjenesten. Én av guttene laget litt mer lyd, og én var litt stillere, men ingen skilte seg ut som «minoritet» på noen som helst måte. Hovedinntrykket var livlige, men høflige barn som var vant til å bli underholdt. Minst en tredjedel av dem brukte iPhone(spill) under ulike deler av tiltaket.

Alle de elleve barna som samtalte med observatøren svarte at de først fikk vite om Lys våken-tiltaket gjennom brev i hjemmet. Videre hadde de sett plakaten om tiltaket på skolen og snakket seg imellom om de skulle delta. Ei av jentene hadde hatt to eldre søstre som hadde deltatt tidligere og anbefalte det. Enda ei jente hadde foreldre som først hadde vært skeptisk, men deretter gitt henne lov. Den livligste av guttene hadde skjønt at her var det en sjanse til å overnatte i kirka sammen med andre gutter og jenter. Han hadde meldt seg med store forventninger. Det virket som om avtaler ble gjort mellom elevene om å delta eller ikke. Gutten som deltok alene fra en av skolene mente akkurat dette skyldtes at mange av trinnkameratene ikke var interessert i tilbud som kom fra kirka fordi «det var kjedelig». Jentene mente det var ulike årsaker til deltakelse / ikke deltakelse. Flere hadde andre ting å gjøre. Ikke alle synes det var like interessant. Ei jente nevnte at noen var engstelige for overnatting i kirkerommet i denne middelalderkirka. Selv syntes hun også det var litt skummelt om hun skulle

våkne opp midt på natta og stirre rett opp i albertavla med korsfestelsesbildene. Men hun viste om dette og hadde med seg lesestoff, lommelykt og godteri. Trosopplæreren fortalte om en mor som gjerne skulle stilt opp, men hun hadde ikke mot på å være nattevakt pga. angst for overnaturlige ting («spøkelses») i kirka. (Denne tematikken kom til uttrykk på flere måter: Barna gjemte seg bak kirkas hjørner og hoppet fram og skremte hverandre. Det var ekstra spennende å springe mellom gravene etter midnatt med stjerneskudd.)

Sammenlignet med antall deltakere på arrangementet året før (24 av 95 dømte 11-åringar) var det liten forskjell (24 % i 2012 mot 25 % i 2011). Det hadde meldt seg 19 barn i 2012, men ett barn uteble. Begge disse årene var det økning i forhold til 2010 da det deltok ni 11-åringar. Det hadde nok vært plass til enda en håndfull barn, og hadde man visst om noen 11-åringar med særskilte behov, kunne forholdene trolig vært lagt til rette for dette. (På tiltaket «Ferieaktiviteter» halvannet år tidligere deltok et av barna sammen med støttekontakt.) Trosopplæreren fikk ikke direkte spørsmål om ønsket antall barn og sammensetning, men han sa seg generelt fornøyd med gjennomføringen av tiltaket.

Opplegg for arrangementet

Lys våken-tiltaket i Skogen menighet foregikk dels i kirka, dels i et nærliggende forsamlingshus. Barna møtte fram i forsamlingshusets kjellerlokale og fikk T-skorter og navnelapper med program i kortform. Det siste vises her sammen med de muntlige beskjedene (jf. hakeparentesene) om hvor de ulike programpostene skulle foregå.

Lørdag:

16.00: Vel kommen / T-skjorte [forsamlingshuset]

16.30: Middag

17.00: Verksted [kirka]

18.00: Fruktpause [forsamlingshuset]

18.30: Gudstjenesteverksted [kirka]

19.30: Nyttårsfestmat [forsamlingshuset]

20.00: Underholdningskveld

21.00: Kino

23.00: Tidebønn [kirka]

00.00: Nyttår! [ute]

00.30: God-natt-historie og soving [kirka]

Søndag:

08.30: Vekking med musikk [kirka]

09.00: Rydding i kirken og frokost [forsamlingshuset]

10.00: Øvelse til Gudstjeneste [kirka + enda ei kort økt i forsamlingshuset]

11.00: Familiegudstjeneste [kirka]

12.00: Kirkekaffe og slutt [bakerst i kirkerommet og våpenhuset]

Avstanden på ca. 100 meter mellom kirke og forsamlingshus betydde avveksling og tidsmessig slingringsmonn mellom aktivitetene. Gangen i programmet og opplegget betydde et ganske høyt tempo, men gikk så å si knirkefritt med et par små avvik i forhold til oversikten. For eksempel ble god-natt-historien flyttet til litt tidligere på kvelden, før tidebønnen, og det ble lagt inn ei kort økt med venting i forsamlingshuset mellom øvelsen i kirka og inngangsprosjesjonen ved gudstjenestestart. Dette var trolig tilpassinger i forhold til tidligere gjennomføringer.

De ulike programinnslagene på lørdagens ettermiddag og kveld var godt planlagt, og romløsningene var valgt slik at forflyttingen skjedde raskt. Begge lokalene, både kirkerommet og kjellerrommet, ga muligheter til fleksibel bruk. I det følgende vises det først til programpostene som foregikk i kirka, dernest til det som foregikk i forsamlingshuset.

Første programpost i kirka var verksted med stasjonsløype. I et mer detaljert program (som ser ut til å ha fungert internt for de ansatte) er denne programposten oppført som «Bli kjent med kirkerommet (stasjonsløype i kirken)». Dette er det eneste stedet i programmet der teksten viser noe av det pedagogiske innholdet og målet, ikke bare en kort benevnelse på aktiviteten: «Start i våpenhuset: Vi legger fra oss «våpnene» våre. Hva kan dette være? Stygge ord, stygge tanker, blikk eller kanskje mobiltelefon? Løfteavleggelse: 'Jeg lover å passe på at de rundt meg har det bra.'» Etter som barna ikke gikk i samlet tropp fra forsamlingshuset til kirkerommet, og siden trosopplæreren i farten forholdt seg til programmet på baksiden av navnelappen, ble trolig denne sekvensen (som trosopplæreren sannsynligvis skulle hatt) droppet eller uteglemt. Inne i kirkerommet ledet de fire tidligere konfirmantene og volontøren stasjonsløypa ved å instruere et utvalg av postene. Grupper på tre barn startet med noen minutters mellomrom. Oppgaveplakater i plastlommer var plassert som ni stasjoner på ulike steder i kirkerommet og koret:

Stasjon 1. «Grappa skal finne en liten gjenstand som har med advent å gjøre. Ta med gjenstanden videre.» Her finner barna et lilla telys og ei lilla plaststjerne som kan brukes som klistremerke. Stasjon 2. Kunnskapstest: «1. Når er kirkens fødselsdag? 2. Hvilken farge har advent? 3. Hva betyr advent?» Bare ei av gruppene klarer alle tre spørsmålene. Stasjon 3. «Hvilken av disse gjenstandene finnes ikke i kirka? Båt, due, stol, blomster, bil, seng.» Oppgava er ganske lett, blant annet henger en skipsmodell ned fra taket. Stasjon 4. «Tenn et lys og takk Gud for noe som gjør deg glad». Volontøren står ved denne stasjonen, dvs. lysgloben, og bidrar til litt høytidelighet. Stasjon 5. «Hvor mange bamser klarer dere å treffe?» Denne stasjonen er «ufarlig» plassert mellom første benkerad og korpartiet. Stasjon 6. «Hvor lenge har grappa vært våken? Tenk gjennom en gang du var lenge oppe. Hvor mange timer var du våken? Legg sammen antall timer på grappa.» Stasjon 7. «Skriv inn i skissen hvor de ulike delene av kirken er: kirkeskipet, sakristiet, alter/alterring, våpenhuset, prekestolen, døpefont. Kan dere flere?» Stasjon 8. «Det å være lys våken for andre mennesker betyr at vi kan bry oss om andre. Kom med fem ulike forslag om hvordan vi kan være våkne for hverandre.» Ikke mange av barna skjønner denne oppgaven ifølge den tidligere konfirmanten som sitter ved denne stasjonen og hører barnas svar. Den er litt for vanskelig, mener hun. Stasjon 9. «Når det er nyttår lager mange mennesker nyttårsforsetter for seg selv. Et nyttårsforsett er noe å gjøre for å få et bedre liv. Alternativ A: Lag 3 nyttårsforsetter som passer for kirkas nyttår. Alternativ B: «* Trene mer: Løpe rundt kirka 3 ganger. * Bli mer ryddig. * Ikke spise så mye godteri. * Bli mer miljøvennlig. Deltakerne må bestemme seg for å gjøre fem miljøvennlige ting i løpet av Lys våken.» Her instruerer den unge medarbeideren på stasjonen gruppene til å velge blant alternativ B og konkretiserer en ryddeoppgave (jf. gjenbruk av materialet). Trosopplæreren tar så gruppene med på en runde i det

lille kirkerommet før han samler dem i korpartiet, går gjennom oppgavene og lar de unge utpeke vinnergruppa. Barna får vite at telyset de har funnet på stasjon 1 skal brukes under tidebønnen seinere på kvelden. Ut fra spørsmålene på stasjon 2 og 3 underviser trosopplæreren: Advent betyr «komme», vi venter på Jesus fødsel. Han forteller om Kristi himmelfartsfesten mellom påske og pinse og formidler at Jesus har lovet å komme tilbake, dette venter kirken på. «Da kommer han tilbake som en kraft eller en ånd. Pinse er Åndens fest», sier trosopplæreren. Han spør om barna vet om en due dukker opp i Bibelen, noen kjenner fortellingen om Noas ark, men trosopplæreren må minne dem om dua i fortellingen om da Jesus ble døpt. Stasjonsoppgavene er varierte, med konkurransepreg, kroppslighet og tradisjonsorientering. Stasjon 4, som var litt høytidelig, skiller seg ikke ut i gjennomgangen, barna forteller blant annet at de har takket for familie og venner, for mat og helse.

Neste programpost i kirka er gudstjenesteverksted. Her har soknepresten ledelsen. Det øves på lysvåkensangen og dansen (som er introdusert i kjellerlokalet tidligere på kvelden), og to av de unge jentene instruerer. Presten øver i sakristiet med fem barn som skal lese bønner under gudstjenesten. Trosopplæreren tar med seg de øvrige barna og viser hvordan man går i prosesjon inn i kirka med blant annet lys, blomster, bibel og dåpsfat. Her er de to andre ungdommene og volontøren med. De skal lede an i prosesjonen under gudstjenesten. Enda en øvingsdel er dramatisering av fortellingen om Samuel i tempelet. Gutten som deltar alene fra en av de tre skolene får oppgaven å være forteller, mens Eli og Samuel spilles av en jente og en gutt. Presten går gjennom gudstjenesten. Ei jente blir valgt ut til å tenne lys. Presten sier han kjenner henne fordi storesøstrene hennes har deltatt tidligere. Under øving på bønnene tuller den ene gutten som er med på dette, og noen av de fire jentene fniser. Bønnene starter alle med «Kjære Jesus», og det takkes blant annet for at vi kan ha det så moro sammen. I benkeradene fletter noen av jentene håret på hverandre.

Siste programpost i kirka på lørdagskvelden er sammensatt av flere mindre sekvenser ved siden av at barna rigger seg til med soveposer og madrasser eller liggeunderlag. Noen får det tydeligvis mer komfortabelt enn andre. Siden det er flest jenter, får de korpartiet og plassen foran første benkerad. Guttene holder til bak siste benkerad. En av ungdommene leser en god-natt-fortelling for barna. Den handler om Thea og Christoffer som hjelper en voksen som er falt i vannet. Det viser seg at han er en svindler som er på flukt fra noen han skylder penger. Han og barna søker tilflukt i en kirke hvor han får se et vindu med glassmosaikk som skildrer historien om Jesus som kaller på tolleren Sakkeus og spiser hos ham. Dette minner svindleren om at det finnes tilgivelse, og han bestemmer seg for å stå til rette for det han har gjort, nemlig å lure de som nå kommer for å ta ham fordi han har brukt pengene de har lånt ham til å dekke en gjeld. Politiet kommer og ordner opp og tar med seg forfølgernes. Svindleren må i fengsel, men har vendt seg mot et nytt liv – som Sakkeus. Fortellingen er trolig valgt med tilknytning til spenningstematikken som knytter seg til middelalderkirka.

Tidebønnsekvensen foregår seinere, etter at alle er ferdig med å rigge seg til. Oppe i koret foran alterringen er det laget til et kors av murstein kledd med aluminiumsfolie. I midten står et tent lys i en høy stake. Trosopplæreren samler barna rundt korset og deler ut tidebønnfoldere. Forsida viser et kunstbilde av Samuel som har gått til presten Eli i tempelrommet. Kretsen av 11-åringer rundt mursteinskorset blir stille. Trosopplæreren følger teksten på folderen og gruppa synger sammen «Vær meg nær, å Gud». Etter å ha lest teksten om gutten Samuel (den samme som skal leses og dramatiseres under gudstjenesten), forklarer trosopplæreren den. Barna finner fram de lilla telysene sine, tenner dem fra lyset i midten og plasser dem langs korsarmene. Trosopplæreren sier stille: «Jeg skal be.» Han bruker en fri bønneform: « Kjære Gud, takk for ...». Han takker for at vi kan ha det fint

sammen, ha det gøy, og han ber for visse personer og saker. Barna er stille, høytidelige og deltar aktivt i Fadervår og Velsignelsen.

Programinnslagene i kirkerommet har vekslet med aktiviteter i forsamlingshuset. Kjellerlokalet der har to naturlige oppholdssteder fordi det er formet som en L, med sofakrok og TV i den korte armen, større gulvplass i den lange. Her er lette stoler som kan flyttes og det kan lages til langbord. Under velkomstøktene sitter alle i en stor ring, mens langbordet er satt opp litt forskjellig for festmåltidet og for frokosten søndag morgen. I forsamlingshuset er måltidene noe av det viktigste. Man har startet litt uformelt med pølser rett etter velkomsten, mens langbordet seinere på kvelden er pyntet til fest med pizza og dessert. Mellom de to verkstedsøktene i kirka er det fruktpause og innøving av Lys våken-sangen og -dansen. For den siste aktiviteten flytter barna inn i sofakroken og ser først én YouTube-film der sang og dans framføres av ei gruppe barn/ungdommer omtrent på deres egen alder, deretter ser de enda en YouTube-film hvor to sørlandsjenter demonstrerer hvordan dansen skal framføres. Barna går villig med på innøvingen. Jentene danner par, det samme gjør guttene. Siden begge kjønn er i oddetall, danner til sist en gutt og en jente et par. Det virker som om de er gode kamerater. Denne delen av programmet foregår med latter og spillopper.

Kjellerlokalet er også stedet for underholdning. Barna står i kø for å underholde og filmer hverandre med mobil. De har pyntet seg med girlanderne, én har fått tak i svært mange av de lilla plaststjernene og klistret dem i ansiktet. To av de unge lederne instruerer i en morsom og populær dans, en slags hoppedansing med mye morsom armbruk. En mor (frivillig i voksegruppa) bemerker hvor populær denne dansen er blitt og hvor stor kontrasten er til ulike seksualiserte danser. Hun setter pris på dette alternativet, sier hun. Mens underholdningen pågår, rigger andre i voksegruppa til for filmvisning. Filmen er «Narnia 3» etter bok av C. S. Lewis. Barna er oppslukt fra starten og får påfyll av popcorn fra en mor og de unge medarbeiderne. De unge rydder girlandere og appelsinkrell fra dansegulvet.

Enda ei økt før barna kryper i soveposene står i nyttårsfeiringens tegn, men overgangen fra tidebønnsekvensen er ikke så brå. Barna får leke stille i kirkerommet mens det nærmer seg midnatt. Da er det på med yttertøy utenpå pysjamasen, og uterommet (kirke-trappa og kirkegården med gress mellom gravene rundt kirkehuset) blir stedet for nyttårshilsener, skåling i fruktsjampanje og løping med stjernesudd. (Kirken har ikke toalett, det finnes i et lite bygg ca. 30 meter unna). Mørket, kulda og stedet bidrar til en halvtimes hektisk spenning før den siste innekosen med godteri og lommelykt i soveposene.

Gudstjenesten på søndagen

Kirkerommet er tre fjerdedels fullt når 11-åringene kommer inn i prosesjon og leverer fra seg blomster, lys, prosesjonskors osv. som de har båret fram til presten i kordelen. Barnas oppgaver i gudstjenesten for øvrig er å tenne første adventslys, dramatisere fortellingen om Samuel og presten Eli i tempelet (som innleder prestens preken), lese opp bønner og framføre Lys våken-sangen og -dansen. Dramatiseringen – som innebærer at Samuel på sin vei til og fra sovestedet til Eli må springe bak altertavla – kaller på smilet hos kirkefolket. Lys våken-dansen får spontan applaus. Bønneopplesingen foregår med høytidelig verdighet. De fem barna klarer altså fint å skjelve mellom øving og framføring. Ellers sitter barna lengst fremme på den ene sida av midtgangen. Her sitter også trosopplæreren og fjernstyrer PowerPoint-bilder på veggen til venstre for korpartiet slik at alle kan

følge med på tekster og liturgi. På den andre sida av midtgangen sitter to dåpsfamilier fremst i benkene.

Soknepresten binder de ulike delene av gudstjenesten sammen med et ledig språk. Han startet sin uhøytidelige, men samtidig «seriøse» preken med å rose læringsmåten til barna: de hadde gjort, hørt og sett, og «da sitter det». Temaet i prekenen dreier seg om å være lydhør, vi kan høre noe bli sagt, men likevel ikke få med oss meningen. Prestens budskap er at «vi trenger å ha ørene åpne». Han holder på tilhørernes oppmerksomhet blant annet ved å vende seg mot Lys våken-deltakerne og ved å trekke inn folk i dåpsfølget. Han snakker om det å ha en stille stund og viser til «boka der Gud taler til oss». Der kan vi finne ut hva Gud sier og tenker om våre liv i hverdagen. Gud taler til oss først og fremst gjennom Bibelen, fortsetter han, men også gjennom tankene våre. Han roser igjen 11-åringene og forteller at ordene er «til liv» for dem. Han avslutter med å fortelle hvordan han leser Bibelens ord og først lar dem tale til ham selv før han formidler dem videre til andre.

Dåpsgudstjenesten har en stamme av tradisjonell liturgi der Lys våken-arrangementets ulike innslag er vevd inn. Sangvalget er barnevennlig, men ikke på bekostning av høytidelighet. Under en av salmene, som trolig er ukjent for de fleste 11-åringene, begynner noen av dem å synge med på de siste versene. Før framføringen av Lys våken-sangen og dansen går trosopplæreren fram til leseplassen og forteller hvor stille det var under tidebønnen kvelden før: «Det var en fin opplevelse.» Videre gir han forsamlingen innsyn i hva barna har gjort. Han kaller fram alle de unge og voksne som har bidratt til gjennomføringen, og de får et kubbelys til takk. Presten takker trosopplæreren for hans innsats. Slik styrkes båndene mellom kirkelig tilsatte, frivillige og resten av menigheten.

Foreldrene til 11-åringene møtte godt fram, men de var ikke representert med innslag i gudstjenesten utenom framkallingen av de som hadde bidratt under arrangementet. Derimot hadde en lærer (med jobb på skolen til elleve av Lys våken-deltakerne) fått en gudstjenestelig oppgave. Helt i starten av gudstjenesten, før prosesjonen, ønsket hun velkommen til «en festgudstjeneste», hilste særlig til dåpsfolket, og kom med noen kunngjøringer, blant annet om uformell kirkekaffe bakerst i kirkerommet rett etter gudstjenesten. Hun skrøt av 11-åringene og bidro til å skape en alvors- og høytidsstemning: «Før prosesjonen skal vi be litt i stillhet.» Denne læreren, viste det seg, var aktiv i trosopplæringen. Ved at hun var synlig i gudstjenesten ble det trukket sammenbindende linjer mellom ulike funksjoner og sektorer i lokalsamfunnet. Dersom dette har vært et bevisst valg fra de ansatte i menigheten, har det trolig bidratt til at søndagsgudstjenesten har fungert etter planen.

Kontakten med foreldre

Trosopplæreren utnyttet moderne teknologi for å få kontakt med 11-åringenes foreldre / foresatte. Han lyktes med å få tilstrekkelig mange til å stille opp for å kunne gjennomføre Lys våken-tiltaket. Under gudstjenesten var foreldrene en del av de frammøtte. Noen av 11-åringene ba foreldre om penger for å kunne gi til «Blå Kors» som dagens kollekt gikk til. En av de livligste guttene i Lys våken-gjengen gikk sammen med moren rundt alteret med sin pengegave. En mor reiste seg i benkeraden og tok 11-åringenes sang og dans opp på mobiltelefonen. Ei mindre gruppe foreldre ble takket under gudstjenesten for innsatsen. Lys våken-arrangementet ble avsluttet med kirkekaffe umiddelbart etter gudstjenesten. Dermed er det mulig at noen foreldre kombinerte kirkegang med henting av barna og deres bagasje. Det er også mulig at et par foreldre (eller andre frivillige) bidro til kirkekaffe og sjokoladecake. Ikke alle 11-åringsfamiliene stoppet igjen her, noe som delvis kan skyldes trengsel i kirkens utgangsparti og våpenhus. Noen foreldre fikk likevel gitt uttrykk for synspunkter på Lys

våken-tiltaket. En mor fortalte at hun ikke pleide å gå på «vanlige gudstjenester», så hun hadde ikke sammenligningsgrunnlag for denne gudstjenesten. Men hun stilte seg positiv til det uformelle preget og hele gjennomføringen av tiltaket. Barna hennes var døpt i denne kirka, og hun tenkte at de vil «velge denne kirka» i framtida også. Hun var positiv til det hun mente trosopplæringen bidro til, nemlig at barna skulle føle seg hjemme og kjenne seg igjen i kirka.

En annen kirkegjenger (som ikke var forelder til en 11-åring) mente det var helt på sin plass at Lys våken-aktiviteten var i fokus under gudstjenesten. Det var på samme måte som når 4-åringene er i fokus under utdeling av fireårsboka. Han mente det var en god balanse mellom dåpen og resten av gudstjenesten. Han var positiv til gudstjenesteutviklingen som trosopplæringsreformen har gått hånd i hånd med. Det viste seg at en annen kirkegjenger hadde vært frivillig medarbeider under trosopplæringstiltaket «Ferieaktiviteter» som forskerne observerte halvannet år tidligere. Hun mente hun var «for involvert» til å uttale seg, noe som her tolkes som en positiv holdning. Helhetsinntrykket fra Lys våken-arrangementet med dåpsgudstjeneste er at Skogen menighet (og de to andre menighetene i trosopplæringsenheten) er godt i gang med integreringen av eldre og nyere trosopplæringsaktiviteter.

Drøfting og oppsummering

Sammenliknet med de øvrige case-menighetene fremstår Skogens Lys våken-tiltak med den klareste profilen av kirkelig nyttårsfest for barn som setter pris på moro og samvær – i for noen trygge og for andre uvante omgivelser. Under forskernes feltarbeid ved Skogen menighet halvannet år tidligere ble det lagt merke til en ganske klar skjelning i trosopplæringsopplegget mellom det liturgiske, sakrale kirkerommet og det hverdagslige, uformelle uterommet (og et annet lite lokale). Denne skjelningen ble også registrert under Lys våken-feltarbeidet, men ikke så klart. For det første sto hele Lys våken-arrangementet i festlighetens tegn. Til en viss grad var vanlig nyttårsfestivitas modellen for denne feiringen av kirkens nyttår, noe som preget tempo og ressursbruk (tid og personer). En liten (moralisk) innsats ble gjort mht. ressursparing: Navnelapper på vanlige plastglass under festmåltidet betydde at de kunne brukes til frokost neste dag. Og god-natt-novellen inneholdt en klar religiøs moralformidling. Men hovedbudskapet som ble formidlet gjennom det totale programmet på lørdagens ettermiddag og kveld var glede og takknemmelighet over vennskap og fest. Både stasjonsløypa i kirkerommet og øvingen på gudstjenesten, ikke minst budskapet som kom fram gjennom opplesningen av bønnene, vitnet om første trosartikkel og skapelsesteologi.

Programmet på lørdag fungerte helt etter planen. Vekslingen mellom de ulike «rommene» hørte sammen med de unge ledernes oppgavefordeling, noen hadde lederansvar mens andre samtidig (og sammen med en far og/eller mor) hadde ryddeansvar i «brukt rom». Trosopplæreren kunne instruere medhjelperne i hvordan de praktisk skulle gjennomføre neste programpost mens barna var i aksjon eller ble underholdt, dvs. at tidsbruken var effektiv. Her var ingen uforutsette hendelser utenom at et barn som var påmeldt, uteble etter å ha gitt beskjed, viste det seg. Det var ingen deltakere med tilrettelegging på grunn av særskilte behov. De kjappe overgangene gjorde trolig sitt til at ingen viste tegn til uro. Små tegn til kjedsomhet (mobilspill) kom riktignok et par ganger. Barna fungerte som en sammensveiset gjeng fordi de kjente hverandre fra før. Riktignok hang to og to gutter og to eller tre jenter oftest sammen, men uten at dette så ut til å spille noen rolle for det større samholdet. Den livligste gutten skrøt under frokosten av at han hadde sovet blant jentene, uten at det ble gjort noe nummer av dette blant de tilstedeværende. Trosopplæreren valgte barn for

ulike oppgaver på en måte som ble godtatt uten innvendinger. Han og presten kommuniserte godt med barna blant annet gjennom fleip og humor. Ingen av barna oppførte seg slik at de ødela for hverandre eller for helheten i arrangementet. De livligste kunne klatre fra kirkebenk til kirkebenk, og en ble raskt og uhøytidelig kommandert ned fra en vindusnisje i kirkerommet. Hovedinntrykket var at barna hadde det moro. Noe av det gøyeste, sa et par stykker, var da to av de unge jentene førte an i en «uerotisk» hoppedans. Andre kunne fortelle at de hadde likt Narnia-filmen best.

Hva som fungerte best på lørdagen kommer trolig an på øynene som ser. Med tanke på at man forberedte en gudstjeneste, dvs. øvelsesmomentet i programmet, fungerte både øvingen på dramaet og bønneopplesningen godt, til tross for fnising og et markeringsbehov. Innøvingen av Lys våken-sangen og dansen gikk som smurt. Filmen fengslet de som ikke hadde sett den før, mens de som hadde det, «hoppet av» og gjorde andre ting. Den religiøst moraliserende god-natt-fortellingen, som trolig både skulle formidle et budskap og knytte an til kirkehusets spenningsaspekt, var grei nok, men både form og innhold var trolig lite fengende for 11-åringene. Overflod av frukt førte til at noen av guttene «lekte med maten», men dette, i likhet med det at barna ikke ble trukket inn i ryddingen, hører kanskje med til samtidskulturens «normale» forhold mellom barn og voksne.

Gudstjenesten fungerte godt som del av helheten i Lys våken-tiltaket. Den dannet avslutningen som 11-åringene og voksegruppa hadde jobbet fram mot. Underveis var stemningen god og barna hadde det spennende og moro sammen. Voksegruppa inkludert de unge jobbet effektivt og godt ut fra det som trolig er menighetens konsept for dette breddetiltaket i trosopplæringen. På gudstjenesten ble ulike deler av trosopplæringen knyttet sammen: Dåp, kontakt med dåpsfamiliene, Lys våken-deltakerne og deres foreldre og pårørende, samt de fire tidligere konfirmantene som gikk inn i oppgaver under trosopplæringens ledertreningstiltak. Den unge volontøren, som trosopplæreren hadde trukket inn, gjorde en fin innsats sammen med de unge jentene.

Sett i forhold til forskernes tidligere karakteristikk av menigheten (jf. skillet mellom det uformelt hverdagslige og det høytidelig liturgiske), vitner Lys våken-arrangementet om større integrering mellom det hverdagslig samtidskulturelle – som i breddetiltaket på lørdagskvelden i høy grad har skjedd på barnas premisser – og den litt trauste og tradisjonelle, men også kommunikasjonsmessig lettfattelige søndagsgudstjenesten. Lys våken-invitasjonens løfte om spenning og fest er blitt oppfylt for den sammensveiste gjengen av 11-åringer, samtidig som de kirkelig tilsatte og de frivillige i voksegruppa – på en lokalsamfunnsintegrerende måte – har fått vist fram denne aktiviteten på en dåpsgudstjeneste. En av fedrene har også fungert som bindeledd mellom menighetens trosopplæringstiltak og den barne- og ungdomsvirksomheten (jf. forsamlingslokalet til en frivillig kristen organisasjon) som ikke inngår i timeregningen i den lokale trosopplæringsplanen.

Andre breddetiltak

Foruten dåp med babysang og dåpshilsen, og konfirmasjon hvor leir er en viktig del, har Skogen menighet 4-årsbok («Torsdag for 4-åringer med skattejakt og utdeling av bok i gudstjenesten»), 6-årsbok (utdeling i gudstjenesten), Tårnagenthelg for 8-åringer, Lys våken og ulike typer ledertrening (ungdomsgudstjeneste for 16-åringer og keltisk messe for 17-åringer) for post-konfirmanter. Dette fremgår av en fargerik og attraktiv folder («Dette skjer for barn og unge i [navnene på de tre menighetene] som ligger godt synlig i Skogen kirkes våpenhus. Trosopplæringsreformens logo med teksten «Størst av alt. Barn og unge i Den norske kirke» er klart markert på folderen. Her finnes også andre tiltak med klar breddeprofil (konsert med kjent artist for 7-åringer og ferieaktiviteter i første

sommerferieuke med opplevelser i kirkerommet og i naturen – for 9-10-åringer). Flere av deltakerne på Lys våken hadde vært med på kirkens breddetiltak de to-tre tidligere årene.

Skattejakt utenfor kirken. Foto: Nils Herman Hornnæss.

5.6 CASE 5: DALEN

Kjennetegn ved menigheten

Dalen menighet er en forstadsmenighet med et stort og variert tilbud innenfor trosopplæring. Menigheten består av fire kirker, som befinner seg i spennet mellom tradisjonelle øysamfunn på den ene siden og postmoderne urbane samfunn på den andre siden. I staben i Dalen menighet er det 4 prester, 2 kateketer, 1 menighetspedagog (dramapedagog), 1 diakon, 1 babysang-ansvarlig, 2 kantorer, 2 kirketjenere og 1 menighetssekretær. Av disse er det en kateket som er hovedansvarlig for arbeidet med implementeringen av trosopplæringsreformen. Mange av de andre ansatte er også involvert i arbeidet, og en av stillingene er finansiert av midler fra reformen.

Menighetens hovedmål for trosopplæring, slik vi finner den i menighetens lokale plan, sier at alle døpte mellom 0 og 18 år skal «bli kjent med sentrale bibelfortellinger og den kristne tradisjonen, og få tilhørighet i den lokale kirken.» Videre skal trosopplæringen medvirke til at de døpte barna og ungdommene kan oppleve livsmestring, forankres i en kristen livstolkning og få gode opplevelser av menighetens fellesskap.

Organisering av tiltaket

Det var med en ganske stor ledergruppe på Lys våken i Dalen i 2012. 13 medarbeidere var i 12-årsgruppen (altså så vidt eldre enn aldersgruppen for Lys våken). 10 medarbeidere tilhørte gruppen 13-16-åringer. Det var med seks voksne, av dem to som var på jobb hele arrangementet. Her var det fire ansatte og to frivillige. I spissen for menighetens ansatte stod soknepresten og to menighetspedagoger. Det var 14 foreldre som hadde meldt seg til oppgaver underveis, som å

servere, gå nattevakter og ellers hjelpe til med det som skjedde. 12-åringene som deltok som medarbeidere dette året hadde vært med på Lys våken året før, noen av dem hadde også tatt minilederkurs (MILK) via KFUK-KFUM. Årsaken til at ledergruppen er såpass stor, er at det forenkler i følge Kateket 2 i Dalen mulighetene til å bli kjent med barna, fordi det er andre som tar seg av de praktiske og programmessige oppgavene. Hun ser på Lys våken som en fin treningsarena for de unge medarbeiderne, der de kan få erfaring og veiledning. Samtidig vil ikke alle være kvalifisert til å gjøre alle oppgaver. Noen av de eldre lederne hadde også ansvar for de yngre medarbeiderne. Dersom opplegget er godt planlagt og følges opp på en god måte, mener hun at de unge medarbeiderne fungerer bedre.

Foreldrenes rolle handler ikke bare om de praktiske oppgavene, men gir også en mulighet til å være sammen med barna i det som skjer, og delta og observere. Likevel mener menigheten at det ligger mye potensial i arbeidet innenfor denne gruppen, og de anser slik sett ikke dette som den høyeste grad av involvering av foreldrene. Her handler det like mye om å spørre foreldrene i god nok tid og bruke ressursene som ligger i foreldregruppa på riktig måte.

Kateket 2 sier at det er fornuftig å bruke ressurser slik som lederutdannede ungdommer med erfaring fra MILK i arbeidet: «Når vi skal hente ressurser, altså når vi skal ha et eller annet arrangement som vi trenger noen til, så er det veldig nærliggende å ringe disse ungdommene som er i KFUK-KFUM og i Ten Sing fordi, ja vi kjenner dem og de synes det er kjekt å stille opp, i den grad de har tid.» Lederne hadde en kort ledersamling før arrangementet begynte.

Første gang Lys våken ble arrangert i Dalen menighet, var det 94 barn som var med. Dette var langt over hva menigheten hadde kapasitet til å ta i mot. Siden det har det vært satt et tak på 50 barn, og det skal ikke informeres så mye før dette nivået er nådd. Dalen menighet er den største menigheten i sin region etter folketall, men mens rapporten ble skrevet åpnet en ny kirke innenfor soknets grenser. Det betyr at en kan se for seg å utvide kapasiteten og kanskje arrangere to Lys våken-samlinger per år.

Mål for Lys våken i Dalen menighet er formulert slik:

- Gi elleveåringene eierforhold til kirka, den er MIN.
- La barna få oppleve trygghet og fellesskap i kirken.
- Lære bønner «Vår Far».
- Feire kirkens nyttår (advents natt).
- Bli kjent med fortellingene knyttet til gudstjenesten.
- Bli kjent med gudstjenesten, kirkeåret (advent) og nattverdsfeiringen.

Kommunikasjon og materiale

I forbindelse med Lys våken sendte Dalen menighet ut brev til alle døpte og tilhørende i Den norske kirke. Brevet ble sendt ut en uke i forveien av tiltaket. 11-åringene kunne melde seg på ved å sende e-post til menighetskontoret. Når en hadde mottatt svar på påmelding, ble det bedt om at barna måtte melde seg på en verkstedgruppe. Ettersom Lys våken er en populær aktivitet i Dalen menighet, var det ikke nødvendig å annonsere tiltaket i aviser eller andre medier. Facebook ble derimot brukt som informasjonskanal overfor påmeldte og for nye interesserte. I tillegg ble informasjonen som ble sendt ut til barna og deres foreldre også lagt inn på menighetens nettsider.

Brevet som gikk ut til foresatte forklarer hva Lys Våken er, både fra teologisk og pedagogisk side (Lys våken som del av trosopplæringsreformen): «Lys våken handler ikke om å være våken hele natten, men om å være lys våkne for det som skjer rundt oss – lys våken for verden, hverandre, for Gud og oss selv.» Dette er i tråd med det Kirkerådet skriver i sitt kommunikasjonsmaterieell om Lys våken. Så er det et eget avsnitt med informasjon om ledere. Programmet beskrives deretter i korte trekk. Det er også et eget avsnitt i brevet om foreldremedvirkning og hva slags oppgaver det trengtes hjelp til. Oppfølging og tilrettelegging i forhold til helgen og arrangementet er et eget punkt. Brevet avsluttes med informasjon om påmeldingen til Lys våken, hvem som er kontaktperson og med en påmeldingsslipp. På baksiden av arket oppgis det med mindre skrift i kursiv at Den norske kirkes medlemsregister har vært benyttet for å få informasjon om alderskullet, og hvor man kan finne mer informasjon om dette på kirkens egne nettsider. Dette gjøres fordi ikke alle tilhørende kjenner til hvorfor de får brev (tilhørende er de som ennå ikke er døpte, men som har minst en forelder som er medlem av Den norske kirke). I tillegg til de døpte og tilhørende, var det noen i området som ikke hadde fått brevet og som likevel meldte på barna sine. For noens tilfelle kan det også være at de ved en feil ikke står i medlemsregisteret, og dermed heller ikke får brev.

Brevet til 11-åringene er enklere formulert. Arrangementets logo og tid og sted er tydelig markert øverst på arket. Programmet beskrives kort. Det sies at det er advent snart, og at Lys våken vil bli arrangert over hele Norge. «Vi skal leke, bli kjent, spise pizza, ha grupper, synge, gå nattejakt og overnatte i kirken.» Til slutt bes barna om å få hjelp av en voksen til å melde seg på. Til tross for at en i dette brevet bruker ord som «kirken» og «advent», sies det lite om Gud eller om hvilken religiøs ramme dette arrangementet står i.

Til tross for utsending av brev og bruk av Facebook, kan det virke som om det er andre kanaler som er like viktige for informasjonsspredning. Kateket 2 i Dalen sier at en effektiv kommunikasjonsform er når barn snakker sammen seg i mellom om tiltakene: «Unger opp i en viss alder, når de begynner å snakke med hverandre, så er det vel så viktig som at foreldrene snakker med hverandre. Altså, når ungene vet at naboenta skal være med på dette arrangementet, så vil de være med også.»

Deltakergruppa

Barnegruppa på Lys våken i 2012 bestod av 16 gutter og 36 jenter, det vil si noen få personer ut over den satte begrensningen på 50 påmeldte. Innenfor grensene til menigheten ligger det mange barneskoler, så rekrutteringspotensialet er stort. På alderskullet i menigheten er det totalt 244 døpte, av dem 108 jenter og 136 gutter.

I og med at det er bygget en ny kirke i menigheten, vil kapasiteten til Lys våken øke. Dalen kirke vil i 2013 ikke bli brukt til Lys våken, men menigheten vil se an hvor stor pågang de vil få på påmeldinger. Dersom dette vil bli mye mer enn 100 barn ved årets Lys våken, vil de vurdere å bruke begge kirkene. Per i dag fordeler også menighetens barn omtrent likt på de to kirkene ut fra geografisk plassering, med en marginalt større andel tilhørende til Dalen kirke.

Inkludering og tilrettelegging er et eget punkt i den sentrale trosopplæringsplanen «Gud gir vi deler». Tilrettelegging knyttes særlig i denne sammenheng til begreper som «universell utforming» (tilrettelegging av fysiske forhold) og «individuell tilrettelegging» (tilpasning). Poenget med en tilrettelagt trosopplæring er å gi alle barn og unge reelle og like muligheter til deltakelse i menighetenes trosopplæring. Dalen menighet har formulert følgende målsetning for inkludering og

tilrettelegging i sin lokale trosopplæringsplan: «Barn som har behov for særlig tilrettelegging skal møtes på en seriøs og inkluderende måte. Her er det viktig å tydeliggjøre dette gjennom informasjonen som gis. Fysiske hinder eller psykiske forhold skal ikke forhindre at barnet kan delta. Mange samlinger vil i utgangspunktet være tilgjengelig for alle, med enkelte tilretteleggingstiltak. Samtidig innser vi at noen alltid vil trenge alternativer. Vi ønsker å gjøre det meste tilgjengelig og gjennomførbart, og vil kommunisere vår vilje til å få dette til, enten på den ene eller andre måten.»

Når vi ser på Lys våken i Dalen menighet i 2012, var det ingen av deltakerne som hadde fysiske funksjonshemninger. Noen av deltakerne hadde atferdsproblemer, og én av deltakerne hadde problemer med ryggen. I følge en av kateketene i Dalen, vet de om barn innenfor aldersgruppen til Lys våken som har funksjonshemninger og som kunne tenkes å delta. De har ikke tatt kontakt med menigheten, og har derfor ikke blitt fulgt opp videre utover den generelle informasjonen som døpte og tilhørende får. Menigheten er helt avhengig av informasjon om behovet for tilpasning og tilrettelegging dersom det skal forventes at de skal gå inn i det. Kapasiteten er ikke bestandig god nok til å håndtere barn med funksjonshemninger. Til tider får de påmeldt barn til ulike tiltak som burde ha hatt med seg støttekontakt. De skriver i den lokale trosopplæringsplanen: «Vår kompetanse innenfor området tilrettelegging er noen ganger begrenset, derfor vil vi gjerne være aktivt i kontakt med aktuelle foreninger og fagmiljøer som kan bidra med kunnskap, råd og tips. Vi vil søke å oppgradere oss i staben med tanke på vår kompetanse (kurs, litteratur, erfaringsutveksling). Vi ønsker også å foreta en kartlegging av kompetanse på området blant andre mennesker i menigheten.»

Det finnes et flyktningmottak innenfor grensen til menigheten. Til tross for dette har menigheten ingen spesiell strategi overfor innvandreregrupper. Det er også et stort samisk miljø i byen som Dalen menighet ligger i, men heller ikke disse er det gjort en spesiell innsats for å nå, bortsett fra at menigheten deltar på Samefolkets dag i byen.

Opplegg for arrangementet

Arrangementet startet klokken 18 på lørdag med registrering, betaling og inndeling i grupper etter farger. Barna ble så samlet i grupper, for å bli litt bedre kjent med hverandre og for å få litt mer informasjon om hva som skulle skje. Det var også en kort åpningssamling med avspilling av Lys våken-sangen, presentasjon av ledere og deltakere og litt informasjon. En del av kvelden gikk så med til kreativt gudstjenestearbeid. Som nevnt ble 11-åringene bedt om å sende inn ønsker om hvilken gruppe de ønsket å være med i, i forkant av Lys våken-helgen. Barna kunne her velge mellom: Dans, tekstpresentasjon/drama, ministrant (medliturg), kunst og håndverk og forsangergruppe. Gruppene var hovedsakelig fordelt rundt i kirkerommet, i menighetshuset og i krematoriet.

Etter gudstjenesteverkstedet spiste alle pizzaer, fordelt på de stedene de allerede var i arbeidsgruppene. Det var tilrettelagt med glutenfri pizza for de av barna som hadde meldt inn matallergier. Etter måltidet var det tid for nattejakt. Barna fulgte sin fargegruppe rundt til forskjellige poster i kirkerommet. I hver av de fem gruppene var det åtte-ni elleveåringer. Nattejakten var organisert som stasjonsundervisning, med fem poster. Det ble satt av cirka en time til hele nattejakten, altså 12 minutter per post. Gruppene startet på en forhåndsbestemt post, og gikk videre til neste post på lista. En post var ved døpefonten. Her lærte gruppa mer om dåpen, om vannets og korsets betydning. Det ble også tent lys i lysgloben for hver enkelt 11-åring. Neste post var ved alteret. Her fortalte soknepresten om nattverden. Barna fikk smake på brød og vin. Tredje post

handlet om kirkeåret. Her var det fokus på kirkeårets farger, på advent som ventetid sammenholdt med faste, om eselets rolle i både julefortellingen og påskefortellingen. Deretter var det en post om korset og Herrens bønn. Posten var i våpenhuset, der det ble snakket en del om hva slags «våpen» vi kan legge av oss i dette rommet i vår tid, for eksempel mobiltelefon. Korsets betydning ble også tatt opp på denne posten. Den siste posten dreiet seg rundt «størst av alt er kjærligheten». Her laget deltakerne hjerter av perler. I følge observasjoner var det litt dårlig flyt mellom postene.

Etter nattejakten var det pause fram til omtrent midnatt. Denne tiden kunne 11-åringene bruke til å gjøre klart et sted å sove. Dette skjedde altså i kirkerommet. Etter midnatt gikk alle ut, og det var fakkeltog mens klokkene ringte for å markere overgangen til et nytt år. Så la alle seg til å sove inne i kirken. Søndag morgen var det frokost, rydding og øvelse før gudstjenesten. Dette kommer vi nærmere tilbake til senere.

Arrangementet forløp uten mye uro eller konflikter. Ungene var ikke fokusert, men rolige når de ble bedt om det. Hovedansvarlig for Lys våken, den ene kateketen, opplevde at minilederne ikke fungerte helt som de skulle. Hun mener det burde ha vært gitt tydeligere beskjeder om hva slags oppgaver disse skulle ha, og hvordan lederne skulle respondere overfor deltakerne.

Når det gjelder gruppene på lørdag kveld, var det kateketens oppfatning at gruppa som fokuserte på tekster, var litt for opptatt av Det gamle testamentet. Dansegruppa var ment å skulle ha en fremtredende rolle forrest i prosesjonen på gudstjenesten, men dansen ble oppfattet som tynn og halvhjertet. Kunst og håndverksgruppa skulle lage bilder som kunne henges opp, men de ble for små og ble derfor ikke hengt opp på veggen.

Gudstjenesten på søndagen

Gudstjenesten søndag bar preg av at barna var ganske aktivt med. De var med på å bære kors foran prosesjonen, som medliturg, gjennom dansegruppe og sang. Noen bar også ting som skulle stå på alteret. Selv om det var en del foreldre til stede i gudstjenesten, hadde de ikke noen spesiell rolle i gudstjenesten. Noen av dem deltok i nattverden. Denne søndagen var det introduksjon av ny liturgi i menigheten, og det kan ha bidratt til lav deltakelse eller involvering.

Opgavene som barna fikk under gudstjenesten, ble gjennomført på en ganske uselvstendig måte. Det kan skyldes at barna har lite kunnskap om kristendommen eller eventuelt hvordan en gudstjeneste gjennomføres. Det kan kanskje også skyldes at de hadde kort tid til å øve på det de skulle gjøre. Gudstjenesteverkstedet ble holdt kvelden før gudstjenesten, og de hadde dermed under et halvt døgn på å forberede seg.

Kontakt med foreldre

Den lokale trosopplæringsplanen i Dalen menighet sier følgende om hva slags rolle foreldre har i trosopplæringsarbeidet: «Alle samlinger og arrangementer har deler som foreldre og søsken er invitert, for eksempel på gudstjenester, framvisninger og presentasjoner, kirkekaffe med mer. I en god del av tiltakene er foreldremedvirkning viktig. Ikke bare er det nyttig medarbeiderskap, men det er også viktig å gi foreldre innsikt i det som skjer, og mulighet til aktiv deltakelse. Møtene med foreldrene gir oss mulighet til samtale med foreldrene, og å få/gi informasjon. Her kan mye fanges opp av de ansvarlige for samlingene, forutsatt at det er tid og nok folk til å være tilgjengelig for prat.

At foreldre og søsken er meddeltakere i samlinger, bidrar til at barn og voksen har en felles opplevelse av å dele senere.»

En av prestene i Dalen menighet sier at det er en utfordring å rekruttere foreldre til tiltakene : «Det er helt sikkert at vi ikke er flinke nok på det, altså både det å tørre å spørre folk og måten å spørre på, måten å gi de oppgaver og opplæring på, men det handler også litt om overskudd og hvor mye tid du har til å gå inn i veiledning og sånn (Dalen prest 2).» Hvis vi ser på informasjonen som foreldrene fikk om Lys våken, spurte de der etter tre sett med nattevakter av to personer hver, i tillegg til at de ønsket to til tre personer til å servere ved hvert av de to måltidene. I utgangspunktet ønsket en altså å involvere ti til tolv foreldre. Det er et forholdsvis ambisiøst antall hvis det er kort frist og en tenker seg at det å rekruttere foreldre er utfordrende.

Drøfting og oppsummering

Det er ganske påfallende at i brevet som går ut til barna med invitasjon til Lys våken, er den eneste forbindelsen til kristendom ordene «kirke» og «advent». Dersom dette opplegget skal kommunisere bredt, bør det også si noe om hva advent er. Det er også et savn i teksten at det ikke står noe om Gud eller om hvilken religiøs sammenheng barna kalles inn til. Slik vi ser av gjennomgangen av opplegget, er pizzaen og leken ikke noe særlig mer tidkrevende enn undervisning og informasjon om kristendom, selv om de sistnevnte vektlegges mer i arrangementet og er selve bærebjelken for det som skjer. I informasjonen foreldrene får er Lys våken forklart med en setning som forteller mye mer om tankegangen bak arrangementet, altså å bidra til å se Gud, hverandre, verden og oss selv i en helhetlig kontekst. Likevel er det nok ingen tvil om at informasjonen til barna kan trigge deltakelse, og menigheten presiserte også at arrangementet solgte seg selv gjennom barnas anbefalinger til hverandre.

Et annet interessant trekk ved Dalen menighets gjennomføring av Lys våken, er foreldrenes tilstedeværelse og rolle gjennom hele opplegget. Det er i og for seg naturlig at foreldrene får det mest detaljerte informasjonsbrevet, da det er de som må ta valg om hva barna deres skal delta på. Samtidig ser en at Lys våken er et arrangement som foreldrene er med på å prege ganske mye, gjennom servering og nattevakter og mulighet til å være der sammen med barna gjennom opplegget. Dette er det minst to sider ved: Det er positivt på den måten at menigheten har mulighet til å bli bedre kjent med foreldrene (slik Dalen også selv beskriver), bli kjent med deres måte å oppdra barnet på og ikke minst deres tro. Foreldrene har også mer mulighet til kontroll og kan stille opp hvis det er slik at barnet sliter med sykdom eller har spesielle utfordringer. På den andre siden kan så aktiv foreldredeltakelse være en utfordring, da dette er en opplæringssituasjon, der barna må ha mulighet til å ta egne standpunkt.

Andre breddetiltak

En av prestene i Dalen sier følgende om tilbudet for fireåringer og seksåringer: «Fireårsbok har vært i en «mannsalder» minst, og så har vi utviklet den litt. Og gjort det på ulike måter. Og det samme med seksårsbok, det hadde de i [Dalen] før jeg kom men da hadde de veldig liten oppslutning. Da hadde de hatt en egen dag, og så skulle de komme... Med en gang vi hadde det i forkant av gudstjenesten, så kommer de. Og så har vi funnet ut at disse punktuelle [happenings] da kommer folk. Altså, det klarer en familie å råde over. Men for mange slike ukentlige aktiviteter, det er vanskeligere (Dalen prest 2).»

Dalen menighet har gått sammen med andre menigheter i området og en kristen organisasjon for å lage en slags «happening» for ungdom i konfirmasjonsalder og over. Dette går i Dalens trosopplæringsplan innunder «tidsavgrensede tiltak». Dette tiltaket preges av turneringer, musikk, konkurranser, danseseminar, og er mindre kristendomsfokuset (slik det kommer fram i programmet i hvert fall). I tillegg har Dalen menighet småbarnsang, speidergruppe, Ten Sing, Tårnagenthelg, samlinger for 1-åringer, 2-,4-, 6-, 9- og 11-åringer, og lederkurs for ungdommer før og etter konfirmasjonsalder.

5.7 CASE 6: ÅSEN

Kjennetegn ved menigheten

Åsen menighet ligger i en mindre bygdekommune der det er to kirker og to kapell. I tillegg er det et par andre gudstjenestesteder som brukes sjeldnere. Kommunen er rik på variasjon i natur, fra kystlandskap i den ene enden til høyfjell i den andre. Kommunen betegner seg selv som en kulturkommune. Til tross for kommunens størrelse er det også et internasjonalt tilsnitt over stedet, blant annet med en internasjonal skole. Menigheten har et musikalsk miljø som bidrar mye inn mot gudstjenester, særlig de som er rettet inn mot trosopplæringstiltak. I denne sammenheng er Åsen en interessant menighet å se nærmere på, fordi de har valgt andre tiltak i aldersklassen hvor Lys våken over hele landet er breddetiltak. Menigheten har også valgt en annen løsning for Tårnagenthelgen som også er et nasjonalt breddetiltak. Dette tiltaket har imidlertid nærmet seg tårnagenttiltaket noe, men har større fokus på selve gudstjenesten enn Tårnagentene, som først og fremst handler om kirkebygget. Tårnagenthelg blir her bare kort nevnt i forbindelse med begrunnelsen av hvorfor menigheten har valgt andre løsninger. Siden det er Lys våken som er hovedfokuset i denne rapporten om breddetiltak, vil vi gi mindre omtale til Åsen menighet her og bare beskrive deres alternative tiltak for Lys våken kort og hvordan menigheten begrunner dette valget. Vi følger derfor ikke samme mal som ved de andre casemenighetene.

Mål for trosopplæringen

- Hjelp barn og unge til å bli trygge i troen sin, gjennom bibelfortellinger og bønn.
- Gi barn og unge gode opplevelser med gudstjenestefeiring gjennom sang med bevegelser, lede liturgi, drama, teologisk refleksjon og nattverdfeiring.
- Veilede barn og unge til etisk refleksjon og diakonal handling.
- Hjelp barn og unge til kristen identitet og livsmestring.

Hvorfor en annen løsning enn Lys våken og Tårnagenthelg? I en kort telefonsamtale med presten som har ansvar for trosopplæringen i Åsen, kom det fram at grunnen til at Lys våken ikke arrangeres hos dem, først og fremst har med praktiske hensyn å gjøre. Blant annet er det flere arrangement som ligger på samme tidspunkt som når Lys våken vanligvis pleier å være. Det er for eksempel en lysmesse der en barnegruppe deltar som krever litt planlegging og som kolliderer med Lys våken. Dette er særlig et spørsmål om ressurser. Samtidig fikk menigheten godkjent sin plan i 2007, og mente også at dette var før breddetiltakene ble gjort til nasjonale tiltak. Presten ga uttrykk for at de så på det opplegget de hadde som godt, og at det var litt sårt å forandre på det så raskt etter at planen var satt ut i livet.

På spørsmål om hvorvidt han hadde merket noe til om barna kjente til Lys våken og om de eventuelt hadde etterspurt det, svarte han at «det er ikke umulig at de kjenner til det, men vi har ikke fått noen spørsmål om det». Samtidig som at menigheten per i dag har alternative løsninger for de nasjonale breddetiltakene, kan det også virke som at de er villige til å gjøre tilpasninger og nærme seg opp til Lys våken og Tårnagenthelg etter hvert. Menigheten har ingen motforestillinger mot å ta i bruk de nasjonale breddetiltakene, det har mest med å utnytte ressursene og kompetansen slik den fremstår per i dag. Når det gjelder Tårnagenthelg, er grunnen til at arrangementet handler mest om gudstjeneste og liturgi at de har en organist som liker å lære bort på dette området, og samtidig en praktisk sikkerhetsavveining som har med at kirketårnet oppleves som utrygt område der en i verste fall kan risikere at noen kan gå gjennom gulvet.

I stedet for Lys våken: Den store fortellingen

I stedet for Lys våken har Åsen menighet valgt å ha et annet trosopplæringsopplegg for 10-åringer (5.klasse), som fungerer som en «mini-konfirmasjon». I alt er det fire samlinger, en av dem er en gudstjeneste. Barna får her utdelt Konfirmantbibelen. Gudstjenesten der dette skjer, pleier alltid å være på såmannssøndagen. Opplegget som en helhet er lagt i overgangen mellom januar og februar.

Den første samlingen pleier å handle om beretninger i Det gamle testamentet. Samlingen tar i bruk mange forskjellige sanser, blant annet brukes fortellinger, film, drama og sang. Tekstene det tas utgangspunkt i fra Det gamle testamentet er særlig hentet fra urhistorien og patriarkhistorien (Abraham, Isak, Jakob og Josef samt Moses). Den andre samlingen brukes til å forberede gudstjenesten. Her har de kurs om nattverden, og øver på sanger som brukes i gudstjenesten. De fordeler også roller til et lite drama som skal fremføres under gudstjenesten, og hvordan gudstjenesten fungerer. På samlingen som er etter gudstjenesten, handler det om Det nye testamentet, og Jesu liv og virke. De leker, ser på film og blir bedre kjent med Bibelen og dens betydning for kirken, der Jesus er sentrum i fortellingen og gudstjenestelige handlinger.

Informasjon og oppslutning

Informasjonen skjer særlig gjennom brev til 5.klassingene, samt informasjon i menighetsblad og på menighetens nettside. Menigheten har også nylig fått en Facebookside, det ser at ut til at beskjeder om trosopplæringstiltak blir lagt ut der, men det ligger ikke ute noen spesifikk informasjon om akkurat dette tiltaket der. I lokalplanen for trosopplæring nevner også menigheten at de i noen tilfeller bruker SMS for å komme i kontakt med målgrupper, dette gjelder særlig de større barna og ungdommene. Informasjonsbrevet nevner at dersom barn og unge har fysiske og psykiske behov der det trengs spesiell oppfølging, så vil menigheten tilrettelegge for dette. En gang i året arrangerer menigheten en gudstjeneste som er spesielt tilrettelagt for mennesker med utviklingshemming. Tanken er at de skal få ta enda større del i det vanlige tilbudet.

Tiltaket har hatt relativt høy oppslutning, eksempelvis 86 prosent av populasjonen i målgruppen i 2008, med 10 jenter og 15 gutter. I 2010 var det 69 prosent av populasjonen som deltok, henholdsvis 4 jenter og 7 gutter. I 2013 var deltakelsesprosenten økt til 87.

5.8 DRØFTING AV «FUNN» BASERT PÅ CASE-STUDIENE

I denne sammenfattende drøftingen av den kvalitative analysedelen følger vi tematiseringen og progresjonen som er felles for de fem første casene. Vi bruker menighetenes mange hensyn og nødvendige balansegang mellom ulike dilemmaer som lyskaster for linjene vi peker på. Her framhever vi de empiriske «funnene» fra case-studien, i neste kapittel sammenholder vi disse med den kvantitative analysen og de teoretiske perspektivene som ble antydning innledningsvis.

Kjennetegn ved menighetene

Lys våken er trolig det mest kjente «nye» nasjonale breddetiltaket i hele trosopplæringsreformen. I en sammenlikning av arrangementet i de fem case-menighetene aner vi en linje som går fra effektiv standardisering på den ene siden til ulike lokale særpreget på den andre siden. Det er ikke den mest urbane av menighetene, Lien, som framtrer som mest standardisert, men derimot bygdebymenigheten Skogen. Mens Lys våken i Skogen viser seg å ha en relativt ensartet profil (noe som vil framgå av de neste avsnittene), kommer det frem ulike typer mangfold i noen av de andre menighetene. Dette går dels på organiseringsansvar, dels på etnisitet og barnas livssituasjon og dels på aktivitetstilbudet.

Når det gjelder case-menighetenes visjoner for trosopplæringen viser så å si alle en viss påvirkning fra den nasjonale planens formuleringer om «systematisk opplæring» som «styrker kristen tro» på «den treenige Gud» og bidrar til «livstolking og livsmestring», «uavhengig av funksjonsevne» (Kirkerådet 2010: 4). Men visjonene røper også lokalt særpreget. Vikens visjon er mest preget av kirkelig tradisjonstilknytning, Slettas og Åsens er mest preget av et ideal om personlig kristen erfaring, mens Liens, Skogens og Dalens visjoner balanserer ulike elementer som bibelkunnskap, tradisjonsformidling og hjem- og lokalkirkeorientert identitetsbygging. Når det gjelder målene for Lys våken-tiltaket er det mindre variasjon. Alle har et fokus på å bli kjent med kirkerommet, gudstjenesten og til dels kirkeåret / advent. Opplevelse av trygghet og tilhørighet framheves også. Et særtrekk er at Sletta nevner «Jesus som verdens lys» og at det er et mål å inspirere barn til å begynne i et av de kontinuerlige tilbudene som drives av en av de frie kristne organisasjonene. Dalen har flere formuleringer som antyder at læring også forstås som kunnskapsoverføring: Bønnen «Fader vår/Vår far» skal læres, barna skal «bli kjent med bibelfortellingene knyttet til gudstjenesten». Viken er alene blant de fem om å ha som delmål at Lys våken skal være «et godt breddetiltak» med tanke på å rekruttere barna til andre opplæringstiltak «når de blir eldre».

Organisering av tiltaket

Hovedansvarlig for organiseringen av Lys våken i de fem case-menighetene er i første rekke en kirketilsatt med pedagogiske (Skogen, Sletta og til dels Dalen og Lien) eller diakonale (Viken) oppgaver. Prestenes og organistenes deltakelse har mer preg av støttefunksjoner. I Lien er det langt på vei en gruppe frivillige (bibelgruppe) fra en kristen organisasjon som driver arrangementet med en deltidstilsatt på trosopplæringsmidler som overordnet leder. Gruppen av frivillige er for øvrig sammensatt og varierende. Et trekk som går igjen er at foreldre som ikke framstår som aktive kirkegjengere er fornøyd med å få konkrete, praktiske og klart avgrensede oppgaver under trosopplæringstiltak. Gjennomsnittlig ser det ut til å være to barn per voksen i Lys våken-casene. I noen av menighetene er man svært opptatt av sikkerhetsrutiner, særlig der hvor det er mange barn

og man tidligere har opplevd at noe har inntruffet. En klar fordeling av oppgaver betyr likevel at ikke alle voksne er til stede under hele arrangementet. Det er derimot større og mindre grupper av unge medhjelpere. Særlig Dalen, som har det største antallet påmeldte 11-åringer til Lys våken, har trukket inn andre ungdommer i ulike aldersgrupper. Det kunne virke som om de yngste av disse (12- og 13-åringer) trengte tilsyn selv fordi det skortet på organisering og ledelse. Tankegangen her var nok at barn og unge som var nær 11-åringene i alder, og som samtidig hadde en menighetstilhørighet, kunne virke motiverende og identitetsskapende. Skogen menighet hadde trukket fire 16/17-åringer inn som medhjelpere med helt konkrete oppgaver (innlæring av Lys våken-sangen og -dansen, samt underholdning og rydding). Disse fire gjorde dette som del av egen trosopplæring (ledertrening for post-konfirmanter). Trosopplæringstiltakenes utfordring er å finne en god balanse mellom ansvarlige voksnes målrettede effektivitet og ungdommers smittende spontanitet. I denne sammenhengen vil vi trekke frem samarbeid mellom de ansvarlige for Lys våken-tiltaket og personer / grupper som representerer de kristne barne- og ungdomsorganisasjonene. I Sletta fikk 11-åringene blant annet møte et lokalt barnekor som lærte dem Lys våken-sangen.

Kommunikasjon, rekruttering og materiale

I alle case-menighetene ble det brukt både tradisjonelle (personlige brev til de døpte barna og deres foreldre) og nyere IKT-baserte informasjonskanaler (smarttelefoner, sms-meldinger, Facebook mm.) i forkant av Lys våken-tiltaket. Skolen er i mindre grad aktuell som informasjonskanal, men i ett tilfelle fikk en kirkelig tilsatt henge opp en plakate om arrangementet. Den mest virksomme rekrutteringen ser ut til å skje ved at barn snakker med hverandre om tiltaket og blir enige om å melde seg på. Slikt smitter raskt og effektivt.

Deltakergruppa

Lys våken-tiltaket er normalt rettet mot 11-åringer. Lien menighet inviterte også 10-åringer og 12-åringer for å komme opp i en passende gruppestørrelse. Det gjennomsnittlige antallet deltakere i de fem Lys våken-casene tilsvarer omtrent landsgjennomsnittet for 2012, cirka 25 prosent av det aktuelle årskullet døpte. Viken hadde lavest antall deltakere (11 barn), men dette tilsvarte likevel cirka halvparten av populasjonen. Her deltok også et barn som ikke var døpt. Sletta hadde cirka 38 prosent deltakelse, mens Dalens og Skogens oppslutning lå mellom 20 og 25 prosent. På Liens Lys våken-arrangement hadde det deltatt barn fra ulike religiøse minoriteter, noe som trolig forteller om lav terskel og smitteeffekt i en flerkulturell venneflokk. Relativt få barn med særskilt behov deltok. Det var ingen med fysiske funksjonshemminger og noen få med atferdsproblem. Det ser ut til at all informasjon som har gått ut i forkant, har inneholdt presisering om at Lys våken er for alle og at en sikter mot individuell tilrettelegging etter behov. Det er usikkert om Skogen har gjort dette, og hvis det ikke har skjedd er det forståelig på grunn av kirkebyggets forutsetninger. Flere steder er maten tilpasset særskilte behov. I en av de nordnorske casene er det spor av samisk tilpassing. I de fleste casene er cirka to tredjedeler av deltakerne jenter. Bare i Sletta er en liten overvekt av gutter. En av guttene på Skogens arrangement kom alene fra sin skole og fortalte om kamerater som hadde sett invitasjonen, men ikke kunne tenke seg å delta fordi alt som kirka sto for var «kjedelig». Kanskje er dette tegn på et tradisjonelt kjønnsrollemønster som hefter ved religiøst barnearbeid til tross for invitasjonenes understrekning av fart og spenning.

Opplegg for arrangementet

Her er det aktuelt å framheve case-menighetens forskjellige kirkebygg og romlige vilkår. Bortsett fra Skogen, og til dels Dalen, foregikk alle Lys våken-tiltakene innenfor kirkens vegger. I Lien ble barna ønsket velkommen i kirkens underetasje, mens resten av opplegget ser ut til å ha foregått på ett plan i en veksling mellom kirkerom og tilstøtende menighetssal med kjøkken. Både Viken og Sletta har tradisjonelle trekirker, men i begge kirkerommene er benkene i bakre del av kirkeskipet tatt bort og arealet gjort mer brukervennlig for et aktivt menighetsliv. Dalen og Skogen har eldre steinkirker og begge steder har barna vekslet mellom å være i kirkerommet og i nærliggende bygg. Denne vekslingen har trolig i mindre grad preget Dalen ettersom avstanden mellom kirke og menighetshus har vært liten og de ulike bygningene har bare vært benyttet under en mindre del av opplegget (gruppearbeid). I Skogen var kjappe vekslinger mellom kirke og en nærliggende bygning, eid av en kristen organisasjon, et gjennomgående trekk ved opplegget. Bare i Skogen ser det ut til at måltidene ikke har foregått i kirkerommet eller tilstøtende menighetssal, og enkel kirkekaffe (sjokoladecake, saft og kaffe) ble også i Skogen servert bakerst i kirken etter søndagens gudstjeneste.

Bruken av kirkerommet i forhold til andre rom er et spennende tema ved Lys våken-tiltaket. Et hovedmål ved dette arrangementet er at barna skal bli kjent med kirkerommet på en kroppslig måte (overnatting), oppleve starten på advent og kirkelig nyttår, få et eierforhold til gudstjenesterommet og gangen i gudstjenesten og i det hele tatt få et positivt forhold til den lokale kirka og dens funksjoner. Ettersom Lys våken er et nasjonalt tiltak med sentralt utformede rammer, overrasker det ikke at grunnstammen i arrangementet er ganske lik i de ulike menighetene. Ved starten får 11-åringene like T-skjorter med logo, og de hører (og ser) Lys våken-sangen (og dansen) og lærer seg den ved å øve inn under ledelse av eldre ungdommer som allerede kan den. Alle casene ser ut til å inneholde en slags stasjonslæring inne i kirkerommet, med veksling mellom å bli fortalt, å reflektere og velge selv, å oppleve kroppslige religiøse praksiser (tenne lys ved lysglobe) og være i fysisk, konkurransepreget aktivitet. Her kan en spørre om vekten på læring gjennom deltakelse og opplevelse er en følge av en «indre sekularisering» av kirkelivet – eller om en slik pedagogikk nettopp bør framelskes som passende for kristen trosopplæring⁹.

Alle casene har hatt gudstjenesteverksted som en forberedelse til søndagens gudstjeneste. Men måten dette har foregått på ser ut til å variere ganske mye. Sletta har antakelig gått lengst med ideen om at barna skal lage gudstjeneste. Både Sletta og Dalen hadde så mange deltakere at en ganske stram gruppeinndeling har vært nødvendig. Barna har dels valgt grupper (med ulike gudstjenestelige oppgaver) ved påmelding, dels ved starten av arrangementet. Med tilstrekkelige voksenledere og god kommunikasjon (overtalelsesevne) har alle oppgavene blitt ivaretatt. Likevel har ikke alle forberedelsesaktivitetene fungert like godt. Sletta ser her ut til å ha lyktes bedre enn Dalen, der en del arbeid med bibeltekster trolig har vært for krevende innenfor en generell festlig ramme med høyt tempo. (At det kanskje har vært for høye forventninger til 11-åringenes refleksjonsevne vitnet også en av postene i Skogens stasjonslæring om - der det dreide seg om å gi eksempler på etisk-moralsk innhold i «lys våken»-uttrykket.) I alle menighetene har en del av barna også vært med på dramatisering av bibelfortellinger, noe som ser ut til å ha fungert brukbart, og som i ett tilfelle førte til at en ikke-døpt spilte rollen som Jesus. Flere av barna har også hatt anledning til å lage egne bønner til opplesning under gudstjenesteliturgiens forbønnsdel. Med god kommunikasjon mellom

⁹ Indre sekularisering er tidligere beskrevet som en tilpasning av kirkene til stadig mer sekulariserte omgivelser. Peter Berger (1967) omtalte dette for «basketballisering» av kirkelivet.

voksenledere og barna ser dette ut til å ha fungert greit. I Skogen fikk barna derimot utdelt ferdigskrevne bønner for opplesning. I det hele tatt var antakelig Skogen menigheten som i minst grad utfordret barna til religiøs kreativitet og utfordrende gudstjenestelige oppgaver. Dette har trolig sammenheng med de fysiske omgivelsene, fest- og underholdningsprofilen og det høye tempoet med raske vekslinger mellom programinnslagene. Kristen trosopplæring var slett ikke fraværende i Skogens Lys våken-opplegg. Her var det muntlig formidling av bibelhistorier, bibeldrama, symbollæring og ikke minst en høytidelig og svært stille liturgisk kveldsbønn med brennende telys formet som et kors i kirkens kordel. Flere av barna ga uttrykk for at de opplevde tidebønnen som fin. Ikke minst erfarte de en voksens frie, enkle bønn og takk. Med disse eksemplene retter vi søkelys mot et dilemma ved trosopplæringens breddetiltak: Kan understrekningen av spenning, fest og moro gå så langt at opplæringens kristne profil forsvinner eller blir overskygget av allmenne og hverdagslige former? (jfr. uttrykket «indre sekularisering»).

Forskjellene i case-profil trekkes her videre i en tematisering av grenseoppgang og markering av «det hellige» i forhold til det hverdagslige. I noen av case-beskrivelsene går det klart fram at regler for atferd ble drøftet mellom voksenlederne og barna i starten av arrangementet. I andre beskrivelser er dette ikke så tydelig. I det nasjonale opplegget for Lys våken ser det ut til å inngå en «oppdragende» økt i «våpenhuset», altså før gruppa samlet går inn i kirkerommet. Med et høyt tempo og mange barn under trange romlige forhold kan dette være en utfordring, rett og slett på grunn av logistikken. Likevel er det lite som tyder på at det har vært disiplinproblemer under noen av tiltakene. Barn med atferdsproblemer har fungert greit innenfor helheten. Og barna har raskt rettet seg etter tilsnakk for «gale handlinger» (som å klatre opp i en vindusnisje i en gammel steinkirke). Barna fikk liten tid til fri lek på grunn av tett program. Derfor er et annet grenseaspekt kanskje mer interessant, nemlig grensen mellom «hellig» tid og rom og hverdagslig tid og rom. Vi kan spørre etter skjult læring når barn camper innenfor alterringen med lommelykt, lesestoff og godteri, når de skvetter dåpsvann på hverandre eller når de løper og jakter på hverandre med stjerneskudd og latter mellom gravstøttene på kirkegården i mørket. Dette tar vi opp igjen i den sammenfattende vurderingen av trosopplæringens breddedimensjon i neste kapittel.

Når det gjelder Lys våken-tiltakets integrering i søndagens gudstjeneste, har de ulike case-menighetene forskjellige løsninger. Der hvor barna har fått mange oppgaver og vært synlige så å si under hele gudstjenesten, kan en si at gudstjenesten i hovedsak er preget av Lys våken-tiltaket. Dette var tilfelle blant annet i Sletta. Som en kontrast til dette står Skogen, hvor Lys våken-innslagene i gudstjenesten var kontrollert av voksenlederne og framsto som en mindre, men godt integrert del av et større hele. At det var barnedåp – og ikke nattverd – i Skogen menighet denne søndagen betydde at andre trosopplæringstiltak var godt synlige ved siden av Lys våken-arrangementet. I Lien deltok også kirkens barnehage under gudstjenesten, noe som trakk oppmerksomheten bort fra Lys våken-tiltaket, men som økte andelen barnefamilier betraktelig.

Kontakten med foreldre og forholdet til andre trosopplæringstiltak

Vi har tidligere påpekt at foreldre, særlig de som ikke er aktive kirkegjengere, er villige til og trives med å ha praktiske, klart definerte og avgrensede oppgaver som sin involvering i trosopplæringens punktuelle breddetiltak. Det er tydelig at kirken her når grupper den ellers har lite kontakt med. Foreldrene ser ut til ikke bare å bringe og hente, men deltar også på gudstjenesten, til dels også ved nattverden. De foreldre-tilbakemeldingene som vi har fanget opp er positive. Foreldre er fornøyd når

de oppfatter at barna er fornøyd, noe som ganske klart er tilfelle i de fem Lys våken-casene. Så kan vil spørre om hva det ville føre til om de kirkelig ansvarlige for breddetiltakene forsøkte å trekke noen foreldre mer aktivt inn i tenkningen omkring Lys våken-arrangementet som del av kristen trosopplæring og involverte dem mer i gudstjenestene. Denne tematikken videreføres også i neste kapittel. Vi kan også spørre om Lys våken-tiltaket lykkes der det er en målsetting om at arrangementet skal fungere som en innfallsport og brobygger til kirkens kontinuerlige kristne barnearbeid. Ut fra empirien i Lys våken-casene har vi ikke noe svar på dette.

Spenningen mellom det lokale og det nasjonale

Breddeperspektivet i trosopplæringsreformen kan sies å inneholde flere dimensjoner. Disse dimensjonene inneholder spenninger som skaper utfordringer når menighetene skal planlegge og iverksette tiltakene. Et eksempel på en slik spenning er forholdet mellom det lokale og det nasjonale. Utformes tiltakene med utgangspunkt i lokale særtrekk eller skjer det en nasjonal standardisering som overskygger det lokale? Flere av de nye breddetiltakene har sitt utspring i lokale forsøk og utprøving i reformens tidlige fase. Men ideene er etter hvert blitt omformet til et opplegg med faste rammer, effekter og programbeskrivelser. Kan denne typen nasjonale breddetiltak gjøres til noe som den lokale menigheten føler eierskap til? Det finnes rom for å trekke inn lokale forhold. Men dette krever ressurser og en ekstra innsats fra menighetens side. De nasjonale breddetiltakene står i fare for å miste sin lokale forankring, blant annet fordi de ofte er koordinert på prostnivå. Mye avhenger av hvordan tiltaket er tilpasset og integrert i menighetens øvrige arbeid og hvordan de voksne lederne rekrutteres.

I analysen av det kvantitative materialet så vi at lokale forhold spiller en betydelig rolle for oppslutningen om breddetiltakene. Innpasning i den nasjonale faseinndelingen spilte en underordnet rolle sett i forhold til lokale kontekst-forhold, slik som størrelse på den geografiske menigheten, bosettingsmønsteret, familiemønster og grad av kulturell pluralisme.

I mange tilfeller inngår breddetiltaket i en ramme og en plan knyttet til prostnivå. Dette kan bety at trosopplærer og andre ledere har sin primære tilknytning i andre menigheter enn der tiltaket tilbys. I noen tilfeller blir tiltaket tilbudt i en annen kirke og menighet enn den barna hører til. Dermed kan trosopplæringstiltaket oppleves som frakoblet det øvrige barnearbeidet i menigheten. Når tiltaket avholdes i et annet kirkebygg enn det barna sokner til forsvinner også noe av poenget med å bli kjent med kirkerommet og bygget. I det kvalitative datamaterialet finner vi eksempler på at personene som står for gjennomføringen av tiltaket, ikke hører til i menigheten. Dette gjør det mer krevende å etablere kontakt med barna som deltar. Samarbeid menigheter imellom er ofte av det gode og gjør at ressursene strekker lenger, men det kan også bidra til å svekke den lokale forankringen.

Deltakelsen på søndagens gudstjeneste øker muligheten for at breddetiltaket skal bli integrert i menighets øvrige virksomhet. Menigheten blir kjent med hva som foregår i kirken utenom søndagen og barna blir kjent med gudstjenestens form. utfordringen ligger i å finne en balanse som gjør at tiltak som Lys våken er godt synlig på gudstjenesten, samtidig som de som ikke er foreldre til Lys våken-barn også føler at det er en gudstjeneste for dem. Faren er en utviklingen i retning av det man har sett for konfirmasjonsgudstjenesten – at det blir en gudstjeneste først og fremst for de unge og deres familier.

Breddetiltakets lokale forankring ivaretas delvis gjennom den vekt som legges på kirkerommet og kirkebygget. En programpost i Lys våken-tiltaket går ut på å bli kjent med de kirkelige symbolene og en utforsking av kirkerommet. I og med at Lys våken er lagt til november/desember kan man spille på kontrasten mellom lys og mørke. Lystenning blir for eksempel ekstra virkningsfullt i et mørkt kirkerom. Kirkens nære omgivelser utforskes også i tilknytning til Lys våken-arrangementet. For barn

som sjelden er i kirken ellers, er dette forbundet med nysgjerrighet og overraskelser og kan bli en skjellsettende opplevelse.

En av casemenighetene vi studerte har etablert Lys våken-tiltaket¹⁰. Dette henger sammen med at de allerede hadde etablert et lokalt tilbud som de er fornøyd med og som har slått godt an. Staben er imidlertid ikke avvisende til å prøve ut Lys våken i menigheten på lengre sikt. Dette illustrerer at menighetene ikke er forpliktet til å tilby de samme punktuelle tiltakene. Men i og med at Lys våken har en nasjonal utbredelse og er blitt innarbeidet i målgruppen, vil det lett kunne oppstå et press i retning av standardisering og at alle skal tilby de samme tiltakene. Dette understrekes ved at også menigheter som ikke er kommet så langt i gjennomføringen av reformen likevel har begynt å tilby tiltaket.

I en av casestudiene finnes det et eksempel på at en av de frivillige er lærer ved den lokale skolen. En slik konkret kobling mellom kirke og skole vil kunne lette rekrutteringen av barn og samtidig forsterke opplevelsen av lokal forankring¹¹. De siste årene har imidlertid det tradisjonelle samarbeidet mellom skole og kirke blitt problematisert i flere lokalsamfunn som følge av debatten om det flerreligiøse samfunn og hensynet til livssynsminoriteter. Det er i dag ikke uten videre greit for menighetene å benytte seg av skolen som arena for rekruttering av deltakere til tiltakene. Ranselpost er mange steder ikke lenger et aktuelt virkemiddel. Dette bidrar til at det blir vanskeligere å gjøre tiltaket kjent i målgruppen. Når lokale institusjoner som kirke og skole ikke uten videre kan samarbeide tett, blir det også mer krevende å utvikle det lokale særpreget på kirkelige tiltak.

Spenningen mellom å nå nye og å nå faste deltakere

I denne rapporten har vi sett at de nasjonale breddetiltakene gjennomgående fanger opp mellom 25 og 30 prosent av barna i målgruppen – det vil si døpte i en bestemt aldersklasse. På bakgrunn av at noen av tiltakene bare har vært tilbudt i noen få år og i færre enn halvparten av landets menigheter, er dette høye tall. Når en vurderer nivået på oppslutning er det nødvendig å ta i betraktning norske foreldres forhold til Den norske kirke. Jevnt over skårer Den norske kirke høyt på målinger av tillit til samfunnsinstitusjoner. Samtidig er det et mindretall som slutter seg til flere av de kristne forestillingene og som går hyppig i kirken (jfr. Botvar og Schmidt 2010). Blant voksne medlemmer av Den norske kirke går under 10 prosent ofte i kirken (minst en gang pr måned). Dersom vi tar med de som går i kirken «noen ganger i året» kommer vi opp i et noe høyere tall. Likevel er det knapt mer enn 30 prosent av foreldrene som kan sies å ha en kirkelig interesse ut over det vanlige. Det har lenge vært slik at barn deltar hyppigere på kirkelige aktiviteter enn det foreldregenerasjonen gjør. Mange av kirkens tiltak retter seg spesifikt mot barn, og foreldrene synes som regel det er en greit at barna deltar i kirkelige aktiviteter og får kjennskap til kristne tradisjoner og verdier (Høeg og Trysnes 2012). Samtidig er det en økende andel av den voksne befolkning som er skeptiske til kirke og tro. Med et slikt utgangspunkt kan det sies at trosopplæringens punktuelle tiltak når bredt ut til gruppen av døpte barn. I noen av våre casemenigheter har man fanget opp godt over halvparten av den aktuelle målgruppen. I enkelte tilfeller kan det imidlertid stilles et spørsmål ved de tallmessige beregningene fordi tilbudet går ut til en bredere gruppe av barn enn det som formelt sett utgjør

¹⁰ Det er ikke en forutsetning i reformen at de nye, nasjonale breddetiltakene gjennomføres i alle menigheter. De eneste tiltakene som menigheter som er kommet langt i reformen skal tilby, er dåpssamtale i en eller annen form, samt konfirmasjon.

¹¹ I Plan for trosopplæring er det et mål at opplæringen som skjer i kirke og skole skal koordineres og spiller sammen (s. 35). Men dette arbeidet har i mange kommuner blitt problematisert av politiske myndigheter og av skoleledelse.

målgruppen. I en av våre case-menigheter omfattet Lys våken-tilbudet både 10, 11 og 12 åringer. Det er også eksempler på at ikke-døpte og barn tilknyttet andre religioner enn kristendommen, har deltatt på breddetiltakene. Dette ser ikke ut til å utgjøre noe problem i seg selv, men det peker bort fra en streng forståelse av målgruppe og deltakelsesnivå.

En forutsetning for bred tilslutning er at man når ut med informasjon om tiltaket. Her har menighetene ulikt utgangspunkt. I små og oversiktlige menigheter er sjansen for å få ut informasjon størst. I denne typen lokalsamfunn er det ofte slik at skolen fungerer som en uformell rekrutteringsarena. Barn som kjenner kirken fra før og som har deltatt på slike tiltak tidligere, opptrer gjerne som rekrutteringsagenter. De spiller selv en aktiv rolle ved å trekke med seg klassekamerater og venner.

Spenningen mellom å nå mange og å nå utsatte grupper

Bred deltakelse kan komme i konflikt med ønsket om å nå bestemte grupper av barn og unge. Det er et uttrykt mål for reformen også å fange opp barn med særskilte behov. Fungerer de nasjonale breddetiltakene som et reelt tilbud også for barn med funksjonsnedsettelse? De fleste kirkehus har i dag såkalt universell utforming. Det betyr at for eksempel personer med rullestol skal ha grei adgang til kirkerommet og andre deler av bygget. Likevel kan en spørre om aktivitetene i seg selv er lagt opp med tanke på en slik gruppe av potensielle deltakere. I våre casemenigheter finnes det ingen eksempler på at barn med fysiske funksjonsnedsettelse deltok i tiltaket (rullestolbrukere, hørsels- eller synshemmede). Dette kan ha å gjøre med vårt bestemte utvalg av case-menigheter, men er likevel et signal om at breddetiltakene ikke nødvendigvis som helhet er tilpasset denne gruppen barn. Dette henger blant annet sammen med de mange skiftninger som preger Lys våken-tiltaket. I tillegg til å bevege seg raskt mellom ulike programposter og rom, foregår aktivitetene både utendørs og innendørs. Foreldre til barn med fysiske funksjonsnedsettelse oppfatter raskt dette poenget når de går gjennom det skriftlige materialet knyttet til tiltaket.

I datamaterialet finnes det flere eksempler på at barn med atferdsmessige utfordringer deltar på lik linje med andre. Både barn med atferdsmessige problemer og ulike typer av allergier, er representert. Til tross for at pizza, brus og godteri gjerne står på menyen, ser det ut til at menighetene er årvåkne overfor matallergier og tilpasser maten etter ulike behov. Barn med atferdsproblemer ser ut til å kunne delta i aktivitetene uten store problemer. Dette kan ha sammenheng med det høye tempoet og den tette oppfølgingen fra voksne.

En av grunnene til at mange menigheter lykkes i å oppnå et høyt deltakelsesnivå synes å være at tiltaket er tilpasset ønsker og interesser i målgruppen. Man må konkurrere med andre fritidstilbud om barnas tid. Dette kan fungere som en spore til å skape et kvalitetsmessig godt tilbud, men det kan også føre til at man skjeler til hva som oppfattes som populært og gangbart når tilbudet utformes. Materiell i form av brosjyrer, invitasjoner og utdelte effekter peker i den retningen.

Spenningen mellom ulike innholdsmessige elementer

Menighetenes nyere breddetiltak utformes gjerne med tanke på at de skal virke attraktive og kunne konkurrere med andre fritidstilbud. Noen vil hevde at etterspørselssiden i stor grad bidrar til å bestemme hvordan tilbudet skal utformes. At man befinner seg i en konkurransesituasjon blir understreket ved at noen av barna møter sent opp på Lys våken-tiltaket fordi de først skal være med

på et lokalt idrettsarrangement. Barn og unge møtes av et vell av fritidstilbud – en situasjon som den lokale kirken må forholde seg til. I en slik kontekst velger man gjerne å legge kirkelige tiltak på et tidspunkt der konkurransen er begrenset – slik som lørdag kveld og søndag formiddag. Breddetiltaket K-dag for 3. og 4. klassesertrin, som noen menigheter tilbyr, er eksempelvis lagt opp for å passe til skolens plandager.

Spørsmålet er om bevisstheten om at man konkurrerer med andre fritidstilbud, setter preg på tiltakets innholdsside. Flere elementer i Lys våken-konseptet kan sies å være tilpasset en samfunnskultur der spenning, tempo og underholdning utgjør et kjerneelement. Lys våken inneholder en rekke programposter, noe som gir begrenset anledning til refleksjon og samtale.

Tidligere undersøkelser tyder på at foreldre ønsker et kirkelig tilbud som vektlegger tradisjon og verdier høyere enn fokus på tro og lære (Høeg og Trysnes 2011). Hegstad, Schanke, Agedal (2008) pekte på at trosopplæringens breddetiltak bruker bibelfortellingene på en måte som likner på skolens religionsundervisning. Der blir fortellingene ofte stående alene uten omfattende forsøk på fortolkning eller anvendelse. Ønsket om mange aktiviteter kan lett komme i et spenningsforhold til ønsket om refleksjon og dybde. I trosopplæringen legges vekten på fellesskapsopplevelser framfor tradisjonelle undervisningsformer. Gjennom kroppslig erfaring og konkrete handlinger ønsker man å styrke barnas tilhørighet til kirken og identifisering med kirkens symboler og ritualer. Tanken er at tro skapes gjennom erfaring. Tanken er at barna skal tilbys omkring 300 timer med kirkelig trosopplæring i løpet av oppveksten. Men dersom man bare deltar på noen få tiltak i løpet av oppveksten er det ikke sikkert at man oppnår dette samspillet mellom erfaring og tro.

Trosopplæringens breddetiltak, som trekker til seg mange som vanligvis ikke går ofte i kirken, vil kunne danne en mal som andre kirkelige tiltak vurderes etter. I den grad dette er tilfelle vil det oppstå en spenning mellom de punktuelle breddetiltakenes fart og spenning og det øvrige barne- og ungdomsarbeidets mer tradisjonelle former og virkemidler. På sikt kan man tenke seg at breddetiltakene vil sette premisser for hvordan de kontinuerlige tiltakene skal drives og organiseres¹².

En rekke debatt-innlegg i Vårt Land høsten 2013 (for eksempel Johnsen 2013) kan tyde på at kritikken mot trosopplæringsreformen ikke primært handler om manglende fokus på læresetninger og katekismekunnskap, men mot antallet programposter og fraværet av refleksjon og ettertanke. I ytterste fall kan dette medføre at innslag knyttet til bibeltekster og prekenforberedelser får karakter av å være en påhengt aktivitet. Her tegner case-studiene et sammensatt bilde, men i enkelte tilfeller synes det som om barnas arbeid med bibelske tekster i liten grad blir fulgt opp og reflekteres i søndagens gudstjeneste. Dette tyder på at det er krevende å kombinere de ulike typene av aktiviteter.

Det er store kontraster mellom aktivitetene barna utfører under Lys våken-tiltaket. Noen kan oppleve disse skiftene som kontrastfylte. Det samme kan sies om bruken av kirkerommet i ulike faser av programmet. Spørsmålet som melder seg er hva som kan aksepteres i kirkerommet. I forbindelse med Halloween-feiringen tidligere i år hadde en Oslo-menighet gjort Halloween til et breddetiltak for 13-åringer i menigheten (Vårt Land 29.10.2013). Noen av de samme spørsmålene dette første med

¹² Det kan tenkes at mange av de kontinuerlige tiltakene allerede har tatt farge av at trosopplæringsreformen gradvis er blitt innført i menighetene.

seg er også relevante i forhold til Lys våken-tiltaket, selv om betoningen av det skumle og mørke er mindre vektlagt her.

I materialet vårt finnes det eksempler på at kirkerommet brukes på måter som enkelte vil kunne reagere negativt på. Avfyring av «nyttårsraketter» på kirkegården er et slikt eksempel. Andre vil kunne reagere på at barna anlegger soverom innenfor alterringen. At en prest dukker opp i joggedress for å lede prekenverkstedet, kan også noen sette et spørsmålstegn ved. Man aner at hensikten er å lette kommunikasjonen med barna, men slike eksempler kan samtidig svekke opplevelsen av kirken som et hellig sted. Barna opplever det ikke nødvendigvis som noe problem at kirkerommet brukes på forskjellige måter i løpet av arrangementet. For de som planlegger tiltakene er det imidlertid nødvendig også å ta med i betraktningen hvordan foreldre vil reagere på ulike sider ved tiltaket.

Spenningen mellom bruk av profesjonelle og frivillige

Organisering av ledergruppa er noe av det som varierer betydelig mellom casemenighetene våre. I noen tilfeller er det de ansatte som utgjør hovedtyngden av voksenledere. I andre tilfeller utgjør er frivillige en viktig drivkraft. I de fleste eksempler spiller leder av trosopplæringen en sentral rolle. Andre ansattegrupper, slik som prest og kantor (i mindre grad diakon), er gjerne også med på tiltaket, men med varierende grad av delaktighet. I enkelte tilfeller opplever trosopplærere at vedkommende ikke blir støttet fullt ut av de øvrige ansatte, som ikke på samme måte som trosopplæreren føler et eierforhold til tiltaket. I en slik situasjon kan det oppleves som en styrke å kunne trekke veksler på frivillige og kanskje til og med entusiastiske krefter i menigheten.

Alle de fem eksemplene vi har sett på har innslag av frivillige medarbeidere i tiltaket. Hvem de frivillige er varierte imidlertid i casematerialet. I noen tilfeller dreier det seg om personer i menighetsrådet, andre ganger er det snakk om foreldre og unge voksne (20-åringer). I ett tilfelle var noen av lederne helt nede i 13-14 års alderen. Det å være leder i Lys våken ble dermed betraktet som en forberedelse til konfirmasjonen (og senere leder-kurs). Det kan settes spørsmålstegn ved om disse var litt for unge til å ha leder-funksjoner i forhold til 11-åringer. Men det å benytte unge voksne (20-åringer) som ledere har vist seg å fungere godt. Unge voksne passer ofte til å lede aktiviteter preget av høyt tempo og mange skifter. I flere tilfeller blir det å være leder på Lys våken-tiltaket sett på som en interessant erfaring og noe som kan gjøre seg på CV-en. I vårt materiale finnes det også eksempler på at de frivillige har tilført tiltaket verdifull kompetanse i form av musikalitet og sosiale ferdigheter.

Unge voksenledere vil i noen tilfeller formelt tilhøre andre menigheter og eventuelt også andre kirkesamfunn enn Den norske kirke. Det finnes interessante eksempler på samarbeid på tvers av religiøse organisasjoner i vårt materiale. Selv om de unge lederne ser Lys våken som en interessant erfaring å ta med seg, ønsker de ikke nødvendigvis å delta på andre tilbud til barn og unge i den aktuelle menigheten. Dermed treffer ikke barna nødvendigvis de samme lederne igjen når de møter opp på nye breddetiltak.

I enkelte tilfeller blir foreldre gjennom invitasjonen oppfordret til å stille opp og påta seg oppgaver. Når dette nevnes allerede i invitasjonsskrivet kan noen foreldre oppfatte det som en del av «kontrakten» de går inn på når de sender barna til tiltaket. Terskelen for deltakelse kan dermed bli høyere. Det at foreldre gis anledning til å være til stede under arrangementet og eventuelt overnatter med barna, ser ut til å bidra til at enkelte som ellers ville kviet seg for å delta, blir med.

Foreldrene er jevnt over lite involvert i breddetiltaket ut over å følge barna til kirken lørdag og delta på gudstjenesten søndag formiddag. De fleste foreldre møter imidlertid opp på gudstjenesten og er med på den påfølgende kirkekaffen før barna tas med hjem. Samtaler vi har hatt med foreldrene tyder på at de var fornøyd med tiltaket – «fordi barna var fornøyd». I den grad foreldrene gir uttrykk for en mening om tiltaket handler det om at de setter pris på at det sosiale aspektet vektlegges og at barna får kjennskap til kristne tradisjoner og verdier.

LITTERATUR

- Agedal, Olaf, Pål Ketil Botvar og Ulla Schmidt 2013. *Trosopplæringsreformen 2012: Oppslutning, tilbud og læringsinnhold*. Notat, mai 2013.
- Berger, Peter 1967. *The sacred canopy. Elements of a sociological theory of religion*. New York: Anchor Books, Doubleday.
- Botvar, Pål Ketil og Ulla Schmidt 2010. *Religion i dagens Norge. Mellom sekularisering og sakralisering*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Botvar, Pål Ketil og Ann Kristin Gresaker 2013. *Når troen tar nye veier. Om pendling mellom kirkelige og nyåndelige miljøer*. KIFO Rapport 2013: 1. Oslo: KIFO
- Casanova, Jose 1994. *Public religions in the modern world*. Chicago: University of Chicago press.
- Casanova, Jose 2003. «What is a public religion?» I H. Heclø og W.M. McClay (red.), *Religion return to the public square: Faith and policy in America*, s 111–140. Washington: Woodrow Wilson Center Press.
- Christensen, Leise; Dormor, Duncan, Høeg, Ida Marie, Ilg, Wolfgang; Niemelä, Kati (2010). «Protestant confirmation seen in a European perspective». I Collins-Mayo, Sylvia; Dandelion, Pink (eds.), *Religion and Youth 2010*, s. 181-189. Surrey: Ashgate.
- Fuglseth, Kåre, Elisabet Haakedal og Ulla Schmidt 2012. *Lokale trosopplæringsplanar. Innhold og prosess*. KIFO Rapport 2012: 3. Oslo: Stiftelsen Kirkeforskning.
- Furseth, Inger 2006. *From quest for truth to being oneself*. Frankfurt a.M.: Peter Lang.
- Habermas, Jürgen 2005. *Zwischen naturakismus und religion. Philosophische aufsätze*. Frankfurt a.M: Suhrkamp Verlag.
- Heelas, Paul og Linda Woodhead 2005. *The spiritual revolution*. Lancaster: Blackwell.
- Hegstad, Harald, Anne Schanche Selbekk, Olaf Agedal 2008. *Når tro skal læres. Syv fortellinger om lokal trosopplæring*. Trondheim: Tapir.
- Høeg, Ida Marie 2010a. «'Men aller mest trenger vi disse ordninger for de enfoldige og unge.' Konfirmanter, ritualer og rituell erfaring». I Bernd Krupka & Ingrid Reite 2010, *Mellom pietisme og pluralitet. Konfirmasjonsarbeid i fire nordiske land*, s. 108-129. Oslo: IKO-forlaget (Prisme bok).
- Høeg, Ida Marie 2010b. «'Frihet til å kunne tenke og mene hva du vil er en menneskerett.' Humanistisk eller kristen konfirmasjon?» I Bernd Krupka & Ingrid Reite 2010, *Mellom pietisme og pluralitet. Konfirmasjonsarbeid i fire nordiske land*, s. 168-195. Oslo: IKO-forlaget (Prisme bok).

Høeg, Ida Marie 2010c. «Motivation and Experiences of the Confirmands». I Schweitzer, Friedrich / Ilg, Wolfgang / Simojoki, Henrik (Eds) 2010, *Confirmation Work in Europe: Empirical Results, Experiences and Challenges. A Comparative Study from Seven Countries*, s. 162-183. Gütersloh/Germany: Gütersloher Verlagshaus.

Høeg, Ida Marie 2006. «Familien som kunde. Familiene i trosopplæringen og trosopplæringens markedstenkning». I Lannem, T. S. og S. Stifoss-Hansen (red.), *Metode, mål og mening i Den norske kirkes trosopplæringsreform*, s. 69-83. KIFO Perspektiv 17. Oslo: KIFO.

Høeg, Ida Marie, Harald Hegstad, Ole Gunnar Winsnes 2000. *Folkekirke 2000*. Oslo: KIFO.

Høeg, Ida Marie & Bernd Krupka 2010. «Confirmation Work in Norway». I Schweitzer, Friedrich / Ilg, Wolfgang / Simojoki, Henrik (Eds) 2010, *Confirmation Work in Europe: Empirical Results, Experiences and Challenges. A Comparative Study from Seven Countries*, s. 235-243. Gütersloh/Germany: Gütersloher Verlagshaus.

Johnsen, Elisabeth Tveito 2013. «Tidspress for tro». *Vårt Land* 13.11.2013.

Kirkerådet 2012. *Reform av trosopplæring i Den norske kirke*. Statusrapport, august 2012.

Kirkerådet 2013. *Reform av trosopplæring i Den norske kirke*. Statusrapport, juni 2013.

Kirkerådet 2010. *Gud gir – vi deler. Plan for trosopplæring*. Oslo: Den norske kirke, Kirkerådet.

Krupka Bernd 2006. «Trosopplæring, offentlig kristendom og kollektiv læring». I Lannem, T. S. og S. Stifoss-Hansen (red.), *Metode, mål og mening i Den norske kirkes trosopplæringsreform*, s. 122-130. KIFO Perspektiv 17. Oslo: KIFO.

Lomheim, Sylfest og Merete Thomassen 2013. *Når dere ber. Om liturgisk språk og utforming av bønner i gudstjenesten*. Oslo: Verbum.

Lorentzen, Kristin 2002. *I bredde, lengde og dybde. En studie av dåpsskole for 6-åringer i fem lokalmenigheter*. KIFO Rapport 19. Trondheim: Tapir.

Luckmann, Thomas 1967. *The invisible religion. The problem of religion in modern society*. New York: Macmillan

Nordic Journal of Religion and Society No. 1, 2013. Temanummer om Religion og media i nordiske land.

Skeie, Geir 2006. «... her skal du motstand finne» Et essay om motstand mot læring som utfordring ved Den norske kirkes trosopplæringsreform. I Lannem, T. S. og S. Stifoss-Hansen (red.), *Metode, mål og mening i Den norske kirkes trosopplæringsreform*, s. 131-146. KIFO Perspektiv 17. Oslo: KIFO.

NOU 2013: 1 Det livssynssåpne samfunn.

NOU 2001: 6. Oppvekst med prislapp? Om kommersialisering og kjøpepress mot barn og unge.

Repstad, Pål og Irene Trysnes (red.) 2013. *Fra forsakelse til feelgood. Musikk, song og dans i religiøst liv*. Oslo: Cappelen Damm.

Saglie, Jo og Signe Bock Seggaard 2013. «*Grenseløs frivillig foreldreinnsats? En dokumentasjonsrapport*». *Rapport 2013: 13*. Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.

Vaage, Odd Frank 2013. «Unge har mer fritid – men savner samvær. Unges dagligliv 1971-2010». *Samfunnsspeilet 2013: 2*.

Vårt Land 10.12. 2010. Rektor gjør skolegudstjeneste til privat arrangement.

Vårt Land 29.10.2013. Halloween-skummelt i kirken.

Wollebæk, Dag og Per Selle 2002. *Det nye organisasjonssamfunnet. Demokrati i omforming*. Bergen: Fagbokforlaget.

En sentral målsetting for Den norske kirkes trosopplæringsreform er at tiltak skal nå bredt ut til barn og unge i målgruppen. Denne rapporten tar for seg det som defineres som breddetiltak. Det dreier seg blant annet om dåpssamtale, 4 års-bok, dåpsskole for 6-åringer, Tårnagenthelg, Lys våken, konfirmasjon og lederkurs for unge etter konfirmasjonen. I denne rapporten ser vi på forskjellige aspekter ved disse tiltakene og diskuterer ulike sider knyttet til breddeperspektivet i reformen. En stor del av rapporten handler om Lys våken-tiltaket, som i løpet av få år er blitt etablert som et sentralt tilbud til unge i 11 års alderen over hele landet. Gjennom casestudier av utvalgte menigheter undersøker vi hvordan tiltaket fungerer i den lokale konteksten.

KIFO Rapport 2013:2

Rapporten er utgitt av:

KIFO Stiftelsen Kirkeforskning
Pb. 45 Vinderen, 0319 Oslo

www.kifo.no
kifo@kifo.no

© KIFO Stiftelsen Kirkeforskning, 2013
ISBN 978-82-92972-32-8
ISSN 0807-7517

KIFO
Stiftelsen Kirkeforskning